

НАУКАТА И ВЪЗПИТАНИЕТО

ИЗДАТЕЛСТВО СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ
София 2007

Издания на „Наука и възпитанието”

1. Варна, Печатница на К. Николов, 1896, 80 с.
2. София, Преработено издание от Георги Радев, Печатница „Житно зърно”, 1949 г.,
3. Новото човечество, Избрани беседи (вкл. преработеното издание от Георги Радев), С., 1990, 150 с.
4. Бургас, ИК „Сила и живот”, 1996, 84 с.
5. София, Фототипно издание, Урания, 1996, 80 с.
6. София, Преработено издание от Георги Радев, ИК ”Жануа-98”, 2003, 95 с.
7. Той иде, Начално слово, 1896-1904, София, Бяло Братство, 2004 г. 228 с.

Съдържание

Непознатият Петър Дънов

Предисловие

Дял първи. Две влияния.

I. Наука и възпитание

1. Ум – наука, знание
2. Сърце – възпитание, себевладеене
3. Неизменният ред в природата
4. Обуздаване на низшето естество
5. Съвременното образование
6. Всеобщият биологичен закон – законът на Цялото
7. Благородните цели изискват благородни средства
8. Смисълът на човешкото битие
9. Вярата и религията
10. Що е наука и що – възпитание

II. Науката

1. Що е наука
 - 1.1. Напредъкът в науката
 - 1.2. Мозък, ум, душа
 - 1.3. Устройството на вселената
 - 1.4. Троичната структура на човека
 - 1.5. Необходимостта от добра храна
 - 1.6. Истината и знанието
2. Областта на науката
 - 2.1. Трите основни закона
 - 2.2. Закон на Всемирното притегляне (Гравитация)
 - 2.3. Закон на Мисълта
 - 2.4. Закон на Биос
 - 2.5. Три течения в умствения свят
 - 2.6. „Научни истини” и „научен скептицизъм”

Дял втори . Двата велики закона на развитието.

I. Живи, разумни сили на природата

1. Вътрешното сродство на Цялото и неговите части
2. Съграждане Царството Божие на земята
3. Причините и последствията
4. Постигането на благородни цели
5. Еволюцията на организмите
6. Природата като жив организъм

7. Смъртта

II. Двата закона на развитието

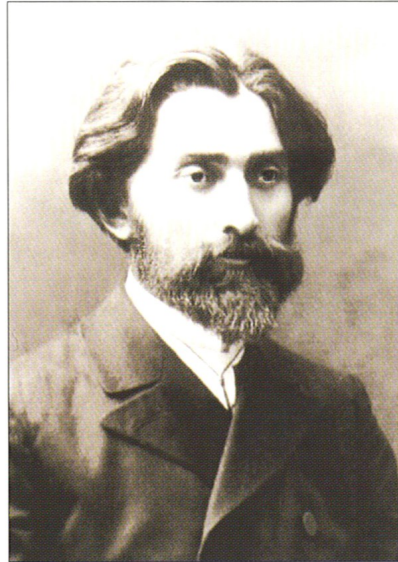
1. Закон за Самосъхранение
2. Закон на Дълга
3. Действието на двата закона
4. Разумът да владее над страстите
5. Егоизмът – майка на всички пороци
6. Дяволюция
7. Пластичност на природата
8. Домът – инкубатор на доброто
9. Строеж на материалния свят
10. Подобряване живота на човечеството

III. Причини за двояката дейност на душата

1. Първородният грях
2. Фосфорната сила
3. Вътрешният характер на възпитанието
4. Причините за злото
5. Двата центъра на деятелност
6. Живот за Цялото
7. Закон на развитието

Дял трети. Външните условия на живота.

1. Произходът на живота
2. Закон на Гравитацията
3. Закон на Всемирното сродство
4. Първата аксиома за душата
5. Източникът на всички обществени злини
6. Повдигане на човешката душа
7. Дилемата на триъгълника
8. Материя, сила, ум
9. В начало бе Любовта
10. Бог е Дух

*Петър Дънов
след завръщането си от Америка.*

11.07.1864–27.12.1944

Непознатият Петър Дънов

Казват, че словото, което излиза изпод перото на великите умове на човечеството, не може да се оцени от съвременниците им, а става обект на обществен интерес десетилетия по-късно. Същото може да се каже и за словото на Учителя Беинса Дуно, известен на българския читател като Петър Дънов. Той ни е оставил едно безценно книжовно наследство (няколко хиляди беседи) и всеки, който се е докоснал до това неизследимо богатство, в определен момент се насочва към началото – първата му книга...

Периодът от началото на следването на Петър Дънов в Америка (1888) до издаването на първата му книга (1896) е твърде интересен от научно-изследователска гледна точка. Историческата обстановка в България по онова време може да се охарактеризира с подем както в икономиката, така и в културата и просветата. Въпреки това страната ни все още изостава твърде много от развитите страни. Българското литературно творчество едва започва да намира своя облик, излизайки от сянката на преводната литература. Твърде малко са родните автори на книжния пазар: Найден Геров, Иван Вазов, Алеко Константинов, Михалаки Георгиев...

През десетилетието 1894–1904 г. Висшето училище, по-късно СУ „Св. Климент Охридски”, се утвърждава като крупен образователен и научен център. В него учат, преподават и израстват десетки български учени, педагози, културни дейци, интелектуалци, които формират елита на българската интелигенция от началото на ХХ в.

През този период философската мисъл в България е с твърде ограничени възможности, причините за което са основно две: първо, Софийският университет е единственото учебно заведение, където се преподава философия, и второ, в резултат на турското робство философската традиция е прекъсната. Тепърва предстои да се разработят и установят основните философски понятия и терминология. Най-популярен е кръгът около д-р Кръстьо Кръстев и неговото списание *Мисъл* – най-голямото и влиятелно философско и литературно списание в страната тогава.

Америка от края на ХІХ в., като ярък контраст на България, е една от най-развитите държави в света. По това време в Ню Йорк е завършено второто здание на Медисън Скуеър Гардън, а на остров Елис Айлънд се открива имиграционна служба, през която до 1920 г. преминават, за да се заселят в САЩ, 12 милиона имигранти. По отсечката Чикаго–Хъдзън *Емпайър-Експрес* поставя рекорд в железопътния транспорт, като развива 180 км/ч. Алеко Константинов, впечатлен от грандиозното изложение в Чикаго, написва прочутия си пътепис *До Чикаго и назад*. По това време в Бостън, където Петър Дънов учи, е построена най-голямата

библиотека в страната, а също така е направена първата копка на подземна железница.

На 19 септември 1888 г. в методистката семинария „Дрю”, Медисън, Петър Дънов започва своето следване в Америка. Преподавателският екип тогава е известен не само в методисткия свят, но и навсякъде в богословските среди като „Голямата петорка”, която включва ненадминатите духовници и учени: Джеймс Стронг, Самуел Юфам, Джон Милей, д-р Бъц и д-р Крукс. Петър Дънов учи там четири години и получава свидетелство за завършен пълен курс на обучение.

На 12 октомври 1892 г. той се записва в Теологическия факултет на Бостънския университет. Редовният курс е тригодишен, но има и допълнителни предмети, които студентът може да изучава. Между тези допълнителни дисциплини са музиката и медицината – две неща, на които особено се набляга в методисткото образование, което Петър Дънов получава в „Дрю”, Медисън. От този период са известни негови концертни изяви на цигулка пред студентска публика, които преминават с голям успех. Там той се е представял със свои оригинални, импровизирани композиции.

Предпочитаният преподавателски метод в Теологическия факултет е Сократовият. Това ще рече устно преподаване с непосредствено, оптимално включване на студентите. Учителят трябва да „завърти” ума на студента си в ритъма на своя ум, преди да го пусне да върви напред. Студентите са изложени на „картечен огън” от дебатиране, изнасяне на лекции, обсъждания и религиозни диалози. Уреден е безплатен достъп до четири библиотеки и две читални. Една от тези библиотеки е Бостънската обществена библиотека, която по това време разполага с половин милион тома.

Дипломната работа на Петър Дънов е *Миграцията на германските племена и тяхното приемане на християнството*. Там се описва миграционната динамика на различните варварски племена, след което е изложена главната теза. Научен ръководител е професорът по практическа теология Лутер Таунсенд. Към изложението е приложена огромна цитирана литература по темата: римски и гръцки автори, както и основните исторически съчинения по въпроса, издадени покъсно. Английският език на дипломанта е на ниво – език на улегнал и сигурен в употребата му зрял човек. Дипломната работа е защитена успешно на 19 април 1894 г., а на 4 юли 1894 г. Петър Дънов получава свидетелството си за завършен учебен курс в този институт.

През следващата учебна година в каталога и годишната книга на Медицинския факултет на Бостънския университет от 22 юли 1894 г. Петър Дънов вече е записан като редовен студент първа година. Обучението е по последната дума на медицинската наука. От този факултет Петър Дънов получава удостоверение за завършен кратък курс по обща медицина.

ПРЕДИСЛОВИЕ

Науката и възпитанието е книга, която разглежда въпроси с общочовешка значимост и е предназначена за широк кръг читатели. Работата по нея вероятно е започната още в Америка. Тя, освен че е първата книга на Петър Дънов, на практика остава и последна. Съществуват няколко брошури под формата на послания и известен брой статии в периодическия печат, които са писани директно от самия него. Цялата останала част от творчеството му представлява богато книжно наследство, получено главно при разчитането на стенографски записи на изговорено слово.

Първото преработено издание на книгата *Науката и възпитанието* е от Георги Радев (12.09.1900–22.07.1940). Той е роден в Пловдив, където завършва основното и гимназиалното си образование. Още като ученик усвоява превъзходно класически и модерни езици. От този период е и големият му интерес към литературата и изящните изкуства, най-вече музиката. През 1919 г. се премества в София, където се записва като студент по химия в СУ „Св. Климент Охридски”. След първия семестър се прехвърля да следва в Математическия факултет, който завършва през 1925 г. Радев е главен редактор на списание *Житно зърно*, за което работи от основаването му през 1924 г. Той е преводач от френски, немски и английски език, а също така е автор на няколко книги и на десетки статии от областта на философията, астрономията и изкуството.

В своите спомени за Георги Радев д-р Методи Константинов казва: „*Науката и възпитанието*, написана преди толкова десетилетия, носеше дрехата на един беден, остарял български език, езика, който се е развивал под тежкото турско робство. Нужно беше сериозното съдържание на тази книга да бъде облечено в по-новите дрехи на съвременния български език. Даже Учителят смяташе, че трябва да се напише втора част на тази книга в духа на новите изисквания на образованието и възпитанието. В мое присъствие той нареди на Георги Радев „да я облече в нови дрешки”. Последният беше много трудолюбив и се зае с тази задача. Така се появи второто издание. Словото на Учителя има един чар, има едно излъчване, което само пробудената душа може да схване и разбере. Но в тази форма, както книгата бе напечатана, със стария правопис и езика на XIX в., когато я четете един учен или професор, който работи с ума си, той мъчно може да разбере написаното. Преработена по този начин, тя вероятно щеше да послужи и на онази категория от съзнания, които имаха други изисквания и търсеха по-академичен език.”

Предлаганото ново издание продължава тази линия на осъвременяване на текста и представянето му пред по-широка читателска публика. Една от целите ни е да представим този текст на вниманието на научната общественост, съзнавайки необходимостта от по-задълбочено проучване както на тази първа книга на Учителя Дънов, така и на цялото му последващо слово, което имаме на български

като неопценимо духовно наследство. Едно такова по-задълбочено научно изследване на *Науката и възпитанието* ще спомогне за общото духовно пробуждане на българския народ – в обществен и в личен план. Разглеждането на книгата от страна на специалисти от различни области на науката ще спомогне да се оцени съдържащото се в текста непреходно знание, актуално и днес – едно „заровено съкровище“, което чака да бъде открито и представено на широката българска общественост, за да покълне в българската душа и да даде своя плод.

С всичко това се надяваме настоящото издание да привлече вниманието както на познавачите на словото на Учителя Дънов, така и на радетелите за едно ново общество, изградено върху основата на най-висшите духовни идеали и общочовешки ценности.

Настоящото преработено издание е сложна амалгама от първите две издания. Във второто от 1949 г., по усмотрение на тогавашния съставител Георги Радев са пропуснати цели пасажки. Други пък са обновени стилово, вмъкнати са уточняващи изречения и нови абзаци. Всичко това е изключително ценно само по себе си и най-вероятно е строго аргументирано и консултирано със самия автор. Ние обаче сме се стремили да съхраним и всеки бисер от първоизточника. Така се роди това съчетание от двете издания, което сега започва свой живот в търсене на нови хоризонти.

Фрагментирането на текста на отделни пасажки и техните наименования, което сме предложили като новост тук, произтича директно или логически от самото съдържание. Подобен подход към текста се използва както в религиозната, така и в научната литература. Нека погледнем свещените писания и ще видим, че те са разделени на книги, глави, стихове, песни (Библия, Бхагавад Гита, Коран и др.). Подобно е положението и при хуманитарните науки, имащи за обект трудни философски произведения с непреходен характер и значимост за човечеството (Платон, Плотин, Паскал, Бьоме, Кузански, Коменски, Сведенборг и др.).

С този начин на фрагментиране прилагаме един аналитичен метод, с който целим да поднесем текста на порции. Така по-лесно бихме се ориентирали в сложната композиционна схема на произведението и съответно по-лесно бихме могли да го изучаваме и цитираме. Анализът като метод има за цел познанието на частите като елементи на сложното цяло. Синтезът, от своя страна, съединява тези части, като ги превръща в жива конкретна цялост. Синтезът допълва анализа и се намира в неразривно единство с него. Необходимо е читателят да се съобразява с тази закономерност и да подхожда добросъвестно към приложения фрагментарен подход.

Съзнаваме отговорността на начинанието и сме готови да понесем както аплодисментите, така и критиката. Вярваме, че това е една малка крачка в правилната посока. С изчисления от нас подход се надяваме да провокираме читателя към мислене и откривателство. Ние не претендираме за авторитетност и изчерпателност. Нашата най-голяма радост би била, ако след този първи опит за

интерпретация се появят множество други. Това, което сме представили, е само един възможен поглед, и то от твърде тесен ъгъл. Вероятно след десет или двадесет години самите ние ще имаме по-различна гледна точка за свършената работа. Като свидетелство за нашата коректност и добронамереност предоставяме първоначалното издание от 1896 г., което да служи на читателя като ориентир.

Осъвременяването на езика на произведението и добавянето на някои нови научни данни целят да се изгради мост между поколенията и различните типове съзнания. Всяко поколение има право на собствен прочит и интерпретация на културното си наследство. Езикът е жива, динамична система, която не търпи застои и закостенялост. Ако той, езикът, изгуби главната си функция – комуникативността, спира да бъде жив организъм. Едно произведение е живо, ако читателят успее да осъществи органична връзка с писаното слово и неговия автор. За целта е необходимо добро съчетание на форма и съдържание, т.е. думите в текста да произвеждат съответните образи в съзнанието на четящия. За нас водещ винаги е бил смисълът и формалните промени в pasajите не са самоцелни, а добре обмислени и мотивирани. Всяка дума, намерила място в настоящото издание, е подложена на строга преценка и при необходимост – на консултация със съответните специалисти. Това наложи по-продължителен период на работа върху книгата (три години) и привличането на повече консултанти от различни области.

Включените около 150 обяснителни бележки биха могли да са и повече. А за някои читатели може би те са прекалено много. Ние решихме да се ограничим дотук, за да дадем възможност на бъдещите изследователи да ги допълват, коригират или премахват. Част от цитираните имена и термини бяха с правописни грешки и фактологически несъответствия, а за друга част беше невъзможно да се открият или намерят данни. Всичко това, разбира се, не бива да се свързва пряко с автора, а по-скоро с ограничените възможности както на тогавашния правопис, така и на печатната техника в България от края на XIX в. Все пак с наличните бележки и нанесени корекции се надяваме да хвърлим повече светлина по конкретно засегнатите теми, както и да допълним и дообогатим кръгозора на читателя. В бележките са дадени сведения и са уточнени част от цитираните от автора имена и текстове, както и една малка част понятия, които се изясняват в контекста на самобитния стил на последвалото му творчество.

Тази книга остава неразбрана в края на XIX в. Неразбрана е и днес, в началото на XXI в. – 110 години по-късно. Как иначе да си обясним факта, че тя остава незабелязана от съвременната наука! Нима през 90-те години на XIX в. са се печатали такова количество книги на български автори, че тя остава незабелязана от литературните критици? Може би в областта на педагогиката по онова време именити наши автори пишат множество монографии по въпросите на възпитанието? Или навярно редица философи отстояват своите позиции в обществото със собствена, самобитна гледна точка? Не, разбира се. Защо тогава

книга като *Науката и възпитанието* не намира място поне в историята на споменатите науки?

Сега, когато вече са минали необходимите според историците 100 години, ние можем и трябва да дадем подобаваща историческа оценка на тази книга. Причината е, че днес тя ни говори с още по-голяма сила и мощ.

Днес тя е по-актуална от всякога досега.

Днес тя ще бъде разбрана от повече хора.

А утре тя ще намери приложение в нашите умове и сърца, в нашата вяра и религия, в нашата наука и изкуство, в целия ни живот.

Декември 2006 г.

НАУКАТА И ВЪЗПИТАНИЕТО

НАЧАЛАТА НА ЧОВЕШКИЯ ЖИВОТ

ОТ

Петър К. Дънов

Общо въведение

Част Iⁱ

„Милост и истина се срещнаха,
правда и мир се целунаха.
Истина от земята ще прозябнеⁱⁱ
и правда от небето ще надникне.” (Пс. 85:10-11)

Дял първи
Две влияния

I. Наука и възпитание

1. Ум – наука, знание

1. Светът, в който живеем, е пълен с тайни и загадки. На всяка стъпка нашият непрекъснато развиващ се ум се сблъсква с безброй явления, които се различават по вид, род и степен. Тези явления произвеждат хиляди впечатления и усещания в дълбините на душата. Те подбуждат ума с всичките си сили и способности да търси техните причини, да открие законите, по които се извършват, а така също и да разгадае значението им за човешкото щастие и дългоденствие.

2. Несъмнено всички тези явления и загадки се управляват от определени закониⁱⁱⁱ и са резултат от действието на известни природни сили, които работят за осъществяването на някаква всеобща цел^{iv}, към която се стреми целият човешки род, макар и още несъзнателно.

3. Но по какъв начин човек чрез ума си може да разреши задачата, която му била възложена още при неговата поява на земята? Отговорът е: само посредством способността му да съзерцава, да наблюдава, да разсъждава и да разбира всичко^v, което се явява като обект на неговото проучване.

4. Още от самото начало знанието било посочено на човека като единствено средство за разрешаване на тази задача. То било първото нещо, което придало умствен характер на неговия живот и му спечелило първенство на земята. То било и първото оръдие, с помощта на което човек започнал да се бори с природните сили, първият наставник, който го учел да преодолява и побеждава всички препятствия и мъчнотии, които срещал по пътя си.

2. Сърце – възпитание, себевладеене

1. Умът на човека трябвало да се подготви по един разумен и правилен начин. Необходими били постоянни упражнения и постоянно възприемане и усвояване на истинските начала^{vi}. А това не можело да се постигне по друг, подобър път, освен по пътя на възпитанието. Самото естество на човека е показало нуждата от тази необходима храна. Възпитанието било единственото средство за запазване на душевния организъм от разложение.

2. Под влиянието на могъщата сила на възпитанието душевният живот на човека придобил характер на духовна дейност. Умствените сили и способности получили правилно направление и насока за разрешаване основната задача на човешкия живот.

3. А тази задача се състояла в повдигането на човека и избавянето му от властта на невежеството и от робството на природните стихии, които хиляди години го тласкали най-безмилостно насам-натам, а той изнемогвал под този тежък товар. Разбира се, и днес още човек не е свободен от властта на тия стихии.

4. Физическият свят по всякакъв начин е съдействал за отклоняването на човека от неговите благородни подбуди и стремежи. Поставен под влиянието на низките наклонности на своето изначално покварено естество, той много често се е оставял на животинските си влечения, които винаги са го отдалечавали от истинското му призвание. Неведнъж човек е продавал своята свобода и е ставал свинар, както в притчата за блудния син (Лк. 15:11-32).

3. Неизменният ред в природата

1. В течение на хиляди години човек е бил роб и сляп, верен поклонник на материалния свят. Работил е пред силата на управляващите, молел се е на природата, принасял ѝ е жертви, за да придобие нейната милост и благоволение. Но неговите молитви и жертвоприношения оставали без резултат. Природата, на която поетите пеели химни заради нейното могъщество, величие и красота, ни най-малко не се интересува от детинските мисли и желания на човека.

2. Необходимостта^{viii} го заставила сам да се погрижи за своето бъдеще и сам да започне да го изгражда, като използва ония условия и материали, с които разполагал в дадения момент. Той разбрал, че всичко друго са празни мечти, защото редът, който царува в природата, е и си остава неизменен. Дали човекът бил гладен или жаден, слаб или страдащ, болен или умиращ, това било напълно безразлично за нея. Тя равнодушно го посрещала и изпращала въвн от своите владения. И колко често той бивал ограбван и лишаван от всичко, което му било най-скъпо!

3. Горчивият опит на човешката душа, почерпан от ежедневната липса на съществената за естеството ѝ храна, е намерил израз в писанията на древните поети и мъдrecи: „Не вика ли мъдростта? И не издава ли разумът гласа си?” (Пр. 8:1); „Глурави, придобийте остроумие и вие, безумни, придобийте разумно сърце, послушайте, защото езикът ми ще говори изящни неща.” (Пр. 8:5-6); „Елате и яжте от хляба ми и пийте от виното, което размесих. Оставете глупостта и бъдете живи. И ходете в пътя на разума!” (Пр. 9:5-6).

4. Не било възможно човек да остане завинаги сляп за тази истина. Той трябвало да се пробуди от съня на невежеството. Нуждата на неговата духовна природа го заставяла да мисли за своето бъдеще, да се стреми и развива в пътя на истинското знание. Рано или късно той трябвало да осъзнае, че помощта за неговото избавление няма да дойде отникъде другаде освен от самия човешки род. Нужно било само да отправи взор с надежда към Великия Дух, Който живеел в

душата му и който притежавал балсама за неговите рани и философския камък^{ix} на неговата сполука.

5. Онази мисъл, която вдъхнала в душата на човека надежда, че има изходен път от тежкото положение, в което се намирал, отбелязва една велика епоха в неговия живот. Тази пътеводна звезда, която го повела към Обетованата земя^x, му показала с окото на вярата^{xi} истината за това, че ще настъпят големи и съдбоносни промени в предстоящите дни от живота на земята.

6. В началната епоха на своето развитие човекът се притеснявал и плашел от природата, която поразявала неговия ум със своите тайнствени феномени и загадъчни явления; хвърляла го в ужас със своите страшни стихии; карала го да тръпне от суеверен страх; будела в непросветеното му съзнание плахи предчувствия и го карала да пада на колене пред нея като роб пред своя жесток господар.

7. Даже и тази природа ще промени поведението си спрямо него и ще покаже светлото лице на своето естество. Тя ще започне да му служи и да се грижи за него като нежна майка и ще приготвя всичко, от което той има нужда. Това ще се изпълни, когато човек започне да разбира езика на природата, неговата майка, и да слуша нейните заповеди и добри съвети. Времето за това е наближило. Ние сме в началото на пролетта на една нова епоха^{xii}. Благовестието тропа вече на нашата врата.

4. Обуздаване на низшето естество^{xiii}

1. Преди човек да влезе в Новата земя, към която Духът го води, за да получи своето наследство и свобода като пълнолетен собственик, той трябва да научи основните принципи и закони на истинския живот, а именно: да обуздава низшите си наклонности, да владее животинските си влечения и страсти, да изкорени от себе си всички себелюбиви желаня и стремежи, които са изворът на злото в личния и обществен живот.

2. По този начин той ще може напълно да възприеме принципите и законите на разума – висшето естество в него – и да развие в себе си ония сили и способности на това естество, които ще му дадат ключа към истинския успех.

3. Така човек ще бъде въведен в онзи свят, където умът намира най-високото си призвание – да употреби природните сили като основа за духовното му повдигане от положението на роб и слуга до положението на господар и владетел в царството на природата. Тогава той ще съзнае, че е не само едно материално същество от плът и кръв, но и разумна душа, надарена с ум, сърце и воля.

5. Съвременното образование

1. Но по кой път и по кой начин човечеството ще може да постигне тези заветни цели? Отговорът е: с помощта на науката и възпитанието.

2. Това твърдение може би ще предизвика объркване в някои умове, дори е възможно да се сметне от някои само за една блуждаеща химера. Навярно ще се посочи като пример съвременното общество, на което не липсва нито наука, нито възпитание и въпреки това то не е напреднало до такава степен, че да може да се издигне до онова възвишено състояние, за което се загатна по-горе.

3. Достатъчно е да се разгледа общественият живот в която и да е страна, за да се види, че въпреки широкото образование^{xiv}, което днес се дава на младежта, въпреки грижите, които се полагат за нейното възпитание в културно и особено в морално отношение, мнозинството от хората са на твърде ниско стъпало. Може ли да се твърди тогава, ще попитат не без основание някои, че образованието ще изиграе тази важна роля, за която се спомена по-горе?

4. Фактите, които ни се представят, са верни, но трябва ли от това да заключим, че образованието е причина за злото у нас? Може би това да изглежда истинно донякъде, но ние не можем да допуснем такова едно криво заключение.

5. Ние твърдим, че ако съвременното общество страда от сериозни недъзи, ако то не е достигнало онова високо културно равнище, на което очакваме, че може да го издигнат науката и възпитанието, то това не се дължи на слабите възможности на последните. По-скоро се дължи на липсата на истинска наука и истинско възпитание или на неправилното им разбиране и прилагане в живота. Защото всеизвестно е, че болестите и заразите в органическия свят не произтичат от прилагането на здравословните хигиенични правила, които самата природа диктува, а напротив, от неспазването на тези правила.

6. На същото основание може да се каже, че пороците и безчестието на хората не произлизат, нито се развиват от образованието, а са следствие и резултат от поквареното естество на поколения човешки същества, чиито умове и сърца са били заразени с отрицателни мисли и желания. Колкото и добро образование да се даде на такива хора, ако тяхното естество коренно не се измени, те ще запазят стария си нрав, старите си възгледи и разбираня. За тази именно истина се загатва в народната поговорка, която гласи, че „вълкът по-лесно променя козината си, отколкото нрава си”.

7. Дълбоките причини за този факт се коренят в т.нар. „закон на наследствеността”, познат в науката още с термина „хередитарност”.^{xv} Този закон действа по един неумолим, но истинен и правдив начин в природата.

8. Когато опасните човешки микроби попаднат в което и да е що-годе цивилизовано общество, те рано или късно биват разпознати от колективното съзнание. Общият дух на Цялото ги изхвърля вън от здравия социален организъм. Този социален организъм е така устроен, че не може дълго време да търпи дисхармония и анархия в себе си.

9. Това правило е общ, неизменен закон в природата. Един организъм, какъвто и да е той, според този закон трябва или да изхвърли от себе си вредните вещества и зародиши, или да престане да съществува като такъв. Тази е естествената причина, която заставя всеки добросъвестен човек да се пази от гибелни за него влияния и да избягва да върши злини. Животът е тъй устроен, че човек получава това, което заслужава, според вътрешната стойност на всяко извършено от него дело. Тази вътрешна стойност е едничкото, върховно мерило на природата.

10. Въпреки недостатъците, които констатираме в съвременното образование, на нас, просветените хора, не ни подобава да поддържаме онази изтъркана мисъл на простите и невежите, че светът щял да се свърши от много учене и много учени. Действително светът ще се свърши, но кой свят?

11. Ще се свърши светът на невежеството, на заблудите, на неправдите, на беззаконията. Светът на библейския, грешен Адам^{xvi} трябва да погине безвъзвратно, за да може Новият свят – светът на добродетелта и на просветения и разумен човек, да се развива и пребъдва във вечността. Защото в този именно свят на стария Адам владее невежеството, съпътствано от лоши навици, пороци, страсти и желаня, неправилно насочени от едно образование, което цели да възпита човека в егоизъм и стремеж към експлоатиране на другите за своя облага.

12. От всичко това става ясно, че до този момент истинските начала на науката едва са пуснали корен в човека. Възпитанието също е още в пелени и гласът му едва се чува като гласът на невръстно бебе. Облагородяващото му влияние трудно се усеща от закоравелите от порока сърца на хората.

13. Някой може отново да ни възрази и да ни даде като още по-красноречив пример едни от най-образованите и културни страни – например Англия и Америка, които също страдат от големи обществени недостатъци и злини. Ние не отричаме това. Признаваме тази горчива истина, но трябва да кажем, че и този довод принадлежи на софистическата философия^{xvii}, която като общо правило не гледа истината в лицето, а в гърба.

14. Нима лошото положение и състояние в тези страни е причинено от науката и образованието? Ако някой може да ни осветли по-добре по този въпрос, то той ще бъде втори Жан-Жак Русо^{xviii}.

15. Ще отбележим накратко само това, че в Англия и Америка, където науката и възпитанието са пуснали по-дълбоко корен, предразсъдъците са изгубили своето средновековно влияние. В тези страни днес съществува една по-разумна и човеколюбива свобода, основани са повече благотворителни дружества и учреждения, полагат се повече усилия за подобряване живота на обикновения човек.

16. Общественото мнение в тези страни стои на по-стабилна основа и е поставено по-високо от управлението на държавата. Пороците в обществото не се прикриват, нито се поощряват и защитават. Там се използват всевъзможни средства

и начини за изкореняване и премахване на обществените злини, и то не от правителството, а от самото общество, което е силата и двигателят на всички благородни преобразования.

17. В тези държави различни човеколюбиви общества и дружества изразходват ежегодно големи суми и правят всевъзможни доброволни пожертвувания за просвещаването и духовното повдигане на по-бедната класа. За това впрочем свидетелства и статистиката.

18. Тук изпъква очевидната истина, че под влияние на благородните сили на живота и неговите духовни подтици тези хора са започнали по-дълбоко да осъзнават своя дълг спрямо другите и спрямо изискванията на Великия биологичен закон – закона на Цялото^{xix}.

19. Науката е привела доводи в полза на тази истина. Тя ни е убедила с необорими доказателства, че този закон царува навсякъде в света. От прилагането на условията и принципите, които той диктува в живота, зависи здравословното състояние на която и да е органическа дейност в обществения организъм.

6. Всеобщият биологичен закон – законът на Цялото

1. Този закон може да се изкаже на обикновен език така: „Добрият живот и благоденствието на твоя ближен са необходимо условие както за него, така и за тебе – за твоя добър живот и твоето благоденствие.” Това е истина, която никои просветен човек не би могъл да отрече.

2. Кой не знае, че от правилното функциониране и от доброто състояние на органите зависи общото здраве и дълголетие на тялото? Една малка болка в който и да е орган на тялото се отразява върху целия организъм на човека и нарушава неговия мир и спокойствие.

3. А няма това, което е вярно за физическия живот на отделния човек, не е вярно и за живота на социалния организъм? Не е ли това същият естествен закон, който и в единия, и в другия случай диктува същите първоначални условия?^{xx} Без всякакво съмнение това е същият природен закон, приложен в по-широк смисъл.

4. Очевидно онова, което е необходимо за здравето на тялото, е необходимо също така и за благоденствието на обществото. Този неизменяем биологичен закон определя бъдещото щастие или нещастие на човечеството. Разбира се, като части на един общ организъм и членове на едно голямо семейство ние не можем да избегнем последиците от общата, колективна дейност. Добрият или лошият характер на отделния индивид неизбежно ще окаже своето влияние върху общественото здраве, а освен това ще остави неизгладим отпечатък и върху бъдещите поколения.

5. Зародишите както на доброто, тъй и на злото по наследство ще се пренесат от един род в друг и по такъв начин ще станат семена в почвата за бъдещата жътва. Кои от тези зародиши ще успеят да се развият, ще зависи до голяма степен от

външните и вътрешни условия, при които се развива социалният организъм, а така също и от свободната воля на човека.

6. От самия него зависи кои зародиши ще приеме в душата си и ще им позволи да виреят и растат свободно у него. Възприети веднъж по този начин, те ще очакват благоприятен момент да проявят вътрешните си природни заложби. В естественото предразположение на волята да храни лошите зародиши и желания в душата се крие една от най-големите опасности за успеха на просветата.

7. Подтиквани постоянно от вътрешните пориви на животинското си естество, хората често избират такива идеи за свой идеал и такива обекти за своя цел, които носят със себе си най-лошите и гибелни резултати, спъващи духовното им растение – растение, което засяга целия душевен живот на човека, а не само част от него, както твърдят някои изтъкнати философи.

8. Този факт се потвърждава от историята на човешкия напредък. Духът на просвещението винаги е имал за задача да се справя и бори със заблудата, лъжата, измамата, неправдата, порока и беззаконието.

9. По природа човешкото сърце е по-разположено към тези неща^{xxi}, отколкото към истината, добродетелта, правдата, човеколюбието и благочестието. Това проличава от факта, че поради изопачените си понятия за живота хората постоянно пренебрегват истината и нейните изисквания, вследствие на което постоянно страдат. Какви ли не злини и нещастия са ги постигали поради този им единствен грях!

10. Понякога хората са готови да жертват всичко на този свят, но да не приемат истината. Като че ли те нямат още ясно понятие за върховната цел на своя живот. Главни подтици в живота и днес още са:

- илюзиите на славата;
- сластолюбието;
- егоизмът и стремежът към забогатяване.^{xxii}

11. Тези подтици са характерни за пълзящите същества, но не би трябвало да движат човека, който е разумно същество. За съжаление и днес още хората се кланят на „златния телец“, както старите езически народи. Тъй като светът постоянно мени своя образ, то и идолопоклонничеството е взело днес друг вид и форма, за които в бъдеще също не е отреден живот.^{xxiii}

7. Благородните цели изискват благородни средства

1. Разумът е даден на човека не за друго, а да го научи да осъзнае истинските си нужди и какво е добро за неговата душа, която се нуждае от здравословна храна. Тази храна може да се придобие само чрез съзнателна работа и постоянство в доброто.

2. Лъжливата философия, по която човечеството се е ръководило досега, елегантно го е мамила, че е без значение какви средства употребява човек за постигане на своите желаниа.

3. „Целта оправдава средствата” е и си остава едно чисто йезуитско учение.^{xxiv} Този път няма да изведе никого до добър резултат. Колкото и да оправдават хората постъпките си с целта, която преследват, тези постъпки в никакъв случай не могат да бъдат оправдани, щом се приложи абсолютната мярка на Върховното Добро.

4. Благородните цели изискват благородни средства. Това е всеобщ космически закон, това е неизменният критерий на Истината. Така работи и действа Духът, когато ражда нещо добро. „Каквото е семето, такъв е и плодът”, казва поговорката.

5. И действително, фактите показват, че всички велики хора, благодетели на човечеството, са се родили от добри и благородни майки. За тези майки са се дали най-святите жертви. Ако някой оспорва това, нека ни докаже противното. „Майки, майки иска Франция” – казва Наполеон Велики.^{xxv} Но такива майки не се създават без добродетел.^{xxvi}

6. За да постигнем великата цел на своя живот, е необходимо да живеем като разумни човеци, като братя и сестри, произлезли от един Баща и свързани с тясната връзка на Любовта. Ако всички хора се ръководят и вдъхновяват от този принцип и изпълняват изискванията на този велик закон, то той непременно ще произведе присъщите за него резултати и ще принесе своите благи плодове:

- мир;
- благоденствие;
- успех;
- духовно просвещение;
- повдигане.

7. При такива условия у човека ще се развият онези благородни чувства и качества, в основата на които лежат Добродетелта и Истината. Тогава духът му ще се радва на една свършена среда, подобна на светлообразния етер.^{xxvii} Тя ще разкрие пред ума му посредством своите трептения красотата и величието на една жива вселена, на един необятен свят, в който тупти пулсът на Вечния живот, който постоянно въздига и оживотворява човека.

8. СМИСЪЛЪТ НА ЧОВЕШКОТО БИТИЕ

1. И тъй, като се основаваме на фактите, почерпани направо от живота, не можем да не признаем, че по силата на своята универсалност науката и възпитанието са два мощни фактора за развитието и сближаването на народите. Поради това, че в тези две области природата е впрегнала ума и сърцето, както и силите на волята, човек трябва да очаква от тях своето освобождаване –

освобождаване от мрака на невежеството, от робството на първородния грях^{xxviii} и вроденото си себелюбие, което е причина за всички злини и нещастия в живота му.

2. Този порок според Дарвиновата^{xxix} теория на еволюцията^{xxx} е останал у човека от онази епоха, когато той е минавал през различните етапи на своето физическо и органическо развитие; когато борбата за самосъхранение, за живот, е била в своя апогей; когато всички други човешки благородни качества и способности са спели дълбоко, затиснати от тая всевластна по онова време сила.^{xxxi}

3. И действително, на нас не са ни необходими доказателства, за да се убедим в това, че в естеството на човека все още тлеят хитростта на лисицата, лукавството на змията, ненаситността на акулата, свирепостта на тигъра и зверското поведение на горилата.

4. Колко хиляди години са били необходими на човешкия дух, за да се освободи от тия животински недъзи! Колко хиляди и милиони невинни жертви е трябвало да се принесат, докато човек дойде до онова по-високо съзнание за смисъла на своя живот, докато прозре, че има да изпълнява една по-важна длъжност в този свят, че не се е родил само за да яде, да пие и да умира като животно, а за да се усъвършенства, да укрепва в сила и мощ и чрез силата на разума си да прозира общия план на мирозданието. А посредством своя ум, подпомогнат от пробудените сили на безсмъртната си душа, той трябва да се възвиси до понятието за нравствения свят.

5. Само по този начин човек би могъл да влезе в оня духовен свят, където Любовта и Истината действат непрекъснато в душата и я подтикват да се стреми към неизвестните за нея области във вселената.

9. Вярата и религията

1. Някои философи могат да повдигнат друго едно възражение. „Добре – ще кажат те, – щом поддържате, че науката и възпитанието са единствените средства, от които човечеството трябва да очаква своето бъдещо спасение, къде остава вярата в Бога и религията? Къде отиват те, които от толкова хиляди години са ръководили човешкия род и постоянно са го учили как да изпълнява своя дълг към Бога и към ближния?“

2. На това питане ще отговорим направо. Истината е Истина през всичките векове. Тя винаги ще има една и съща сила и влияние върху душата, независимо в какъв вид, форма и образ е представена, стига само видът, формата и образът да са действителни представители и същински възплъщения на висшето Добро.

3. Религията ще си стои там, където е била досега, а ако занапред иска да се радва на почит и влияние, трябва да промени своето настоящо поведение. Тя трябва да се съобрази с научните истини и да изостави старите си нрави и обичаи, които поради незнание е допуснала за свой частен, а не за Божий интерес. Необходимо е тя да започне да проповядва истината такава, каквато е, без да я

изопачава, тази истина, която единствена просвещава и която е в съгласие с целостта на живота и разума – живата истина, която облагородява, възвисява човешката душа и я укрепва в добродетелта.

4. Онази религия, която служи на живия Бог Йехова^{xxxii}, ще запази същото място в душата, каквото е имала отначало. Не трябва да се подхранва лъжливата теория на израилските фарисеи^{xxxiii} и садукееи^{xxxiv}, които казваха: „Авраам^{xxxv} е нашият Отец.” На това Йоан Кръстител^{xxxvi} им отвърна: „Принасяйте плодове, достойни за покаяние, и не мислете да се оправдавате, защото, казвам ви, всяко дърво, което не дава добър плод, отсича се и в огън се хвърля.” (Мат. 3:8-10) Този закон е истинското мерило. Всяко учение, религиозна система, организация и постановление, които нямат за върховна цел подобрието на духовния ни живот, ще изчезнат пред съда на Разума, както слама в огън.

5. Важно е да правим разлика между понятията „вяра” и „религия”. Вярата е духовна способност, една от силите на ума, която играе важна роля в целия живот на човека, докато религията, напротив, е душевно произведение, произтичащо от известно настроение на душата към даден обект, от който зависи нейният вътрешен живот. Това произведение на човешката душа може да се мени по форма, образ и степен в зависимост от умственото и духовно развитие на човека.

6. Поради тази причина това, което е религиозно за едного, съвсем не е религиозно за другото. Така например, вярването в непогрешимостта на папата, един елемент от веруюто на католика, е във висша степен нерелигиозно за православния и протестанта. Впрочем това се потвърждава и от постоянните стълкновения между религиозните системи. Разбира се, всичко това произтича от разликата в убежденията на хората, чиито умове са различно настроени и разположени.

7. Това обстоятелство ни кара да направим заключението, че един и същ предмет може да се разглежда от различни точки и положения, които са свързани с интереси, нямащи нищо общо със самата същност на предмета. Тези лични интереси обаче упражняват голямо влияние върху душевното настроение на човека и много пъти го заблуждават и отклоняват от пътя на духовното му израстване.

8. Ето защо е необходимо да подлагаме на проверка всяко религиозно произведение, за да видим дали притежава солта на Истината, или не. Щом намерим, че то не е съобразно с Истината, наш свещен дълг е да го сложим настрана като човешка заблуда.

9. Истинската религия трябва да се освободи от всички останки на миналото, от всичко онова, което се е натрупало в нея по силата на известни лични, чисто човешки съображения. В света няма вечни форми. Всичко се мени, съблича старите дрехи и облича нови според вътрешните си нужди. Всичко расте и се развива съобразно онзи Вечен закон на живота, който изменя и преобразява нещата в природата в съгласие с общата дейност.^{xxxvii}

10. Нашият духовен характер се създава от Истината и Добродетелта, а не от лъжата и самозаблудата. Не е важно какво мисли човек за себе си, а какъв е той наистина. Като общо правило хората имат високо мнение за своето „его“, но времето ще ги пресее всички един по един и ще произнесе своята присъда „за“ или „против“.

11. Ние сме създадени да мислим, да преценяваме, да избираме измежду различните неща и да следваме пътя на истинското учение, а не да приемаме всичко за абсолютна истина, излязла сякаш направо от Божията уста. Без всякакво съмнение Бог говори Истината, ала човекът още от времето на своето грехопадение говори и истина, и лъжа. В това именно се крие една от опасностите за успеха на истинската религия.

12. Не можем обаче да кажем същото за вярата, тази сила на душата, благодарение на която човек от самото начало на своето възраждане е започнал да питае любов към онова невидимо същество, Създател и Крепител на цялата вселена. Тя, вярата, е извършила велики подвизи и дела, вдъхновявала е душата на човека с велики и свещени мисли, с възвишени идеи за Добро, за Истина, за Красота.^{xxxviii}

13. Тази вяра и днес е най-мощният двигател на науката и възпитанието. Тя е силата, която се крие в любовта към познаване на Истината и която ни кара да се стремим да търсим и изпитваме всичко. Каква самоотверженост се развива днес в душата на човечеството благодарение на вярата! Какви жертви се правят от всички високо напреднали и благородни хора, за да ни се даде възможност да видим поне външните прояви на онази дейност, която се извършва дълбоко в недрата на природата!

14. Само който е изпитал това, може да знае каква радост изпълва човешката душа, когато надникне в нейния величествен дом! Това е едно велико преживяване, което грее като светлина в живота на човека и подбужда ума и душата му към велики подвизи и дела.

10. Що е наука и що – възпитание

1. Дотук ние говорихме за науката и възпитанието в най-общ план. За да се изясни предметът на темата, ще разгледаме по-конкретно въпроса що е наука и що – възпитание. Това е особено важно и трябва да му се отдели специално внимание.

2. Науката и възпитанието представляват два различни процеса, извършващи се във вътрешния живот на човека, които са свързани с двояката дейност в неговия умствен и душевен свят. Те разкриват сложното му душевно естество, което е заставено от върховните природни закони да работи за организиране на вътрешния му свят и за поддържане на реда и хармонията в него.^{xxxix}

3. Мислите и желанията въз основа на същите закони, които действат и във физическия свят, се стремят към своя притегателен център, т. е. към началото на

нещата. Този стремеж на мислите и желанията става извор на непрекъсната душевна дейност, която се проявява в постоянни действия и противодействия, в постоянни смени на състоянията, характерни за умствения и душевния живот на човека.

4. Характерът и естеството на тия душевни процеси създават условията за нашето правилно или неправилно развитие. Ако нашите мисли и желания са стъпили върху здравата основа на истинските принципи и се привличат от висши цели, то и резултатите от това ще бъдат благотворни за нашето развитие. В противен случай ще наблюдаваме точно обратното.

5. Вътрешната сила, която действа в живота на човека, има за цел организирането на мислите и желанията му, а също така правилното и истинско запознаване на неговата душа с формите и силите в природата. От това правилно разбиране зависи истинското повдигане на човека. Тук именно ни идват на помощ науката и възпитанието.

6. Науката е резултат от мисловната дейност на ума, който наблюдава явленията в природата, изследва ги и се стреми да открие законите, които ги управляват.

7. Възпитанието е резултат от познаването и прилагането на духовните закони, които управляват вътрешния живот на човека. Истинското възпитание дава правилна насока на умствената дейност и насочва към разумно прилагане на придобитото знание, което трябва да спомага за съграждането на живота, а не за неговото разрушаване. То е така необходимо, както здравото тяло е необходимо за здравия ум.^{x1}

8. Образованието в най-широк смисъл на думата не е нищо друго освен процес на възплътяване на благородни мисли и добри желания в живота на човека. Колкото повече образовани хора в посочения по-горе смисъл притежава един народ, толкова по-образован и по-развит духовно е той. И обратно – колкото по-малко са те, толкова по-долу стои този народ в стълбицата на своето духовно развитие.

9. Днес благодарение на добре развитата образователна система научните знания, придобити чрез дълги наблюдения и експерименти, подредени систематично и направени достъпни за всекиго, могат да проникнат сред широките маси.

II. Науката

Полето на съвременната наука е твърде тясно – то се ограничава почти изключително във физическия свят.^{xli} Предметът, който ни занимава, има двояк характер: външен и вътрешен. Външният характер съставя физико-физиологическата страна на умствения живот, а вътрешният характер съставлява биопсихическата^{xlii} страна на умствено-душевния живот. Засега ще разгледаме само външния характер на предмета^{xliii}:

1. Що е наука?

2. Коя е областта на нейната дейност и каква е задачата ѝ в живота?

Нека направим кратък преглед на казаното по тези въпроси, като се спрем на по-важните им опорни точки.

1. Що е наука

1.1. Напредъкът в науката

1. Що е наука? Под думата „наука” се разбира обикновено знание; знание на принципи и закони, както и на пораждащите ги причини; знание на потвърдени истини и факти.

2. „Науката – казва сър Уилям Хамилтън^{xliv} – е възхвала на познанието. Нейният образ, т.е. форма, има характера на логическо съвършенство, а предметът, т.е. съдържанието ѝ – характера на същинската истина.”

2. Въобще думата „наука” означава знания, придобити чрез дълго наблюдение, които са подредени систематично в съгласие с общите закони на природата и са направени достъпни за всекиго. Тези знания се отнасят главно за физическия свят – за неговата същност, феномени, състав, т.е. за природата на веществото му и за качествата и функциите на живите клетки.

3. С термина „наука” в по-тесен смисъл се назовава всеки един от нейните клонове като отделно поле за изследване или предмет за изучаване, като например астрономия, химия, медицина, геология и пр. В сравнение с науката на древните гърци, която, както е известно, се е делила на седем клона – граматика, риторика, музика, логика, аритметика, геометрия и астрономия, – нашата западноевропейска

наука е постигнала огромен напредък. И това е понятно, защото от онова време до днес са станали големи промени в умствения и духовния живот на човечеството.

4. Със започване на християнската епоха науката е направила гигантски крачки почти във всички клонове на познанието – в областта на физиката, химията, астрономията, математиката, геологията; анатомията, физиологията, биологията, психологията и френологията^{xlv}. Тя разкри неизчерпаемите природни богатства, от които днес хората се ползват тъй безогледно и безотговорно. Даде на ума оня ключ, с който той да отваря различните стаи на природната съкровищница, в която има всичко необходимо за задоволяване всички нужди на човешкия живот.

5. Днес науката е мощен двигател и спомагаща жизнена сила за напредъка и просвещението. Тя е станала вече преимущество и привилегия на всички, които я обичат. Този подтик на човешкия дух към знание, към наука е спомогнал за това образованието да стане общо, като по този начин грубото невежество сред широките маси значително е намаляло. Човек е започнал да гледа на света с други очи – с очите на своя просветен ум. Езикът на природата му е станал по-понятен.

6. Науката днес отвсякъде ни е озарила със своята светлина. Физиката ни е запознала със законите и силите на физическия свят, химията – със състава и елементите на веществото, геологията – с миналото на земята, астрономията – с небесните тела и устройството на вселената. От друга страна физиологията ни е запознала с органите и функциите на човешкото тяло, биологията – със зараждането на органическия живот, анатомията – с устройството на тялото, психологията – с относителното естество на душата, френологията – със способностите на ума и характера на човека.

1.2. Мозък, ум, душа

1. Благодарение развитието на анатомията, физиологията, биологията днес човек има по-ясна представа за себе си като жив организъм. Той познава устройството и функциите на своя мозък и нервна система, на своето сърце и дробове, на своя стомах, жлези и пр.

2. Човешкият мозък, например, благодарение на дългите проучвания не се разглежда само като едно обикновено оръдие на ума, което той употребява съвсем самоцелно, а се счита за седалище на всички душевни сили и способности. Мозъкът е, образно казано, столицата, в която заседават всички представители на душата под председателството на ума – главният ръководител на общите дела.

3. Умът от своя страна би могъл да се уподоби на една жизнено-магнитна иглена тръбица, чийто връх се движи с неописуема бързина и се привлича от всяка точка на тази душевна вътрешност, до която се докосват различните впечатления и движещи мисли. По този начин вътрешните и външни въздействия се приемат и предават от един център към друг, от една област на видимия свят към друга.

4. Що се отнася до душата, то ние бихме могли да я уподобим на сфера от психично-жизнена сила, която приема впечатления от целия космос чрез всяка точка на своята безкрайно чувствителна повърхност. Човешките мисли зависят до голяма степен от тази повърхност.

1.3. Устройството на вселената

1. В природата, този величествено устроен свят, пълен с разнообразие, има наистина нещо достойно за почуда и възхищение. Цялото мироздание, което чувстваме и възприемаме като нещо цялостно, е построено от дребни, невидими с просто око частици.

2. Според съвременната наука тези частици, наречени атоми, не са прости и неделими, както се считаше до неотдавна, а представляват цели „планетни системи”.^{xlvi} Те са толкова малки, че погледнати и през най-мощния микроскоп, остават невидими. В главичката на една карфица, която е два милиметра в диаметър, се съдържат толкова много атоми, че ако почнем да ги броим и ако отделяме всяка секунда по един милиард, то докато ги изброим, ще минат не по-малко от двеста и петдесет хиляди години. За това време ще отброим $7,9 \cdot 10^{21}$ броя атоми.^{xlvii}

4. Можем да си представим каква е онази велика сила, която е създала, събрала и съчетала всички тия дребни частици в едно и е образувала от тях милиарди светове. Не само това, но и ги е пустила да се движат в пространството с неописуема бързина около определени центрове на тежестта. Същата тази сила е почнала да ги населява с живи и разумни същества, които се интересуват от нейната работа и се стараят всячески да отгатнат нейната цел и намерение. Това действително е едно велико чудо!

1.4. Троичната структура на човека

1. Онова, което е пробудило съзнанието на човека и го е накарало да тръгне по пътя на познанието, е дълбоката вътрешна нужда на неговия дух, появила се в него вследствие действието на върховните закони на живота. Тия закони заставят човека да се стреми към съвършенство чрез постоянна работа.

2. И наистина, кой би работил и би се трудил, ако не го заставяше гладът – тази въпиюща нужда на органическия живот? Кой би си блъскал главата да мисли, кой би се мъчил да прозре в бъдещето, ако не го заставяха всевъзможни сили, явления и събития, произтичащи от един свят, който стои много по-високо от физическия в своите проявления? Кой би се стремил към по-висшия духовен

живот, ако не съществуваха онези дълбоки подтици в душата, които я карат да люби ближния си?

3. Без съмнение една велика нужда на умствения и духовен живот е заставила човешкия дух да излезе вън от ограничената си животинска черупка и да започне да мисли и да разсъждава за бъдещето. Троичният живот на човека му е дал подтик да се развива в три различни направления:

- започва с физическия живот като основа;
- съгражда и развива умствения като среда;
- пробужда духовния като връх в своята душа.

1.5. Необходимостта от добра храна

1. Първоначалният подтик към наблюдаване и съзерцаване^{xlviii}, колкото и малък да е бил той, колкото и малко да се е съзнавал от човека, е послужил за основа на неговия умствен живот. От това първо начало на знанието, което се зародило в духа на човека, се е развила днешната култура на християнската цивилизация, която се е повдигнала върху пепелта на много други, изчезнали преди нея.^{xlix} Те са загинали, понеже не са съдържали всички нужни добродетели – най-важната храна за поддържане на духовния живот на човека.

2. Добрата храна е необходима за поддържането на който и да е жив организъм. Без това ѝ качество тя произвежда:

- във физическия свят – хилавост;
- в умствения – заблуждение и мрак;
- в духовния – развърщане и нравствен упадък на човешките общества.

Трябва да се има предвид, че законите на Природата са едни и същи навсякъде, във всички области на живота.¹

3. Когато се говори за развитие и просвета, се подразбира стремежът на целия духовен живот към усъвършенстване в доброто. Саможертвеният дух на науката идва, за да служи на човечеството и да му помогне в трудния подвиг, който му предстои да извърши, преди да дойде истинското царство на мира, което Христос нарича „Царство Божие”. Както Той сам казва, това Царство е вътре в нас (Лк. 17:21) и то ще дойде в своята сила, само когато бъдем напълно готови да го приемем.

4. Това Царство предполага премахването на всичкото зло и установяването на един нов ред, който ще бъде вечен. Преди обаче да дойде това време, човечеството трябва да възтържествува над физическия свят.

5. Силата на духа трябва да го повдигне и да го освободи от материалното и преходното, което така силно още го държи привързано към земята, подобно на червей, който току-що е изпълзял от своята подземна дупка. Разбира се, че в това положение за човека не може да съществува никакво щастие и блаженство.

1.6. Истината и знанието

1. „Истината е кръг – казва проф. Бородин^{li} – а знанието – многоъгълник, вписан в този кръг.^{lii} Всяка година, всеки ден ние умножаваме страните на този многоъгълник и така той се приближава към кръга. Ние можем да достигнем този кръг само ако допуснем като условие вечността. Това значи ли, че не трябва да се интересуваме от науката? Разбира се, че не. Винаги е далеч от истината онзи, който упорито се отвърща от нея.”

2. Тогава човек няма защо да се бои от възможността да дойде ден, в който да си каже: „Няма какво повече да уча!” Във вселената съществуват вечни условия за усъвършенстване на умствените и душевни сили. Каква ли дивна картина би се открила пред нашите умове, ако можеше да се повдигне завесата, която ни отделя от по-напредналите същества в нашия вечен дом, силни в знание, мъдрост и добродетел?!

3. „Нека всички същества знаят и не се съмняват – казва сър Хамънд^{liii}, – че Божието Провидение и Промисъл е видяло как ще се развие всяко нещо още отпреди сътворението на света. Това Негово съзерцание или знание за цялата вечност не предполага никаква необходимост да се намесва в сбъдването на каквото и да е.”^{liv}

4. Макар че науката сама по себе си не може да измени великия ред във вселената, тя има все пак достатъчно сила да ни убеди да живеем съобразно този ред. Нашият успех зависи от съобразяването ни със законите на висшата, разумна Природа, които закони ни диктуват истинските условия на живот. И това е едничкото нещо, към което духът ни постоянно се стреми – да се научи да живее съобразно законите на своето естество.

5. Науката обаче, взета в най-дълбок смисъл, е резултат от едно отличително качество на човешкия дух, който е свързан с Великия Дух на Битието. В човешкия дух още от самото начало е вложен стремеж да усвои по вътрешен път пътеките на Истината и да разбере законите на природата, за да има сили да впрегне енергията ѝ на работа и да съгради здрава основа на своето съществуване, развитие и усъвършенстване в Доброто и Красотата – най-възвишеният идеал на разума.

2. Областта на науката

2.1. Трите основни закона

1. След като дадохме това определение на науката, можем вече да пристъпим към втората точка: кое е полето или областта, в която тя може да оперира? Това е един спорен въпрос, по който учените и философите имат различни мнения, но щом търсим истината, ние сме длъжни да гледаме на предмета напълно

безпристрастно. Тук няма да се спираме на разискванията по този въпрос, а ще определим областта на науката така, както я познаваме.

2. Сегашният ред във вселената се управлява от три основни закона:

– Закон на Всемирното притегляне или Гравитация^{lv};

– Закон на Мисълта^{lvi};

– Закон на Биос^{lvii}.

3. Законът за Гравитацията подразбира материята, Законът на Мисълта подразбира ума, а Законът на Биос подразбира душата. Тия основни закони, различаващи се един от друг по своята същност, управляват различни области на великия космичен свят.^{lviii}

2.2. Закон на Всемирното притегляне (Гравитация)

1. Гравитацията действа във физическата вселена, която е дом на всички живи същества. Граница на този закон е самата безпределност на вечността. Откъде почва и къде свършва неговото действие, съвременната астрономия не е в състояние да ни каже. Според приведените по-долу данни ние можем да си съставим едно съвсем повърхностно понятие за обширната област на владение на този закон.

2. В астрономията поради огромните мащаби е въведена нова мярка, наречена светлинна година. Това е разстоянието, което светлината изминава за една година, като се движи с 300 000 км/с. Ако искаме да превърнем в километри светлинната година, трябва да умножим 60.60.24.365.300 000. Така получаваме, че една светлинна година е равна на $9,5 \cdot 10^{12}$ км. Има и други мерни единици за разстояние, например парсек^{lix}, които обаче няма да използваме тук.

3. Днес за никого не е тайна, че нашата планета Земя е част от Слънчевата система. Притегателният център на тази система представлява една звезда – Слънцето, около която обикалят осем планети и множество други по-малки обекти.

4. Слънчевата система е част от по-голямо семейство от звезди (ок. $2 \cdot 10^{11}$), наречено галактика „Млечен път“^{lx}. Нашата галактика има плоска дисковидна спирална структура с диаметър около 10^5 светлинни години и е леко изпъкнала в централната си част. Пространството между звездите от галактиката е изпълнено с извънредно разрежена дифузна материя и с космичен прах.^{lxi}

5. Естествено цялата галактическа система не е неподвижна. Тя се подчинява на действието на един мощен притегателен център^{lxii}, подобно на Слънчевата система, чийто общ център е Слънцето. Предполага се, че притегателната сила на този галактически център е повече от $7,8 \cdot 10^{12}$ пъти по-голяма от тази на Слънцето.

6. Изказани са различни предположения за местонахождението на този галактичен център. Според астронома Асаф Хол^{lxiii} той се намира близо до орбитата на двойната звезда от шеста звездна величина – 65 Риби (Piscium^{lxiv}). Тази хипотеза отрича Медлеровата теория^{lxv}, която поставя центъра на тежестта между Плеядите и

Персей.^{lxvi} Според съвременните изследвания центърът на Галактиката, гледан от Земята, се проектира в съзвездието Стрелец.

7. Слънчевата система е разположена много близо до равнината на диска, на разстояние близо 26 000 светлинни години от центъра на галактиката. Слънцето обикаля около галактическия център с приблизителна скорост 250 км/с, а периодът на едно пълно завъртане е около 250 млн. години.

8. Днес е известно наличието на много други галактики, намиращи се на огромно разстояние една от друга. Още преди да са били открити други галактики, някои астрономи са допускали съществуването на светове извън видимата вселена (нашата галактика). Те изграждали своите хипотези върху основата на логическата интерпретация на научните данни и вярата си в единството на света.

9. Астрономът Елард Гор (John Ellard Gore)^{lxvii} използва аналогията и пренася отношението между диаметъра на Слънчевата система и разстоянието до най-близката до нас планетна система (т.е. разстоянието от Слънцето до α (алфа) Центавър^{lxviii}) към мащабите на видимата вселена.

10. В резултат на извършените изчисления Гор изказва следното предположение: Ако се запазва същата организация на материални обекти в безбрежното космично пространство (звездни системи и разстояния между тях), то следва да очакваме, че съществува друга вселена, отдалечена на определено разстояние от нашата видима вселена и това разстояние според наличните данни се изчислява на $5,2 \cdot 10^{20}$ мили^{lxix}. Разстояние, което светлината със своята удивителна скорост от 186 300 мили/секунда (300 000 км/с) ще измине за близо $2,8 \cdot 10^{15}$ секунди или $9 \cdot 10^7$ години, което е $2 \cdot 10^7$ пъти разстоянието до α Центавър.

11. „Ако на такова голямо разстояние – казва Елард Гор – има друга вселена като нашата, то тя би изглеждала само като една малка мъглявина.” Ако това предположение е вярно, тогава защо не са наблюдавани други вселени, отдалечени от нашата видима вселена посредством “празно” пространство?^{lxx}

12. Съвременните астрономи доказаха, че съществуват много такива „мъглявини”, които представляват огромни звездни системи – галактики – намиращи се извън нашата галактика. Всички те, които образуват видимата вселена, са отделени помежду си чрез едно обширно беззвездно пространство, точно така, както нашата Слънчева система е отделена с „празно” пространство от забикалящите я звездни системи.

13. Елард Гор продължава своите разсъждения, като посочва три причини за невъзможността да се види някоя друга вселена:

– Разстоянието дори до най-близката външна вселена е толкова огромно, че нейната светлина още не е пристигнала до нас;

Ако вземем предвид епохите от време, през които се е развивала нашата Земя^{lxxi}, това предположение не изглежда особено достоверно.

– Отвъд границите на нашата видима вселена светлообразният етер „изтънява” и като че ли се превръща в една абсолютна празнина. Това „изтъняване”

прави невъзможно преминаването на светлината от външното пространство към нас;

– Обширното пространство, което разделя нашата вселена от нейния най-близък съсед, вероятно поглъща светлината от външната вселена. Това пространство действа като космично було, което винаги скрива от нашия поглед всички други възможни вселени.

14. Струве^{lxxii} твърди, че подобно поглъщане на светлината действително съществува дори и в границите на нашата Слънчева система.

15. Възможно е обаче нещата да изглеждат по съвсем друг начин, когато се отнасят до пространството между вселените. Светлината, излъчена дори и от най-близката до нас външна вселена, изминавайки разстоянието между вселените (9.10^7 светлинни години), може да се окаже съвършено невидима дори и с най-съвременната техника поради голямата отдалеченост и поглъщането на средата.

16. В резултат на своите изчисления Елард Гор стига до следния извод: “Ако на такова огромно разстояние се намира звезда, каквата е α Центавър (т.е. на разстояние 2.10^7 пъти по-далеч отколкото е в действителност), тогава даже и да няма поглъщане от междузвездното пространство, тя би изглеждала като една звезда от около тридесет и шеста величина. Според формулата на Погсън^{lxxiii}, за да се види дори само теоретично такава звезда, ще е необходим телескоп, чийто диаметър да е не по-малък от 24 000 фута (ок. 7 км).”

17. Настоящото научно заключение не бива да ни обезсърчава. Каквито и да са хипотезите на съвременните астрономи за нашата видима вселена, колкото и да са различни техните схващания за това, дали тя е крайна или безкрайна, то ние трябва да допуснем, че броят на действително съществуващите вселени, макар и невидими за нас, на практика е безкраен.

18. Нека си представим, че имаме крилата на един ангел и можем да излезем вън от пределите на нашата ограничена вселена, така че разстоянието до най-далечната звезда, видима с нашите най-мощни телескопи, да е просто като една малка стъпка в нашето небесно пътешествие. Какви ли чудеса на мирозданието биха се открили пред нашия смаян поглед?!

19. Пред нас щяха да се открият звездни системи от по-висш порядък. Пред тях нашите видими небеса биха изглеждали като едно пясъчно зрънце край брега на океана. Ние бихме могли да пътуваме милиони и милиони години в различни направления и бихме срещали все нови и нови слънца, нови светове, нови вселени, които постепенно щяха да изплуват из вечността и да се приближават към нас с намерение като че ли да ни посрещнат.

20. Как така, питаме се тогава ние, няма ли край, няма ли свод, няма ли небе, което да ни спре? Винаги ли пред нас ще се разкриват нови простори? Къде се намираме тогава ние и какъв път сме изминали?

21. Да, ние сме едва в предверието на вечността, на която центърът е навсякъде, а окръжността – никъде.^{lxxiv} Наистина на велики мисли ни навежда

вселената със своята необятност – мисли, пълни със смисъл за всички ония, които разбират.

2.3. Закон на Мисълта

1. Законът на Мисълта действа в умствения свят – седалището на мислите, дарбите, способностите, силите на ума. Царството на този закон е безпределно. То се простира във всички светове и вселени, където живеят различни същества. Този закон е основата на всяка разумна самостоятелност. Същността и действието му са едни и същи навсякъде, без изключение. Разбира се, те се различават по форма и степен, но не и по същина.

2. Да вземем например следните геометрични истини:

– цялото е равно на своите части;

– правата линия е най-късото разстояние между две точки;

– две отсечки, равни на трета, са равни и помежду си;

– сборът от вътрешните ъгли на един триъгълник е равен на два прави ъгъла;

– точките, които образуват една окръжност, са еднакво отдалечени от нейния център.

3. Тези математически аксиоми винаги се разбират по един и същи начин така, както първоначално са внушени в умовете на всички хора.^{lxxv}

4. Понятията за добро и зло също не могат да бъдат разбирани по друг начин освен така, както се диктуват от Върховния закон. На онзи, който убие брата си или ограби ближния си, не може да се гледа другояче освен като на престъпник.

5. В която и част на вселената да се пренесем, нашият характер ще се оценява от всички разумни същества по един и същ начин. Той ще се мери с един и същ критерий – с мярката на Истината. Злото у което и да е духовно същество не може да се счита за добро, понеже както доброто, така и злото имат свои отличителни качества, които ги характеризират като такива.

2.4. Закон на Биос

1. Законът на Биос (Целокупният живот^{lxxvi}) царува в духовния свят, където е изворът на живота, жизнеността, чувствителността, чувствата, усещанията, желанията и вълненията на душата, както и силата на волята ѝ да възприема и усвоява онова, което ѝ се диктува от вътрешни мотиви.

2. От недрата на Биос произлиза цялата органична дейност, а така също и истинските понятия за добро и зло, за правда и неправда, за любов и омраза. В границите на този закон започва нравствената свобода на избора, чрез която се определя от какво естество е всяка духовна дейност и какви качества притежава. Тук всяко разумно и нравствено същество по свой избор и свобода решава да посвети живота си в служене на едни или други принципи.^{lxxvii} В зависимост от този избор всеки един бива възнаграден или осъден.

3. Това е единственият духовен закон, който населява всички създадени светове и вселени с живи, органически същества. Той е, който превръща енергията във вселената от едно състояние в друго и я впряга да служи на душата за нейното повдигане. Той е, който пръска навсякъде благословение, който пълни сърцата на всички живи същества с вяра и любов, с мир и радост. Биос е вечната основа на битието, първият и последният във всичко.

2.5. Три течения в умствения свят

1. И тъй, безпределно е царството на Гравитацията, безкраен е светът на Ума, необятен е светът на Биос. Тези три свята именно, със своите сили и субстанции, със своите закони, които ги управляват, съставят областта на истинската наука.

2. Този троичен състав на космичния свят, vyplътен и в естеството на човека, е причина да се развият в неговото съзнание понятията за „материя”, „ум” и „душа”:

- веществото представлява формата;
- умът е силата (съдържанието);
- душата е животът (смисълът).

3. Тези понятия са станали предмет на три главни философски системи:

- материализъм – приема, че само материята е съществена;
- идеализъм – приема само ума за действителен;
- спиритуализъм – приема само духа и душата за абсолютно реални.

4. Всяка една от тези философски школи тълкува и изяснява по свой начин явленията в природата. Науката обаче не е отговорна за едностранчивите и погрешни тълкувания на тия школи.

5. Тези три течения в умствения свят упражняват голямо влияние върху обществения живот, обуславяйки миогледа на хората в дадено време. Според това, кое от тези учения преобладава, се мени съответно и умствената нагласа на хората. Тези влияния са спорадични. Те се проявяват в известни периоди на човешкото развитие, като вземат най-различни форми.

6. Умът на човека може да мине и през трите влияния. Наклонността ни към едно от тия течения ще зависи до голяма степен от естеството и начина ни на мислене, който пък е в зависимост от устройството на нашите мозъчни центрове.

7. Определени физиологически и френологически изследвания показват, че:

– ако в умствената организация на един човек преобладават наблюдателните способности (т.е. способностите на обективния ум^{lxxviii}), той ще приеме за мироглед материализма;

– ако в умствената организация на човека преобладава способността му да мисли отвлечено (абстрактно), умът ще приеме за мироглед идеализма;

– ако пък в умствената организация на човека преобладават хуманистичните и морални чувства, той ще приеме за мироглед спиритуализма.

8. Или казано по-конкретно на френологичен език:

– ако долните очни центрове (над веждите) са по-силно развити от горните коронни и предните челни, умът клони към материализъм;

– ако предните центрове на мозъка, съответстващи на челните издатини, са по-развити от долните очни и горните коронни, умът клони към идеализъм;

– ако горните центрове, локализирани в коронната част на главата, са по-силно развити от долните очни и предните челни центрове, умът клони към спиритуализъм (духовния свят).

2.6. „Научни истини” и „научен скептицизъм”

1. Науката е доказала вече, че каквото и направление да вземем, животът ни ще се определя от общи и неизменни закони. Никой не може да живее извън тия закони. Срещу остена на съдбата никой не може да рита. Ето защо, ако човек иска да избегне излишните страдания, трябва да се съобразява с изискванията на своя духовен живот, чиито корени са много по-дълбоки от която и да е друга дейност. И единственото ни спасение от превратностите и беззаконието на този свят е приобщаването ни към онзи живот, който дава свобода и самостоятелност на човека.

2. Накрая ще добавим, че е необходимо да се избавим от недоразуменията и съмненията по един от въпросите, които се разискват с особен интерес от учени и философи – въпросът за характера и стойността на така наречените „научни истини”. Не е тайна, че много „истини” в науката са рухнали под удара на нови научни факти, на нови открития. При това съвременната наука има много теории и хипотези, които се сменят понякога не през векове, а през години.

3. Кой е тогава, ще попитат някои, критерият за различаване на онова, което е истинно в науката, от онова, което е неистинно и преходно? За да се избавим от недоразуменията и съмненията, които се повдигат почти на всяка стъпка в областта на науката, и за да можем да разпознаваме кои неща съдържат научни истини и кои не, ние трябва да се ръководим от едно основно правило.

4. Нека цитираме думите на английския учен, професор Хъксли^{lxxix}, който дава метод за преценка на научната истина: „Има една пътека, която води така уверено към истината, че който и да тръгне по нея, непременно постига целта и стига до крайната точка, независимо от това дали неговите способности са големи

или малки. А за това има едно общовалидно правило, чрез което човек всякога може да намери тази пътека и да се предпази от заблуждения, като ги отстрани от пътя си. Това златно правило гласи: Не се съгласявай безрезервно с никакви твърдения освен с онези, чиято истинност е тъй очевидна, че те са въвн от всякакво съмнение.”

5. При произнасянето на тази първа заповед на науката съмнението (проверката на фактите) е станало задължително за нея. Тя го е пренесла от седалището на покаянието, където за дълго време то е било осъдено и сложено между най-ужасните грехове. Сега обаче тя го е поставила на видно място и му е дала ранга на едно от първите и основни задължения, с които се сблъсква научната съвест.

6. Това съмнение, което науката допуска в своята работа и което Гьоте^{lxxx} е нарекъл „научен скептицизъм”, има обаче стремеж да превъзмогне себе си. То не е онова неверие, родено от тъпоумие и невежество, чийто стремеж е само да съществува и да извинява себе си за своята леност и равнодушие.

7. Задачата на науката, както това се загатна и по-рано^{lxxxi}, е да изработи прави съждения и истински възгледи за целокупния живот, който се проявява в цялото мироздание. Нашият ум се нуждае от истински идеали, които да му вдъхват сила да ни ръководи в живота по пътя на знанието и мъдростта.

Дял втори
**Двата велики закона на
развитието**

I. Живи, разумни сили на природата

1. Вътрешното сродство на Цялото и неговите части^{lxxxii}

1. Природата работи чрез три характерни неща:

- общ план;
- общ стремеж;
- обща цел.

2. Чрез тях тя се проявява като едно велико единство, като едно Цяло. Частите на това Цяло се намират в тесни взаимоотношения и са свързани помежду си по силата на едно вътрешно сродство.

3. Най-важното за нашия ум е да наблюдава и да проследи тази връзка, това тясно сродство, което съществува между частите на всички нива в природата.

4. А пред разума^{lxxxiii} ни стои великата задача да разбере и осъзнае смисъла на законите и естеството на силите, които създават тази пълна хармония, това единство в нейната система. Освен това той трябва да ни запознае и осветли чрез достоверни факти за неизменното им отношение към нас, разумните същества.

5. Разумът трябва да покаже също така каква е службата на човека и на всички други същества, както и изконните им задължения, наложени от законите на разумната природа, чиито действия по същина остават неизменни^{lxxxiv}.

6. Тия закони и сили, с всички условия, които съдържат в себе си, са онзи основен, крайъгълен камък, върху който е положена основата на живота.

7. Тук, в недрата на тия условия, душата придобива онази тайнствена способност, с помощта на която започва да изгражда своето жилище – тялото. Посредством него тя проявява своите скрити сили и способности за развиване и усъвършенстване на естеството си, тъй като трябва да се подготви за една по-висша дейност, за една истински свята длъжност на нейното бъдещо призвание.

8. Върху тази здрава основа умът смело може да изгради своето положително знание за Истината, която е единствената съществена храна за поддържане на неговото съществуване.

9. Върху същата основа разумът придобива силата да издигне стените на великия „храм на възпитанието“.

10. Строителят на този храм е Духът на Истината, който вече действа в душата на човечеството за благо на всички хора (Йоан 16:13). Под покрива на „храма на възпитанието“ човек трябва да се възпита в три главни и основни начала:

- в пътя на действителната Истина;
- в пътя на истинската Добродетел;
- в пътя на истинската Любов.

2. Съграждане Царството Божие на земята

1. От този общ дом всички трябва да излязат като благородни граждани на бъдещото Царство. Това Царство не е далеч, то работи вече в света. Пътят за идването му се строи и рано или късно то ще се въдвори на земята. Тогава славата на всички други царства ще изчезне пред него – Царството на истинския дух, Царството на правдата.

2. В него човек ще се повдигне над силите и стихииите на физическия свят и ще ги овладее. Ще осъзнае:

- че не е роден да бъде роб, а свободен;
- че не е създаден да вярва сляпо, а разумно;
- че не му е отредено да бъде управляван от страстите, неорганизираните, бушуващи сили на животинската природа, а от духа на знанието, който ще му донесе мира и благоденствието.

3. Тази велика мисъл е вече дълбоко проникнала в човешката душа. Със сигурни крачки и с необорима сила човечеството върви към онзи нов живот, където царя пълна свобода и където Любовта ще бъде общ закон за всички.

4. Но нека не мислим, че за идването на това Царство са достатъчни само нашите мечти. Не, хората трябва да бъдат дейни, съзнателни работници при постигането на тази мечта. Това е необходимо условие за всеки един от нас.

5. За да се извърши каквато и да е промяна и преустройство в човешкия живот, се изискват условия; старание и съзнателни усилия; непреодолим стремеж за постигане на поставената цел. Човешкият разум, който разполага с всички постижения на науката, трябва да даде правилна насока на този стремеж.

6. За да се създадат условията, за да се предизвикат усилията и за да се пробудят стремежите, е необходима енергия и душевна мощ, която да е проникната и въодушевена от великата, заветна цел на живота. Тази благородна цел включва преди всичко духовното просвещаване и повдигане на всички членове на обществото.

7. Това може да се постигне само при наличието на:

- добра почва;
- благородни средства;
- разумни начала.

8. При тези условия ние ще бъдем в състояние да положим истинската основа на възпитанието, от което произтича бъдещото повдигане на всяко общество и народ от целокупното човечество.

3. Причините и последствията^{lxxxv}

1. Нека не се заблуждаваме и не си въобразяваме, че може да има и друг изходен път от мъчнотиите и противоречията на сегашния живот. Не! „Денят се познава от сутринта” – казва народната поговорка. Колко истинни са тези думи! Щом знаем законите, които управляват определени събития, ние можем с математическа точност да предскажем последствията. Досегашният опит показва, че когато се е вървяло по други пътища, резултатите са били все гибелни. Ние не можем да се надяваме, че за нас ще има някакво изключение.

2. Едни и същи причини докарват едни и същи последствия. В това отношение науката е хвърлила достатъчно светлина и ни е избавила от опасността да мислим, че явленията и събитията в природата могат да се извършват произволно. Общозвестно е, че те се управляват от определени и постоянни закони.

3. Същото се отнася и за нравствения живот. И там владееят закони, които изключват всякакъв произвол при преценяване на човешките постъпки. Според това как е постъпвал човек – добре или зле – и последиците за него ще бъдат добри или лоши. Това е намерило израз във всеизвестната поговорка: „Каквото посее човек, това и ще пожъне.” (Гал. 6:7).

4. Земята, която ражда житото, ражда и бодилите. Слънцето, топлината и влагата, които имат свое съответствие в нравствения свят, еднакво служат и на житото, и на бодилите. Фактите показват, че в края на краищата човек получава равностойното на онова, което е дал или посял.

5. Разбира се, срещу това може да се повдигне не едно възражение, но очевидността на горните твърдения благодарение на опита е така неоспорима, че всякакви възражения са просто излишни. Ако истината стои пред нас, трябва ли да отвърнем очи от нея? И виновен ли е някой, ако изказва една истина?

6. Събитията в света не се управляват от нашата воля, нито пък животът, взет в неговата целокупност, се урежда и устройва според нашите детински схващания. В природата действат велики закони^{lxxxvi}, които карат човека да върви напред, без да го питат дали тяхното действие е в съгласие с неговите възгледи, или не.

7. Нима някой ни е питал дали нашето идване на земята е според угодата ни?! Кой създаде и изпрати онази първоначална клетка, която стана причина за нашето съществуване? Лесно е да се доказва как тази клетка е минавала от едно състояние

в друго и как по този начин е образувала всички родове и видове животни. Но какво я е накарало да мине през един такъв дълъг процес на еволюция? И защо?

8. Ако тази клетка можеше да говори, щеше да ни каже, че не тя е причина за онова, което е направила. Да действа по този начин е било нейно абсолютно задължение. Тя не е сторила това от себелюбие, но от любов, понеже е предала своя собствен живот на другите, за да могат и те да участват във всичко, което ѝ е било дадено от самия Дух на живота.

9. – Ако вие страдате, то и аз страдам – казва тя. – Понеже аз живея във вас, вашата участ е също и моя участ.

– Не желаем да страдаме – казваме ние.

– Така също и аз не желая – отговаря тя.

– Тогава какво? – се питаме ние.

– Не зная – казва тя.

10. Отговорът на този въпрос е, че трябва да се избягва злото в живота. Без съмнение, всичко това не е зависело от първоначалната клетка, а от онази Върховна воля на целокупния живот, която си има своите съкровени цели.

11. Каквото и да си мислим обаче за нашето съществуване, каквото и да предполагаме за своето битие – дали то зависи само от материята, или от ума, или само от душата^{lxxxvii}, – практически резултатът от нашите разсъждения ще бъде един и същ. Факт е, че ние се раждаме и умираме, без да го искаме, като при това понасяме известни страдания в живота, без някой да може да ни освободи от тях.

12. Въпросът обаче не е дали да се раждаме, или да не се раждаме; дали да умираме, или да не умираме. Всичко това е извън човешките възможности и знание. Въпросът, който стои пред нас, е, след като вече живеем, как да подобрим условията на нашия духовен живот, който нито се ражда, нито умира, а постоянно расте и се развива от „сила в сила”(Пс. 84:7).

4. Постигането на благородни цели^{lxxxviii}

1. Нека се върнем пак на предмета, който разглеждаме. Казахме, че за да се повдигне човечеството, са необходими добра почва, благородни средства и разумни начала.^{lxxxix} Как ще дойдат те?

– добрата почва ще ни се даде от природата, щом започнем да работим съобразно нейните закони;

– истинските и благородни средства ще ни се посочат от науката, почиваща на положителен опит;

– разумните начала ще ни бъдат дадени от възпитанието, изградено върху споменатата по-горе основа.^{xc}

2. Истината, когато се разбере от ума и усвои от волята, става един от най-съществените елементи за възраждането, повдигането и напредъка на който и да е индивид, на което и да е общество, на който и да е народ. Тя пробужда онази сила в

душата на човека, която наричаме Любов. Тази велика сила събужда и подтиква към развитие всички наши способности, като съгласува тяхната дейност с общата, колективна дейност на вселената. Под нейно влияние в човешкия дух се заражда великият стремеж да твори, да гради, да създаде култура.

3. Истината, която е почнала да озарява народите по света, ще ни накара да тръгнем по пътя на истинското образование. В този път ние ще придобием сила да се избавим в живота си от корабокрушение и свършено разорение. Дълго време човечеството се е скитало из пустинята, както израилският народ се е скитал, преди да влезе в Обетованата земя.^{xc1} Настанало е вече времето да се заловим сериозно за работата, която ни предстои като членове на човешкия организъм.

4. Безчестието и пороците са пуснали дълбоки корени в нашия живот, загнездили са се като у дома си. Ние обаче като хора добри и разумни трябва да потърсим спасителния изход. Нужни са ни ефикасни лекарства, за да можем поне за в бъдеще да се избавим от тази болест – от манията на извратеното човешко себелюбие. В противен случай нашата участ ще бъде подобна на тази на болния от проказа организъм, чийто край е гниене и разлагане.

5. Еволюцията на организмите

1. Науката чрез откритията си потвърждава следната истина, която е била пренебрегвана от нашия ум и не се е вземала предвид от човека: само онзи организъм може да преживее всички кризи и преобразования в живота, който се приспособява към новите условия, които управляващите го закони и сили налагат. С тази важна истина трябва да се съобразява човешкото поведение.

2. Тя е потвърдена отдавна в естествознанието чрез научните изследвания на Чарлз Дарвин. Неговата теория за еволюцията на видовете е известна под името „Survival of the fittest”^{xcii} или „Естествен подбор на организмите”^{xciii}.

3. Според описания в нея биоорганически закон само онези животни се запазват и благославят, чието естество е в съгласие със законите на последователните стадии на развитие. Тъй като човек се намира на върха на еволюционната стълбица на това развитие, то от него се изисква много повече, отколкото от което и да е друго същество.

5. Закон е: „На когото много е дадено, от него много се изисква, на когото малко е дадено – малко се изисква” (Лк. 12:48). От жабата не може да се изисква това, което се изисква от човека. Това произтича от простия факт, че човекът е нравствено същество, надарено с разум и натоварено от Висшата природа със задължения, произтичащи от естеството на неговия дух.

6. В човека съществуват „две еволюции”, за които ще говорим по-нататък.^{xciv}

6. Природата като жив организъм

1. Един от научните факти, който хвърля светлина върху естеството на нещата, е този, че в природата съществуват както сложни, така и едноклетъчни организми. В последните се крият и проявяват тайнствени разсъдителни способности. Това е очевидна истина, която всеки сам може да провери. Този факт потвърждава онази вътрешна самостоятелна дейност, която е била пренебрегвана и омаловажавана от мнозина.

2. Тази истина доказва, че природата следва една обща, велика цел в своите действия. За нас е важно да не се заблуждаваме в своите повърхностни представи и впечатления и да заключаваме преждевременно, че природата е мъртва, безчувствена и неразумна. Такова едно заключение открива голотата на нашите детски познания, както на първия човек в Едемския рай.^{xcv}

3. Нека не считаме за унизително да изповядваме Истината такава, каквато е. В какво се състои все пак човешкото достойнство, ако не в изповядването на тази висша добродетел? Само в нейно присъствие ние можем да намерим същинска храна, действителна радост и верен пътеводител към всичко, що е истинно.

4. Погледнат като органическо същество човек представлява един сложен, многоклетъчен организъм, каквито впрочем са и животните, и растенията. Естествениците-материалисти твърдят, че той е само една сложно устроена машина, която е резултат от действието на физико-химични сили.

5. Фактите обаче показват – стига да се погледне непредубедено на тях, – че в устройството на човешкия организъм са взели участие разумни сили. Тези сили постоянно действат в него. Организмът на човека не е един „саморегулиращ се автомат” – една може би добре изкована, но нелогична научна измислица. В него се проявява уникална вътрешна организационна дейност, от каквато в машините няма и помен дори.

6. Изобщо природата не е един безсмислен или несъзнателен механизъм, действащ сляпо по законите на случайността, както смятат най-повърхностните умове. Впрочем мнозина учени с по-прозорлив ум, способни да четат езика на фактите, далеч не споделят възгледа на ония, които действително страдат от умствена слепота.

7. Истината е, че природата е пълна с живот навсякъде, където условията на върховните ѝ закони го допускат. В нея действат разумни сили, които ние едва сега започваме да откриваме и осъзнаваме.

8. Ако това не беше така, ние никога не бихме могли да споделим своите мисли един с друг. Не е ли чудно, че посредством движението на нашия език ние се разбираме с другите? И не е ли още по-чудно, че посредством известни знаци, поставени в определен ред, ние можем да разберем мисълта на техния автор, който отдавна може да е напуснал този свят?!

9. По силата на какви физиологични и психологични закони се извършва този процес в нашия мозък и как се предава истинският смисъл на известна идея, която

така непосредствено преминава от едно пасивно състояние, от външния свят в нашия ум и ни убеждава в съществуването и присъствието на друг един ум, който е усещал, мислил и е разбирал нещата, както нашият ум? Това безспорно е един важен въпрос, който още не е разрешен от науката.

10. Действието на физическите сили, които в нашия свят се проявяват като топлина, светлина, електричество, магнетизъм, се пренася от едно място на друго посредством трептенията на светлообразния етер.^{xcvi} Това е една от най-разпространените научни теории във физиката.

11. Но по какъв начин се пренасят нашите мисли от един ум в друг? Навярно и тук съществува известна среда, която спомага за разпространяване на мисълта. Какво друго би могла да представлява тя освен самият дух на природата, който по силата на един вътрешен закон свързва всички разумни същества в тясно единство? Само чрез допускането на такава умствена среда ние можем да изясним явленията на умствения свят.

12. Множество философи и учени защитават друго мнение, но нима същността на Битието и това, дали природата е умна или не, зависят от нашите предположения и възгледи? Ни най-малко. Ние можем да поддържаме една или друга теория, но най-добре е един разумен човек да познава и поддържа Истината.

13. Ценността на едно учение зависи от реалната стойност на фактите, които то представя. Тия факти, изяснени в светлината на Истината, която едничка е в състояние да просвети нашия ум, помагат на човека да придобие увереност и от нищо да не се разколебава. Тази увереност произтича не от логичното изясняване на фактите, а от вътрешната светлината, която Истината дава на човека и към която душата му трябва да стане особено чувствителна.

14. Разногласията, които привидно съществуват между учените, както изтъкнахме това в дял първи^{xcvii}, са следствие от нееднаквото устройство на техните мозъци и нееднаквото развитие и качество на умствените им центрове. Тази е причината, поради която хората различно разглеждат и оценяват един и същ предмет.

15. „Кой на каквото се е научил, това и обича” – обикновено казват невежите хора. А това означава, че в каквото направление най-много се е развил умът, в него той действа и работи с по-голямо усърдие.

16. Или, с други думи: към каквото обект душата се е привързала повече, на него слугува с по-голямо усърдие и любов. Законът е същият. В каквото и смисъл да го вземем, на практика резултатът е винаги един и същ. По подробно ще говорим върху тази тема, когато разглеждаме вътрешния характер на възпитанието.^{xcviii}

7. Смъртта

1. Сега ще засегнем един въпрос, който представлява загадка за хората и много ги вълнува. Това е въпросът за смъртта. Какво нещо е тя?

2. Наистина ние познаваме донякъде действието ѝ, но причините ѝ остават скрити за нас. Как да си я представим тогава? Един човек, който днес е бил между живите, утре изчезва безвъзвратно и казват за него, че си е заминал от този свят. Но къде е отишъл? Къде е изчезнал, че не се връща? Тялото му стои, но то е студено, мъртво, животът в него е угаснал.

3. Съществуват различни виждания по този въпрос, ала той си остава една задача, която човечеството трябва да реши.

4. Науката в своите изследвания стига до заключението, че не съществува абсолютна смърт. Смъртта според нейните схващания е нещо относително. Тя дори е необходимо зло за такъв свят, с такова устройство като нашият.

5. „Там – казва науката, – където има смърт, има и живот.” От това трябва да се подразбира, че смъртта съществува само в областта на органическия живот. Понякога обаче това изречение може да се вземе и в преносен смисъл. В непрестанната смърт е и проявата на непрестанния живот. Докато човек умира, това е знак, че живее. Щом обаче престане да живее, ще престане и да умира. Това е физиологичната действителност.

6. Да вземем човешкия организъм. В него едновременно се извършват два процеса, живот и смърт работят рамо до рамо в един и същи момент. От една страна силите на смъртта се опитват да сложат край на всяка органична дейност, а от друга страна силите на живота постоянно подновяват тази дейност.

7. От една страна смъртта постоянно поражда и разрушава живите клетки в тялото, а от друга – животът постоянно ражда нови клетки, които заемат мястото на загиналите.

8. От всичко това следва, че смъртта е противоположен процес на живота. Тя е нещо частно, а не общо. Този процес произтича от това, че в природата един живот поглъща друг. В действителност нищо не се губи, нищо не изчезва. Изчезва само формата.

9. Природата, допускайки смъртта, преследва някаква тайна цел, която още не е ясно определена в нашия ум. Можем да кажем, че човечеството не умира, а само общият живот минава от поколение в поколение, като претърпява постоянни промени във вътрешното си естество, развива своите вътрешни възможности, разширява своя обсег, възраства в сила и мощ и се повдига към царството на Духа.

10. Животът има силата да се пречиства от лошите влияния, вмъкнати в него по един или друг начин от същества или души, които неправилно са разбрали целта на живота, който им е даден. Изследванията в областта на психологията подкрепят това твърдение.^{xcix}

11. Този двояк процес е едно благословение за човечеството, защото в противен случай органическият живот не би могъл да се прояви. Даже и да предположим, че би могъл да съществува във форма, различна от сегашната, то той

никога не би направил дори и крачка напред по пътя на усъвършенстването. Това е впрочем едно от научните твърдения на естествознанието.

12. Някои от низшите животни се размножават с такава бързина, че едва ли можем да си представим какво би изглеждала земята след един век, ако смъртта се премахнеше. Навярно светът би се вмирисал само от изверженията на тези същества. И вместо да умираме постепенно, щяхме да измрем всички изведнъж.

13. Трябва да знаем, че разумната Природа отдавна си е „направила сметката”, като е предвидила всички възможни случаи. В настоящия момент според нашите възгледи и преценка тя постъпва грубо и нехуманно, но трябва да знаем, че има дълбоки причини, които я заставят да действа по този начин. Не трябва обаче да се съмняваме, че тя е намерила най-добрия от всички други начини, които можем да си представим.

14. Целта на духа в природата не е да увеличава органическия живот по количество, а да го развива и усъвършенства по качество и по степен на трептене.^c Стремещт му е да въздига достойнството на вътрешното естество на този живот и да уякчава силата на неговата висша природа. Тази природа според закона на Биос^{ci} (Живота) може да се пренася в която и да е част на вселената и да заема онова място и положение, което подхожда на естеството ѝ.

15. Вечният живот по силата на своето естество изисква и вечни условия, които не съществуват никъде другаде освен в безпределността на вечната вселена.^{cii} Тази е причината, поради която в никой от материалните светове животът не може да бъде вечен.

16. Материалният свят не съдържа онези постоянни, неизменни условия, тъй като е изложен на непрекъснати промени. Тези промени произтичат от самото естество на природните закони, които не могат да не произвеждат известни разрушителни действия. Така че това странно явление „смърт”, погледнато физически, е резултат от постоянните промени, на които са подложени елементите на материята.

17. „Кислородът е първата отрова, която поглъщаме” – казват химиците. Отрова в този смисъл, че предизвиква горене и окисляване в нашия организъм, съпроводени с цяла верига химични реакции и промени, които от една страна носят обновяване и укрепване на човешкия организъм, а от друга – смърт.

18. От опит знаем, че всяко тяло, което гори, губи част от своята енергия, т.е. казано на прост език – изгаря. С право е казал един учен, че човекът е горяща свещ. Разликата между хората се състои в това, че някои изгарят по-бързо, а други – по-бавно. Въпросът е дали свети нашата свещ в този тъмен свят. Все пак, въпреки че смъртта постоянно подкопава нашия живот, мнозина от нас се надяват да намерят ключа за придобиване безсмъртие на плътта.

19. „Ще дойде време – казва философът Спенсър^{ciii}, – когато вътрешните условия на органическия живот ще дойдат в съгласие с външните природни

условия. Тогава животът ще стане непрекъснат, нека кажем – вечен. Онези, които придобият този живот, ще бъдат блажени.”

II. Двамата закона на развитието

1. Закон за Самосъхранение

1. Целта, която преследва животът в системата на природата, е двойка:
 - образователна;
 - възпитателна.

2. Образователният процес се занимава с всестранната подготовка на човека, а възпитателният има за задача да даде правилна насока на силите му. Благодарение на тези два процеса човек е придобил способността да се ползва от богатствата на природата, създадени за нуждите на неговото тяло и ум.

3. Всяко живо същество със своето появяване в света изисква и съответни условия за развитие, за да поддържа своята дейност, своите функции, своите сили и способности. Тези качества на живота никога не биха се появили, ако нямаше съответни обекти, които да ги подбуждат.

4. От всичко това става ясно, че земното призвание на човека било да работи изключително прилежно и усърдно, съобразявайки се с наставленията, които му били дадени от нравствените закони.

5. За да запази собствения си живот, той постоянно трябвало да води борба за оцеляване, доверявайки се на инстинкта си за самосъхранение.^{civ} Съдбата му наистина не била лека. Изложен на постоянни борби за запазване на живота си от множество врагове, обречен на непосилен труд, мъчности и страдания, човек постоянно изпитвал нейните безмилостни удари.

6. Природата, тази негова възпитателка и наставница, не го оставяла нито за минута да бездейства, за да не се върне отново към живота на своето детинство. Да не се върне в онова положение, в което той в течение на много хиляди години се скитал в едно незавидно състояние, като животно, без да мисли, без да разсъждава и да разбира защо и за какво се е родил.

7. Природата, тази негова попечителка и надзирателка, зорко бдяла над него. Тя не желала да гледа човека като едно лениво същество със спящо съзнание,

което се пробуждало само под влиянието на въпиющите си физиологически нужди – глад, жажда, непосредствена опасност за живота и пр.^{cv}

8. Тя предвидила тази опасност за неговото развитие и за да го избави от пълно обезличаване и израждане, била принудена да го постави в такива условия и такава среда, където да е заобиколен с хиляди мъчнотии и опасности за своя живот.

9. Борбата за съществуване била за човека единственото средство за защита от многобройните му врагове. Трябвало да се бори не само с хищните зверове, които го застрашавали всеки ден, но и с грубите сили на природата, които сякаш му станали заклетии врагове.

10. Той бил принуден да търси спасителен изход от това трудно положение, но за да го намери и да си проправи път, били нужни хиляди и хиляди години непрекъсната работа. Необходимо било да направи избор между грубия живот и знанието за Истината.

11. Човекът видял в борбата за самосъхранение единственото условие за съществуване, което самата природа му посочила. За него било необходимо да се подвизава в тази роля. Той трябвало най-безпощадно да изтребва своите противници и врагове и със силата на оръжието да си проправя път по лицето на земята.

12. Бил принуден да премахва всички препятствия, които му се изпречвали, за да запази своя живот. Освен това трябвало да работи упорито, за да подготви почвата на земята за своята бъдеща земеделска работа, която била едно от първоначалните условия за поддържане на човешкия род. Само по такъв начин той можел да се множи и размножава по лицето на земята и да я направи поле на своята дейност.

13. Дотук човекът несъзнателно вършел своите задължения. Той не можел да предвиди какво ще му донесат бъдещите векове и какво ще създадат бъдещите поколения. Съзнанието му още не било пробудено за духовен живот. В това отношение той бил невеж и затова не бил още в състояние да разбира онези велики духовни закони, които имали силата да го направят свободен, да му дадат великата способност да мисли и да изказва своите мисли.

14. До този момент човекът бил управляван само от страха си от природата. Той бил воден напред благодарение на закона за Самосъхранението – основният движещ закон в животинското царство.

15. Ако човекът бе останал подвластен само на управлението на този закон, той не би се повдигнал над общото равнище. Ала Върховният Дух на живота предвидил тази опасност.

16. Той видял, че ако човек се остави само на влеченията и подбудите, произтичащи от този естествен закон за Самосъхранение, в недалечно бъдеще ще развие в себе си най-лошите качества и способности и ще започне да всява ужас във всички останали същества. И вместо да създаде от него едно интелигентно и благородно същество, което да отговаря на своето първоначално предназначение и

име^{cvi}, Природата би произвела и възпитала един човешки изверг, способен да потопи лицето на земята в кръвта на своите братя и близни.

17. Тогава нищо не би било в състояние да усмири необузданата природа и безчестие на човека, освен самата смърт, която би сложила край на неговата зловеща дейност. Този щеше да бъде естественият изход от кризата на живота, в което впрочем няма нищо необикновено. Подобна участ е постигнала много други видове животни, които са изчезнали от лицето на земята по най-различни причини.

18. Какво е избавило човешкия род от подобна участ? За това ще стане въпрос по-нататък.

2. Закон на Дълга

1. Природата разполагала и с други средства, за да избегне една такава нежелателна катастрофа. Всяко друго разрешение на този въпрос било за предпочитане пред унищожаването на човешкия род, който бил плод на онази космична сила на живота, работила непрерывно в течение на стотици хиляди години на земята, следвайки определен план.

2. Ненапразно тя е изразходвала енергията си за работа върху това същество. Облякла го в плът и кръв, подобно на другите животни, но се показала някак по-благосклонна към него, като му дала нещо повече, отколкото на останалите живи същества.

3. Защо тази сила е сторила това? Защо е дала свобода на човека в пътя му и му е отворила вратата на своя дом, за да се ползва от нейните извънредни привилегии, които били отказани на другите животни?

4. Това засега остава тайна за нашия ум. Ще загатнем само, че причината за това различие се корени в естеството на самия Живот. Макар човекът да се е появил по-късно от другите същества на земята, по своето вътрешно естество^{cvii} той е по-стар от всички тях. Това твърдение намира доказателства в сложното устройство на неговия организъм и в развитието на духовните му сили, които у животните са в спящо състояние.

5. Съществува следното правило: колкото по-сложен е един организъм, толкова повече време се е изисквало за неговото създаване. Човекът като отделен вид и род в органическата еволюция се е явил последен, но естеството му е съществувало преди всички. Редът, който ние виждаме в развитието на органическите същества, е перспективно обърнат в нашия ум.

6. Всички форми на органическият живот са само стъпала, които показват откъде е минал човекът и по какъв естествен път е стигнал до високото положение, в което го намираме днес.

7. Душата му е възлязла от бездната чрез клетката, а духът му е слязъл отгоре, от небето, посредством силата на Живота.

8. В този период на човешкото възлизане по стъпалата на органическото развитие, някъде към края на природната стълба на първата еволюция^{cvi} се ражда Нова епоха за човешката душа.

9. Тъй като бил много по-напреднал от другите същества, от човека се изисквало да се подчини на един друг закон – Великия закон на Дълга и по този начин да се подложи на едно ново влияние – влиянието на най-великата сила в природата – Любовта.

10. Единствено тази сила, действаща в дълбините на душата му, била в състояние да го избави от израждане и преждевременна смърт. Любовта съдържала условията, качествата и средствата, с които да обуздае влеченията на грубата му природа и да развие благородното му естество, което щяло да направи от него истински разумен човек. Само Любовта посредством своите добродетели можела да го извади от варварското състояние, в което се намирал, и да му покаже правия път на възрастване.

11. Постигането на всичко това било една трудна и деликатна задача. Трябвало да станат редица промени в психиката и духовния живот на човека. Неговата вътрешна чувствителност и душевни възприятия, както и неговите мисли и умствени центрове претърпели коренно преобразование.

12. Това дало нов тласък на духовната му еволюция, в резултат на което в съзнанието му се оформили понятията за нравствения свят.^{cix} След тази радикална промяна в естеството на човека той бил вече в състояние да разпознава дясната си ръка от лявата, правото от кривото, доброто от злото, истината от лъжата.

13. Подчинявайки се на този мощен духовен подтик, произтичащ от Любовта, човекът бил принуден да следва пътя на разума. В този път именно той трябвало постоянно да се подвизава, макар и да правел чести отклонения. Любовта вдъхнала в душата му:

- нов живот;
- истински разбирания;
- добри желания и стремеж към Доброто, към Истината и Красотата^{cx} – центъра на цялото му съществуване.

3. Действието на двата закона

1. Под въздействието на тия два закона – закона за Самосъхранението и закона на Дълга – в душата на човека се зародила борба. Тя била резултат от пробуждането на неговата духовна природа, която подтикнала човешкия дух да излезе на сцената на живота, за да поеме управлението на своите действия и отговорността за извършените дела.

2. Без тази вътрешна борба, без това вътрешно възпитание^{cx}, което човек получавал при изпълняването на върховните закони, и без посредничеството на

Любовта той завинаги би останал там, където си е бил отначало, и не би се различавал твърде много от другите животни.

3. В такъв случай нямаше да има нужда да се търси тъй нареченото „изгубено звено“, което го свързва с по-низшия род животни.^{cxii} Тогава това звено щеше да си е на мястото. Днес обаче то е изгубено.

4. Дали ще се намери в скоро време, или не, това не трябва ни най-малко да ни безпокои, защото с изгубването на едно нещо развитието на човека е спечелило друго, много по-ценно. „Когато човекът се изправил на двата си крака на земята, той се научил да мисли“ – казва един учен мъж.

5. Споменатите по-горе два закона – за Самосъхранението и на Дълга – можем да ги разгледаме като двете противоположни страни на нашето естество или като двата центъра на нашата дейност в живота. Те са свързани с две истории, които ни разказват за началото на нашия живот, за миналото, настоящето и бъдещето на нашето съществуване.

6. Тия два закона биха могли да се уподобят на две политически партии в една държава, които се борят за първенство и власт. И едните, и другите влагат всичкото си старание и всичките си усилия да убедят обществото и света около тях, че стремежите, желанията и целите им са най-добрите на земята. Те обещават, че с тяхното идване на власт всичко ще тръгне по най-добрия начин или както се казва – “по мед и масло”.

7. Колкото и да са убедителни техните речи, истината в полза на едната или другата партия все пак остава да се потвърди единствено на практика. Това е общо правило. Всичко в природата се подлага на проверка, за да може да му се даде точна оценка. И Христос казва на едно място в Евангелието: „По плодовете им ще ги познаете. Бере ли се грозде от тръни, или пък смокиня от репей?“ (Мат. 7:16). Разбира се от само себе си, че не може.

4. Разумът да владее над страстите

1. От казаното по-горе могат да се направят следните два извода:

– нещата в природата се оценяват според тяхната стойност, а тази стойност напълно зависи от самото им естество;

– силите, които действат в живота, се оценяват според качеството на произведената енергия, която причинява или полза, или вреда както на личността, така и на обществото.

2. За полза можем да говорим при израстването и обновяването на организма, чрез който действа душата, а за вреда можем да говорим при разстройството на същия този организъм.

3. Този общ закон е дал на ума на човека едно истинско мерило, което ясно показва кои неща са подходящи и съобразни с истинската ни природа и кои не са. С

други думи, всяка дейност определя качествата на своето естество според последствията и резултатите си.

4. Ако човешкият ум не бе подложен на влиянието на страстите, то всеки без изключение би избирал онова, което е истинно и добро както за него, така и за другите. За жалост във всекидневния живот това не е така.

5. Опитът показва, че страстите владеят, а разумът слугува. От това страда днес нашето общество. Много често хората избират не онова, което разумът им диктува, а онова, към което страстите ги влекат. Страстите обаче са слепи и неразумни и това не е само поетическа метафора, а действителен факт.

6. Възможно ли е тогава една сляпа сила да ни ръководи в пътя на добрия и съзнателен живот? Кой е онзи народ, който е успял под такова ръководство? Има ли поне един такъв пример в историята? Нито един! Всеки народ или общество, което се е оставяло да бъде ръководено от тях, безвъзвратно е пропадало и загивало под ударите на съдбата.

7. Можем ли ние да мислим, че нашата участ ще бъде по-добра, ако не обръщаме внимание на справедливостта и човеколюбието? Съмнително е. Поговорката казва: „Сляп слепия ако води, и двамата ще паднат в ямата.” (Мат. 15:14). Истината, изказана чрез тази народна поговорка, ни дава да разберем, че поне единият от тия двама нещастници би трябвало да има здрави очи, за да се избегне грозящата ги опасност.

8. Необходимо е да се отворят най-сетне очите на разума, за да можем да предвиждаме опасностите в живота, които са общи за всеки народ, за всяко общество и за всеки човек.

9. Всичко това няма да стане, докато не се даде свобода на действие на разума, за да управлява и ръководи кризите на живота. Само тогава ще имаме сила да поправим изопачения ред, от който са страдали и още страдат човешките общества. В това именно на помощ ни идва истинският дух на науката и възпитанието – да ни помогне да уредим живота си така, както подобава.

5. Егоизмът – майка на всички пороци

1. Нека разгледаме накратко въпроса откъде е произлязъл този пълен с недъзи обществен ред. Какви причини са накарали човека да пренебрегне повеленията на разума и своята свята длъжност? Защо той е почнал да върши дела, които далеч не отговарят на неговото истинско призвание, нито пък го препоръчват пред останалите видове в природата като разумно същество, притежаващо високо развити интелектуални и морални качества?

2. Фактите ни задължават да изтъкнем естествената причина, дала подтик в човека към това странно явление, наречено несъответствие, несъобразност, непоследователност в стъпките на цивилизования живот.

3. Тази причина се корени в следното. Намирайки се под внушенията на първия закон – за Самосъхранението, който закон има предвид изключително живота и щастието на отделния индивид, човек неправилно е изтълкувал постановленията на общия дух на природата.

4. Усвоявайки този първи закон, той останал с впечатлението и усещането, че неговият личен живот и щастие са най-важното, най-същественото в света и че всички други същества, каквито и да са те, трябва да служат на неговия живот, на неговото лично щастие, което щастие от своя страна представлявало пълна илюзия.

5. Човек схванал идеята за щастие в буквален смисъл, в най-материалния ѝ израз: да яде, да пие и да се весели. С други думи – да живее охолно и да има свободата да върши всичко, каквото му хрумне на ум.

6. „Може ли да има нещо по-добро от това?” – ще каже някой. Разбира се, че за едно същество с подобни схващания по-добър живот на земята не може да има, но общочовешкият опит показва, че подобна слободия струва живота на много други същества.

7. Ако един ден човечеството така си изгуби ума, че приеме този егоистичен принцип за основа на своя живот, то в целия свят би настъпила невъобразима анархия. Тя би помела от лицето на земята всички цивилизовани общества като прах и пепел към небесното пространство, откъдето те никога вече не биха се върнали.

8. Естеството на закона за Самосъхранението е такова, че той е родил себелюбието (егоизма) – майка на всички днешни пороци. Себелюбието от своя страна, подчинявайки се на вътрешните пориви и влечения на своето естество, е създало такива неща, които историята на човечеството е обрисувала с най-тъмни краски.

9. Паметниците на себелюбието са истинско свидетелство за всичко онова, което се е вършело в миналото. Те стоят и говорят още и за онова, което се върши и днес под влиянието на така наречения „свещен” егоизъм. Нека споменем само главните от тях.

10. Себелюбието е :

- покварило душата;
- поробило разума;
- потъпкало правдата;
- заглушило съвестта;
- създало робството във всичките му видове;
- предизвикало войните;
- пратило в изгнание истината;
- заточило добродетелта.

6. Дяволия

1. Всички тия „знаменити“ дела, нечестиви пороци на егоизма, и днес съществуват и се ширят по света, само че в по-цивилизован вид. Навярно думите на онзи хуморист, който е казал, че дяволът е способен да се цивилизова, когато влезе в човека, съдържат известна истина.

2. Трябва да допуснем тогава, че законът на еволюцията владее и мрачния дух на този паднал ангел, с тази разлика само, че в неговото естество той произвежда „дяволюция“.

3. Несъмнено този господар на крайния егоизъм постоянно е тласкан и обезпокояван от силите на Върховния Дух на природата. Този Дух заставя всички същества, независимо от тяхното положение, да вземат участие в колективната работа като части от един общ организъм, всеки според занятието или професията, която му харесва най-много.

4. Трудът и честността, които бяха посочени на нашите прародители като предпазни мерки против злото, днес почти са изчезнали. Честният труд в наше време се счита за унижителен. Да се работи, но как? Ето това е важният въпрос!

5. Старият дявол, за когото ни разправя поетът Милтън^{cxiii} в „Изгубеният рай“, бил изгонен от небето за свои минали грехове и беззакония, понеже нарушил мира и блаженството на небесните жители. За това свое престъпление той бил хвърлен с главата надолу с всичките си последователи в бездната, в която падал девет дена.

6. След това падане дяволът се вразумил значително, станал задълбочен учен и дипломат. Сега той не ходи вече тъй „бос през просото“. Научил се е да се съобразява с времената, нравите и слабостите на хората. Той се пази като от огън от това, да не би и от тази земя да го изхвърлят с главата надолу някъде в страшната бездна.

7. Съществата на злото, неговите помощници, също са станали по-хитри. Надали има по-тънки дипломати от тях. Те държат здраво онова, което са спечелили в човешкото сърце. Всичко обещават, но нищо не дават. На пръв поглед доброто желаят и за него говорят, но всъщност злото прокарват навсякъде. Те най-много от всичко искат да опазят плодовете на първата цивилизация – тази на първичния, себелюбив човек.

8. Този първобитен представител на човешкия род не е мислел за нищо друго освен за собствения си стомах, т.е. единствено за задоволяване на животинските си нужди.

9. За него понятията „душа“, „правда“, „истина“, „любов“ въобще не са съществували. Било му е съвършено безразлично дали човечеството върви напред, или се намира в морален упадък. За него било все едно дали ближният му страда и умира в неволя, щом като неговият живот и благополучие оставали незасегнати.

10. Но дори и Върховният Дух на природата не може вечно да търпи такава аномалия, такава безсърдечие, нито пък може да постоянства в своите грешки, както често правят хората.

7. Пластичност на природата

1. Природата привела в действие други сили, други закони, защото тя е крайно пластична в своите действия. Ако един закон не може да постигне желаните резултати, тя изважда втори на сцената на живота.

2. Несъмнено всяка промяна в установения ред на живота коства хиляди жертви, защото поставя човешките същества в стълкновение едно с друго. Подема се борба за нови начала, за нов ред в живота. Тази борба се вдъхновява от надеждата, че за хората ще настъпи ера на ново щастие и блаженство, на благополучие и благоденствие, към което душата им постоянно се стреми и жадува, така както еленът копнее за бистрите потоци.

3. Минават обаче години и векове, а това щастие все не идва. Законите на природата ясно ни показват, че нейната цел до голяма степен се различава от целите, които ние си поставяме. Ние се трудим за своята прехрана и се бием за слава, а тя работи, за да създаде и възпита от нас благородни същества и да въдвори хармония и единство между различните сили и елементи в обширното царство на своите владения.

4. Защо е всичко това? Кой знае! Трябва да има нещо или пък да няма нищо. Не може да бъде другояче. Какво именно е направила природата, за да издигне човека на един по-висок уровень?

5. Успоредно с първата еволюция – на Самосъхранението – в душата на човека започва да действа и втората – еволюцията на Дълга. Заедно с първата цивилизация на себелюбието в неговия дух прониква и втората – на Любовта. Така действа Мировият Дух. Някак несъобразно с нашите възгледи той замества първата еволюция, на първобитния човек, с втората – на духовния.

6. Докато първият закон карал човека да заграбва и обсебва всичко само за себе си, то вторият закон го принуждавал обратното – да дава от своето, за да помогне на страдащите си братя и близки; и не само това, но и да се грижи и промисля за тяхното добро.

7. Благодарение на това на човека се открила великата истина, че като прави добро на другите, той гради собственото си щастие и благополучие. Само при това условие в него можело да възрасне семето на добродетелта и благородните постъпки.

8. Така той започнал ясно да съзнава, че само Любовта ще го направи един ден наследник на земята, която ще му даде всичките си благословения и неизчерпаеми съкровища.

8. Домът – инкубатор на доброто

1. Под влиянието на закона на Любовта човекът престанал да се интересува само от себе си и от своето щастие. Разумът му се освободил от дългото робство и той започнал сериозно да мисли как да подобри живота на другите. Това подобряване лежи в основата на всички обществени преобразования.

2. Има ли някой, който да се съмнява в това? Моля тогава този приятел да посети Народното събрание и да послуша разискванията и дебатите върху прокарването на различни проекти и закони, които имат за цел подобряване положението на народа. Дали тези дебати постигат своята цел, това е друг въпрос. Колко сила, колко енергия се изразходва там! Изработват се планове, разискват се и се решават въпроси от общ характер. Колко умове са заети да мислят! И то все за доброто на обикновения народ.

3. Попитайте сърцето колко сила, колко енергия изпраща то посредством кръвта в мозъчните клетки. В тази обширна и многолюдна столица^{cxiv} на човешкия живот има 3 000 пъти повече жители, отколкото по цялото земно кълбо^{cxv}. Тук, в този лабиринт, се полагат основите на всички реформи.

4. Но нека не забравяме, че Народното събрание^{cxvi} не е мястото, където може да се роди доброто! Не, то е само мястото, откъдето доброто може да се прокара в живота на обществото. Разбира се, в случая много зависи какви хора имаме за народни представители и от какви сили и принципи се ръководят и вдъхновяват те.

5. Единственото място, където доброто може да се роди и култивира, е домът. Той е първото светилище на човечеството, в което майката и бащата са първите свещеници, които служат при олтара на човешката душа. С камъните на този храм – дома – природата е започнала да изгражда основите на целокупното повдигане на всички разумни същества.

6. От този общ дом човекът получил всички свои дарби, сили, способности и благородни качества според изискванията на Върховния закон на Духа. Това е бил най-правият и естествен път за постигането на онази велика цел, която стои пред нас.

7. В продължение на хиляди години човечеството очаквало и се надявало именно в дома да се родят всички добродетели. Те се възплъщавали в определени души, които били олицетворение на колективната добродетел на човечеството. Тези души се вдъхновявали от велики мисли. Тяхното призвание било да откриват волята на онзи Всемирен Дух, който оживотворява и владее всичко.

8. Тази воля всеки я знае и чувства интуитивно, защото тя е една всемирна сила, един всемирен стремеж към живота, който се проявява във всички и във всичко както вътре, така и вън от човека.

9. Всеки, който иска да съществува, да живее и да се ползва от благата на истинския живот, трябва да работи в съгласие с тази воля и съзнателно да изпълнява своята длъжност като член от общия миров организъм на този самосъзнателен духовен живот.

10. Христос много ясно е изказал тази необорима истина: „Всяко дърво трябва да принесе своя добър плод, иначе то се отсича и се хвърля в огъня.” (Мат. 7:19)

11. И всеки човек трябва да се роди изново от Духа на истинския живот (Йоан 3:3), преди да е в състояние и сила да влезе в условията на този живот, който е вечен по своето естество. Вечен в този смисъл, че силата му пребъдва всякога.

9. Строеж на материалния свят

1. Видимите промени, които постоянно стават в материалния свят, са резултат от колебанието на силите в него и непостоянството на елементите му. Променливият характер на сегашния физически свят произтича от самото му устройство, в което няма постоянни пропорции, а всичко се изменя според неизвестни за нас вътрешни закони.

2. Доказано е, че той постоянно губи от енергията си поради лъчеизпускане в пространството.^{cxvii} Какво става с тази енергия, на този етап ние не знаем, но със сигурност можем да кажем, че тя не се губи напразно, а върши някаква много важна работа, за която можем само да предполагаме. Не е далеч обаче времето, когато в ума на човечеството ще проникне повече светлина, която ще му помогне да разкрие тази тайна.

3. За нас е важно да осъзнаем необходимостта, произтичаща от казаното по-горе, а именно, че трябва да оползотворяваме силите, които действат в природата, и силите, които функционират вътре в живота. Без това непрекъснато превръщане и преобразуване нашето съществуване би било невъзможно.

5. Ние трябва да мислим така, както подобава на разумни същества. „Животът е най-голямото богатство – казва един философ – и ако някой го пропилее напразно, значи му липсва нещо в ума.”

6. Да, липсва му. Човекът е една велика лаборатория на живота. Ето защо той трябва да започне със своето собствено преобразяване. В него се крият ония първични елементи, от които може да се роди един разумен живот, пълен с красиви и добри дела.

7. В този живот са вложени първоначалните закони, по които е създадена цялата вселена. В това впрочем няма нищо чудно: семето на бука е малко по размери, но след време се превръща във великолепно дърво.

8. Цялата опасност се крие само в две неща:

– да не се изгуби вътрешната сила на човека, която преобразува елементите на физическия свят и помага на живота да се прояви;

– да не се пропуснат условията, които му дават възможност да постигне тази цел.

В това се крие тайната на успеха на всеки разумен живот.

9. Природата не е създавала своите велики творения по някакъв фантастичен начин, както си представят понякога хората. В нея има последователност и ред. Тя

е започнала своята велика работа от най-дребните, най-малките, едва забележими неща.

10. Наистина странна е природата в своите действия и постъпки. При създаване на материалния свят тя е трябвало да започне първо с атомите – най-малките частици на веществото, които засега познаваме.^{cxviii} Според твърдението на науката те са основните градивни елементи на физическата вселена. Можем ли да си представим каква е големината на един атом?

11. Математиците при своите изчисления са открили, че диаметърът на атома е приблизително една двайсет и пет милионна част от два сантиметра и половина или една милионна част от един милиметър.^{cxix} С нищожна за нашите понятия величина природата е започнала да гради сегашната видима вселена.

12. Колко ли хиляди и милиони векове тя е трябвало да събира и групира тия малки частици?! С неописуемо търпение и внимание тя е съчетавала атомите, образувала е молекули, концентрирала е на едно място огромни маси, от които е създавала слънца, планети и най-последно – цели слънчеви системи.

13. Необходими били труд и постоянна дейност, за да се създаде нещо стройно и разумно, нещо велико и хармонично.

10. Подобряване живота на човечеството

1. Днес хората желаят да създадат едно идеално общество, което да е въплъщение на всичко добро и благородно.

2. За това мечтаят и нашите приятели социалдемократите.^{cxx} Но нека не забравяме, че с шум, с врява, с укоряване един другото, с груби борби и остри социални стълкновения този идеал няма да се постигне.^{cxxi} Той няма да се постигне и с разрушаване на всичко, което се счита за старо и отживяло, нито пък с настоящите начини да си вадим очите по време на избори.^{cxxii}

3. Идеалът няма да се постигне и по пътя на днешната “цивилизована” политика, в която лъжата е главен елемент. Там тя е наречена “дипломатически похват”.

4. „Лъжата – казва един учител по нравствена философия – по естество е два вида: черна и бяла. Черната лъжа дължи своя произход и съществуване на долните слоеве на обществото, а бялата – на горните, по-образовани слоеве и най-вече на висшата дипломация.”

5. И днес политиката предпочита да употребява бялата лъжа пред черната, ала бяла или черна, лъжата си е все лъжа, защото няма свойствата на истината.

6. Днес всеки почтен човек трябва да върши благородни дела, а не да вдига шум и врява. Не трябва да плачем за нещастията на хората с крокодилски сълзи. Светът е бил оплакван по този начин от своето сътворение до ден днешен, но какво сме придобили от този крокодилски плач?! Ние се нуждаем от истинско съчувствие, което идва от една душа, пълна с любов към всички хора.

7. Единствената надежда за подобряване на обществения и личния живот, това е възпитанието, което домът дава. Към дома трябва да се присъединят училищата и всички други благородни учреждения, които имат възпитателен характер.

8. Всички трябва да си съдействат за постигането на тази единствена цел, която е основата на общественото благоденствие. Силата проявява своята мощ в съединението^{сххiii}, но това съединение изисква подготвени елементи, върху които тази сила да може да упражни своето благотворно въздействие и влияние. Без тези елементи силата сама по себе си няма никакъв смисъл.

9. Истинското преобразяване в човека ще настъпи тогава, когато той започне напълно да усеща и съзнава източника на злото в себе си и когато у него се зароди силно желание да се освободи от това робство. Болният е принуден да повика добър лекар да му помогне, щом като усети опасност за живота си.

10. Злото и порокът не са вън, а вътре в човека, те са загнездени в самия организъм. Те са следствие от определени предходни причини, които са тясно свързани с нашите мозъчни центрове. В тези центрове има особен род клетки, които, съчетани с определени физико-психични подбуди, ни подтикват да вършим добро или зло.

11. За дълбоките причини на тази двойка дейност на душата ще говорим по-нататък.

III. Причини за двойката дейност на душата

1. Първородният грях

1. Извращаването на човешките сили и способности идва още от нашите най-далечни деди и прадеди. То е една дълбока, първична склонност в душевно-нравствения живот на човека. Тя се събужда при определени условия и причини, които го подбуждат и заставят да взема инстинктивно онова направление, което съвпада с животинското течение на природните сили.^{сxxiv} Тези сили стихийно, подобно на водопад влекат всичко, без разлика, в една и съща посока.

2. Нашият духовен живот трябва да притежава достатъчно нравствена сила, която чрез волята да отклони и избегне влиянието на това вътрешно влечение. В противен случай опасността е тъй неизбежна, както падането на един камък, който е изгубил равновесието си и започва да се търкаля от върха на някоя скала.

3. Законът в случая е същият. Разликата е само в начина на действието му. В първия случай всяко тяло, което е изгубило равновесието си, пада и се разрушава. Във втория всяко разумно същество, което е престанало да следва пътя на своето призвание, се лишава от нравствена свобода и е обречено на духовно разпадане.

4. Въпросът, който естествено се повдига в ума на човека, е: какъв лек да се употреби срещу това зло? Днешните злини и нещастия в обществения и личния живот са резултат от тази извратена първична наклонност, наречена „първороден грях”^{сxxv}, душевно разстройство или по-точно – умствено помрачение.

5. Светът до голяма степен е под влиянието на първородния грях, на тази пъклена страст, която е заразила и покварила всичко добро у човека. Отговорността, разбира се, пада върху всички нравствени същества, които са допуснали да се роди и развие това зло в техния живот.

6. „Всеки, който прави грях – казва Христос на фарисеите, – е роб на греха.” (Йоан 8:34). И продължава: „Но ако искате да бъдете свободни, променете живота

си.”(Йоан 8:36). „Докато имате виделина, вярвайте в нея, за да сте синове на виделината, понеже, който ходи в тъмнина, не знае накъде отива.” (Йоан 12:35)

2. Фосфорната сила

1. Живата виделина, за която Христос говори, е онази „фосфорна сила”, която ни кара да мислим за велики и възвишени неща. Тя е силата, която е създала всичко добро и благородно в живота на човека, силата на стремящия се живот, който въздига и оживотворява всичко мъртво.

2. Когато умът е лишен от тази „фосфорна сила”, той е лишен също така и от възвишени идеали. В него не живее вече човешки дух, а животински. Лицето се помрачава, понеже светлина озарява лицето само на онзи човек, който мисли и разсъждава.

3. Когато душата изгуби тази сила на виделината, в човека настъпва пълен нравствен упадък и израждане. С право е забелязал един учен-философ, че без фосфор и мъртвите не биха могли да възкръснат.

4. Когато човек изгуби тази вътрешна „фосфорна сила”, той изгубва и своите най-възвишени чувства. Те се притъпяват и душата му става безчувствена – вярата и надеждата постепенно угасват в нея. Миналото става само призрак, а бъдещето – привидение и празна илюзия. Най-после, както слепецът се хваща за тоягата, така и човекът се хваща за видимото, материалното, преходното, което той започва да нарича идеал. Все таки то си остава само една гола тояга.

5. Днес нашето общество прилича на онзи слепец, когото Христос, след като му отворил очите, попитал: „Що виждаш?” „Виждам човеците като дървета” (Марк 8:24) – отговорил той. Не е ли такава днес и нашето състояние? Не виждаме ли и ние така реда и порядъка на нещата в природния и нравствения свят? Ние живеем така, като че ли утре ще умрем, и мислим, че с това всичко ще се свърши.

6. Причината за това е нашето умствено и духовно безверие, което ни е лишило от истинското знание за законите на разумния живот. Или, по-ясно казано, ние не знаем още как да живеем като човеци.

7. Само у един добре възпитан човек могат да се развият най-добрите качества, най-възвишените добродетели, които ще принесат навреме своите плодове. Само в един живот, пълен с любов и ръководен от висшия разум, може да съществува истинско щастие и благоденствие.

3. Вътрешният характер на възпитанието

1. За разрешаването на този труден и щекотлив въпрос науката е дала следните правила:

– всички майки и бащи, всички възпитатели трябва да изучават човешкото естество във всякакъв план;

– всички те трябва също така да проучват условията, при които се пробуждат и развиват определени добри или лоши качества.

Това именно е основата на доброто възпитание.

2. Необходимо е да се знае:

– как са разположени човешките способности в мозъка и в каква взаимовръзка и отношение се намират те;

– кои наклонности в отделния човек са по-силни и кои – по-слаби;

– кои центрове в мозъка са по-развити и кои не са развити.^{сххvi}

3. Знаем ли това, ние можем вече с научно умение да пристъпим към възпитанието на нашите синове и дъщери. Тогава задачата ще се разреши от само себе си.

4. Ако една що-годе образована майка би имала макар и повърхностно понятие за развитието на мозъчните центрове на своето дете, тя навярно би го избавила от много злини, които след време биха му коствали дори и живота.

5. Желязото трябва да се кове, докато е горещо. Същото се отнася и за човешкото естество. То може да се преобразува и възпитава, докато съдържа онази първоначална топлина на младия и гъвкав живот, който възприема и усвоява всичко, което му се дава.

6. Тук се крие една от тайните за естеството на нашия ум и една неоспорима истина. Мозъкът е седалище на всички наши сили и способности. В сложния мозъчен лабиринт всяка сила и способност има свой собствен център, чрез който проявява вродената ѝ деятелност.

7. От преобладаването на една или друга сила у нас, на една или друга наклонност нашият характер придобива определени черти и до голяма степен определя живота ни. Всички други сили и способности се съсредоточават около вътрешната цел, която сме избрали и която определя нашето действително положение – към кой тип на нравствения свят принадлежим и какъв човек предстои да станем.

8. Това, разбира, се зависи твърде много от първоначалния подтик, който получават нашите наклонности и сили вътре в клетките ни, т.е. от това, какво направление ще вземем – съзнателно или несъзнателно. Тези вътрешни подбудителни мотиви окончателно решават нашата участ.

4. Причините за злото

1. Възможно е срещу тази научна теория да се повдигнат куп възражения от страна на определени учени и мислители. Без да се спираме засега на тия възражения, ние ще им зададем следния въпрос: Кои са причините за изопачаването на ония основни принципи, на ония основни истини, които ръководят нашия живот?

2. Защо въпреки нашето образование и нашата религиозност ние много често, сякаш по силата на някакъв атавистичен навик се връщаме назад, към миналото си, и вършим неща, които са недостойни за името „човек“?!

3. Йов е питал кой е родил капките на росата. (Йов 38:28) И ние питаме кой е родил капките на злото. Защо един е кротък, а друг – свиреп? Защо един е съвестен и благочестив, а друг – безсъвестен и безчестен? Защо един е разумен, а друг – неразумен? Защо един е истинолюбив и услужлив към всекиго, а друг – подлец, лъжец и грабител?

4. Ако тия пороци съществуваха само между бедните и невежите, щяхме да имаме някакво основание да кажем, че външните условия са основната причина. За съжаление трябва да признаем, че това не е така. Тия пороци съществуват много повече между богатите и образовани хора, които поне не са принудени да крадат и да лъжат като бедните и прости люде, при които това е един от начините за оцеляване.

5. Кой ги заставя тогава да вършат това? Някой може би ще каже: „Егоизъм!“ Но защо едно „его“ върши зло, а друго – добро? Всеки човек има „изъм“, но у одного той е впрегнат да върши благородни дела, а у другото се проявява необуздано и безотговорно.

6. Може би ще се намери някой друг да изкаже най-общото определение, че грехът е причина за всичко това. Но грехът сам по себе си е последица от някакви предходни причини.^{cxxvii}

7. Трети може би ще каже, че падението и изгонването на Адам от Едемския рай е причината за всички беди. Но нима ако падне един камък, се събаря цялата къща? И нима от изяждането на една ябълка могат да произлязат толкова злини в света? Наистина много интересно ще бъде, ако някой може да ни докаже това с научна последователност.

8. Несъмнено причините за злото лежат скрити някъде дълбоко в самата Природа. За нас е важно да търсим тези причини. В света има не само колебание и движение на елементите, но съществува и непримирима борба между силите, които се разделят на положителни и отрицателни. Това е вярно както за физическите, така и за нравствените и духовните сили.

5. Двата центъра на деятелност

1. В живота има два центъра на деятелност:

- център на положителните сили, т. е. на доброто;
- център на отрицателните сили, т. е. на злото.

2. Много е важно до кой център е по-близо нашият живот и кои сили упражняват по-силно влияние върху душевните ни стремежи. Трябва да знаем кои са причините за:

- лъжата;

- подлостта;
- безчестието;
- грабителството;
- насилието;
- неправдата.

Тези грехове се проявяват в различни образи и форми.

3. Действително това е едно от най-странните явления в човешкия живот. Хора, които ние считаме за интелигентни и високообразовани, с добро обществено положение, при определени условия и обстоятелства и подложени на известен натиск, на известни влияния, често пъти се отдават на какви ли не пороци. Тези хора извършват най-долните престъпления, и то без ни най-малко угризение на съвестта или каквото и да е разкаяние.

4. Къде е в този случай причината за това? В човека ли, в условията ли, или във възпитанието?

5. В химията съществува следният закон: за да се получи едно химическо съединение, са необходими три неща – два елемента; взаимно сродство помежду им; едно условие.

6. Щом са налице тези три подготвителни стъпки, може да се извърши съответната реакция и да се получи желаното съединение. Съобразявайки се с този закон и с желания резултат, химиците забавят или съответно ускоряват химическите реакции. В този случай условието се явява причина за реакцията, а двата елемента са конкретните извършители. Оттук става ясно, че ако условието се отстрани, то и действието на самата реакция ще се прекрати.

7. Следователно, за да се избегнат лошите последствия в обществения живот, трябва да се премахнат всички ония условия, които причиняват и раждат злото. Разбира се, ако не обръщаме внимание на този факт, на тази очевидна истина, и не се съобразяваме с него, страданията и злините никога няма да се отстранят от дома ни и нещастията няма да закъснеят да ни посетят.

8. „Безумният страда от ума си, а немарливият – от немарливостта си” – гласи една източна поговорка. И с право е казал един философ, че „немарливостта е майка на всички злини”.

9. Днешните средства и методи за повдигане на хората и на обществото са лишени от истински научен характер. Всичко е произволно и не е съобразено с изискванията на Духа на живота и с онези физиологични и нравствени закони, от които зависи нашето щастие и благоденствие.

10. Зловонните затвори, несправедливите закони, непрекъснатото въръжжаване няма да подобрят положението ни, нито ще създадат нещо добро и благородно в нашия живот. Те са неща, принадлежащи на старата цивилизация – цивилизацията на първобитния, груб и себелюбив човек, единственото желание на когото е да потиска другите.

11. Духът на закона на Дълга ни диктува да търсим по-добър и по-човеколюбив път. В стария път хиляди и милиони хора са загинали, хиляди и милиони човечеци са страдали. Всяка педя земя е напоена с човешка кръв. Нима това е човешко?! Нима това е християнско?! Къде е Христос с Неговите заповеди и къде сме ние? Нима за това сме призвани, за да се изстребваме един друг? Не! Да не бъде!

6. Живот за Цялото^{cxviii}

1. Ние сме призвани тук да се научим как да живеем и работим, за да постигнем онзи живот, към който всички се стремим с един ум и една душа.

2. Колкото и да се гордеем с техническите си постижения, колкото и да си мислим, че сме отишли много напред в сравнение с нашите прадеди, не можем да не признаем, че съвременната култура далеч не е културата на едно свободно и истински просветено и разумно човечество, което е съзнало върховните цели на своя живот.

3. Съвременните хора с безподобно усърдие и постоянство изучават физическата природа, ала увлечени от чисто утилитарни цели^{cxlix}, те не полагат усилия да разберат нейния език. А тя е създала прекрасни образци във всяка една област. В този смисъл тя наистина е една велика книга.

4. Нека вземем за пример устройството на човешкото тяло. На пръв поглед то не представлява нищо друго освен сбор от живи клетки, наредени и устроени по определени закони така, че в своето съчетание да образуват един сложен организъм, наречен „човешко тяло”. За организацията на това тяло знаем много малко, понеже нашето нехайство и немарливост доскоро са ни държали в невежество и сериозните проучвания в това направление датират от по-ново време.

5. Хората не са познавали онези тайнствени закони, които владеят и направляват техния съзнателен и несъзнателен живот. Но човешкият дух не стои без работа. Той вечно издирва и търси скритите стъпки и действия на природата с цел да ги изучи. Придобитото знание има за задача да разреши и да премахне мъчнотиите в живота.

6. Първото нещо, което се забелязва и което прави впечатление в нашия организъм, е, че в него има ред, че има взаимодействие и хармония между всички работници, които познават своята работа много по-добре, отколкото ние нашата.

7. Тук не се преследват лични цели или частни интереси. Тук се гони една обща цел, едно общо благоденствие, на което се радва самият човек. В това именно се състои тайната на общия успех – в съчувствието и съпричастността.

8. В този организъм никой няма особено мнение, няма преследвания, няма капризи и своеволия. Тук цари единство. И когато една от съседните клетки заболее и страда, всички други клетки ѝ съчувстват и по всякакъв начин бързат да премахнат злото.

9. Понякога дори и най-своенравният човек се замисля и започва да скърби за онези, с които е тясно свързан неговият интерес – например той плаче и окайва лошата участ на своята робиня. Нещо повече – по никакъв начин не може да извади страданията ѝ от ума си. Не може, разбира се! Понеже негова милост, господарят, се е убедил вече от личен опит, че само от доброто състояние на всички клетки зависи неговото здраве, успех и щастие.

10. Едни от тези клетки образуват костите, други – мускулите, трети – артериите и вените, четвърти – стомаха, пети – белите дробове, шести – сърцето, седми – нервите, осми – мозъка и т. н. Всички те, според качествата и способностите си изпълняват специална служба в организма, определена от закона за Цялото.

11. Така например клетките, образуващи костите, имат за задача да поддържат целия скелет. Клетките, образуващи мускулите, са заети с поддържане стойката на тялото и свързването на отделните части. Клетките на стомаха се занимават със смилането на храната; клетките на дробовете – с приемането на въздух и пречистването на кръвта; клетките на сърцето – с изпращането на кръвта към артериите и вените, а клетките на артериите и вените – с пренасянето на кръвта по цялото тяло.

12. Кръвта представлява общият капитал. Тя съдържа всички хранителни вещества, необходими за поддържане живота и благоденствието на това многолюдно общество, наречено човешки организъм.

13. Що се отнася до клетките на нервите, то те представляват съединителни жици, които свързват всички системи на тялото с мозъка и по този начин пренасят двигателната сила по цялото тяло. Те са единствените посредници, съобщаващи за всичко, което се върши вътре и вън от мозъка.

14. Клетките, които образуват мозъка, изпълняват най-сложната и деликатна работа в служба на човешката душа. В техните миниатюрни стаички са разположени човешките желания и човешката мисъл. Посредством тези клетки душата извършва цялата си многосложна работа и така тя постоянно се грижи за поддържане на реда и хармонията в организма.

15. В една част от тези мозъчни клетки са съсредоточени и се съхраняват физическите сили на човека, в друга – умствените му сили, а в трета – духовните му сили. Върху този въпрос ще се спрем по-подробно на друго място.^{сxxx}

16. Следователно, вътре в човека всичко е разпределено с математическа точност. И щом тази математическа точност съществува, силите вътре в организма се урівновесяват взаимно и образуват онази хармония, която наричаме здраве.

17. Щом обаче се изгуби това вътрешно равновесие на математическите закони на духа, в живота настъпва криза, която може да е частична или обща. Човек или трябва да намери спасителен изход от кризата, или пък, ако не желае да стори това от честолубие, трябва да престане да живее.

18. Ако човек предпочете нечестивата смърт пред добрия и благ живот, това значи, че не е достоен да носи името „човек”. Не е несправедливо да осъждаме такива представители на човешкия род. Ако някой предпочете отровата пред хляба, това означава, че той не цени онова, което му е поверено от Всевишния, т.е. от разумния живот. Затова талантът на този недостоен и лукав роб ще се отнеме и ще се даде на онзи, който е достоен и готов да принесе плод и полза (Мат. 25:14-30).

7. Закон на развитието

1. Милиарди години са били нужни на природата, докато създаде сегашните условия на живот, благодарение на които по-късно е било възможно да се създаде и човешкият организъм. Той е жилището на душата, в което тя днес работи за постигането на една по-висока и по-велика цел от първата, която се е състояла в създаване на материалния свят и на елементарния органически живот.

2. Милиони години е трябвало да минат, докато се създадат първите клетки. Стотици хиляди години са били потребни, за да могат те да преминат през всички стадии на развитие и видоизменение и по този начин напълно да се приспособят за извършване на специалната служба, на специалната работа, която им била дадена да изпълняват в живия организъм. Хиляди години изминали, преди Великият Дух на живота да успее да възпита човека, да пробуди самосъзнанието на разумния живот вътре в неговата душа и да предизвика любовта му към духовния свят, която да го вдъхнови да тръгне по пътя на оня велик всемирнен стремеж, който ние наричаме духовно повдигане.

3. Необходимо било човек да придобива всичко с постоянни усилия и постоянни жертви, за да се научи да цени доброто. То не му се давало случайно, без труд и без жертви, за да го прахосва, както си ще. От вековния човешки опит той трябвало да научи, че всичко, което му се е дало, е с цел да извърши нещо полезно.

4. Клетките работят за общото добро на целия организъм, на който човекът е господар, и от тази обща работа зависи благоденствието и здравето, на което той се радва.

5. От своя страна човекът, като една разумна клетка от Духовното тяло, чрез което се изявява Висшият живот, е длъжен в името на своето нравствено естество да изпълни задълженията си като разумно същество, като духовно-нравствена личност, като истински син на човечеството.

6. Ако се отрече от своята длъжност и от своето призвание в живота, той ще извърши престъпление против самия Дух на живота. В такъв случай за Великия закон на живота не остава нищо друго, освен да изхвърли подобно същество вън от святото си жилище като непотребна и дори вредна вещ.

7. Същият процес се извършва и в нашия организъм, в самото ни тяло. Онези клетки и членове на органическата общност, които престават да изпълняват своята

длъжност и станат вредни и опасни за здравето на другите клетки и членове, биват изхвърлени вън от тялото заради общото здраве на целия организъм. Върху този предохранителен закон на природата почива нашето здраве и дългоденствие.

8. Ние, днешните хора, които сме вече на едно по-високо духовно ниво, не можем да очакваме нещо по-добро от това, ако не се осъзнаем и не променим основно своя вътрешен живот, а оттам – и своето нравствено поведение към нас самите и към нашите ближни.

9. Нравствено-духовните закони, от които се ръководи разумният живот, изискват от всеки човек коренно вътрешно преобразование и „новораждане“ от Духа на Истината.^{сxxxі}

10. Законът на развитието е вечен, той не търпи застой.

Дял трети

Външните условия на живота

1. Произходът на живота

1. Животът е една от най-големите загадки. За произхода му не знаем почти нищо. Онова, което ни е известно за неговата същност, е придобито от наблюдения върху характерните прояви на неговата сила. Тази сила е диаметрално противоположна на силите на физическия свят и се различава коренно от тях по своето естество.

2. Установено е също така, че органическият живот се е появил във вселената при известни строго определени условия, което потвърждава истината, че природата има някаква определена цел, някакъв общ план и общ стремеж.^{сxxxii}

3. Всичко това ни кара да признаем факта, че животът се е появил с цел да се развива, да расте и да стане фактор и главен проводник в по-нататъшната проява на Върховния Дух във вселената.

4. За да се постигне този върховен стремеж в природата и за да се роди и развие настоящият органически живот, който духът ни притежава, преди всичко е била нужна почва за полагане на основа.^{сxxxiii}

5. Почвата е била един от най-важните и необходими първични елементи за съществуване. Тя е съдържала онова предварително условие за идване на жизнената сила в царството на природата, без което животът не би могъл да завладее новата среда на своята дейност и да влезе в новите условия на своето битие.

6. Физическите сили е трябвало да работят дълго време, за да подготвят условията за идването на органическият живот, а освен това да отворят пътя за влизането на този живот в неговото жилище – тялото. Това влизане окултната наука нарича „въплътяване” или още „обличане в плът и кръв”.

7. Природата впрегнала своите физико-химични сили и ги натоварила с великата работа да ѝ доставят елементите на почвата посредством събиране на малките частици на материята, пръснати навсякъде в безмерното пространство. Образували се огромни общи маси – галактики, мъглявини, както и слънчеви и планетни системи. Така природата приготвила бъдещите обиталища на живота.

2. Закон на Гравитацията^{сxxxiv}

1. Научните факти показват, че главният двигател в тази огромна по своите мащаби материална работа бил законът на Гравитацията. Под неговото действие отделните части на материята били принудени да излязат от своето първично хаотично състояние и да се оформят в гравитационни центрове. Тези гравитационни маси започнали да се подчиняват на общите закони на движение и образували т. нар. видим материален свят или физическата вселена.

2. И тъй, от първоначалния хаос, състоящ се от невъобразимо число атоми, независими един от друг, буйни и неукротими по естество, извършващи милиони движения в секунда, и то в най-различни направления, е трябвало е да се създаде нещо цялостно, нещо стройно и устойчиво.

3. Представете си в какво хаотично състояние се е намирала тогава вселената! Какво ли „вавилонско стълпотворение“^{сxxxv} е царяло между частиците на веществото и какво ли е било движението на атомите, при положение, че тогава те не са следвали никакво определено направление?! Всичко това е изглеждало като един развълнуван и вечно колебаещ се океан в пространството, чиито движения не са имали никаква определена цел.

4. От това именно хаотично състояние е трябвало да се създаде нещо стройно, нещо хармонично, което да отговаря на условията, необходими за появата на живота. Каква велика задача е стояла пред природата – да устрои и подреди настоящия свят и видимата вселена с всичката ѝ красота, хармония и единство, произтичащо от действията на вечните и неизменни закони, работещи с математическа точност и последователност!

5. Ако обаче във вселената съществуваше и действаше само законът на Гравитацията, по силата на който материалните частици взаимно се привличат, вселената не би придобила сегашния си вид.

6. Можем да предположим, че под действието само на Гравитацията частиците на материята биха се събрали в една огромна обща маса, която не би послужила за нищо. Атомите завинаги щяха да си останат отделни и независими единици, без да могат да проявят скритите възможности на своето естество. Те щяха да се прилепят един към друг по чисто механичен начин, но никога нямаше да влязат в по-тесни връзки помежду си.

7. Това заключение можем да извадим от факта, че Гравитацията се изразява най-вече в механическо движение, с помощта на което материалните тела са били поставени в пространството на съответните им места.

8. Основното и най-важното, което извършва законът на Гравитацията, е упражняването на налягане върху материята, наречено от науката притегляне или падане на телата в пространството към центъра на тежестта.^{cxxxvi}

9. Действието на този закон е причина за неразрушимостта на материята, т.е. на първоначалните форми на веществото, наречени атоми, които сами по себе си не са нищо друго освен израз на определено количество затворена в тях енергия.

10. Основната задача на закона на Гравитацията е да поддържа един установен ред, създаден от предшестващи причини и начала. Същевременно с това той е призван да запази единството между всички дейци на материалния свят, като ги държи в границите на своята сила и влияние.

3. Закон на Всемирното сродство^{cxxxvii}

1. Безспорно на гравитацията е отредено да играе една изключително важна роля във вселената. Все пак определени факти ни карат да стигнем до заключението, че ако в материалния свят действаше единствено този закон и ако той не беше подпомогнат от закона на Всемирното сродство на елементите, то навярно видимата вселена днес щеше да има по-друг вид, не толкова красив и привлекателен.

2. Във Всемирното сродство се крие една от великите тайни, с помощта на която природата върши своята работа. Тази тайна произтича от онова свободно действие на атомите, които влизат във всевъзможни съчетания помежду си. При тези съчетания постоянно се образува енергия, която се пренася от различни по проводимост среди по цялата вселена.

3. Без Всемирното сродство светът завинаги би останал неплоден и безцелен. Мрак и тъмнина щяха да владеят навсякъде. Топлината и светлината щяха да бъдат непознати за нас. Духът на човека завинаги щеше да остане затворен във вечната бездна на материята, в която нямаше да съществува нищо друго освен вечно мълчание.

4. Светът щеше да има над вратата си надпис: „Изгубен свят”. Любовта и омразата, обичта и ненавистта, истината и лъжата, доброто и злото нямаше да могат да се проявят, а щяха да бъдат погребани в безграничната пропаст на пространството.

5. Тогава нямаше да има нужда ни от вяра в Бога, ни от възпитание, ни от наука, ни от философия. В мозъка на бедните, отчаяни философи, богослови, материалисти, идеалисти щеше да царува блажен покой. Те нямаше да водят помежду си безкрайни спорове и да си блъскат главите върху загадките на

вселената. Светът щеше да бъде избавен от учението им, което гласи: „Животът е зло, без него е по-добре!”

4. Първата аксиома за душата

1. Фактите показват, че природата не е взела под внимание всички тези неща при устройството на вселената. Даже и не ѝ е минало на ум, че ще дойде ден, когато ние, хората, които сме уж разумни същества, ще бъдем нападнати от всевъзможни злини и ще водим помежду си страшни, опустошителни битки и войни.

2. Може би някой ще каже, че ако тя беше предвидила тия нещастия, би взела навреме мерки да ги предотврати. Но изглежда това не е влизало в сметките ѝ.

3. Главната ѝ цел, основната ѝ задача е била да устрои видимата вселена тъй, както са повелявали върховните закони, а също и да даде на всеки свят онези условия, чрез които той да бъде подготвен и приспособен за нуждите на развиващия се и постоянно възрастващ живот.

4. Дали природата е допускала, че когато дойдат живите, разумни същества в дома ѝ, ще започнат куп разисквания, препирни, борби за всевъзможни неща и ще си оспорват богатата, които тя така щедро им е дала? Очевидно за нея това е бил второстепенен въпрос, оставен за разглеждане, когато му дойде времето.

5. Днес този въпрос вече стои пред нас. Въпреки че все още не разбираме достатъчно добре езика на природата, за да се ползваме напълно от уроците, които всеки ден ни дава, все пак тя е успяла да ни научи на някои неща, да ни покаже основните начала на живота.

6. Животът на миналото не е бил изживян напразно. Душата благодарение на дълговековния си опит е научила някои от първите закони на висшия живот. Мозъчните клетки са ни предали първата заповед, написана от Вечния Дух.

7. Законът на съвестта е проговорил вече вътре във всеки човек и му казва, че Дългът е първата стъпка към успеха и щастието в живота. Това е първата аксиома, която всеки разумен човек трябва да осъзнае, защото времето на нашия „Изход”^{сxxxviii}, на нашето освобождение от фараоновото робство^{сxxxix} е наближило.

8. Има една категория хора, които гледат с презрение на живота. За тях човечеството не е нищо друго освен материална сган, която днес съществува, а утре изчезва.

9. От друга страна има множество крупни капиталисти, както и хитри дипломати и държавници, които гледат на живота на другите като на капитал, който може да се усвои чрез най-различни, благородни или неблагородни средства и да се употреби за техните лични цели, за създаване на охолен живот, пълен с наслади и развлечения.

10. Народите все още се стремят да изградят върху тази основа своето бъдещо величие, но това е голо щастие, илюзия на човешкото тщеславие, донесла на хората хиляди разочарования.

11. От времето на нашите първи прародители човекът все търси това илюзорно щастие в света, но то няма да дойде, дори и да го чакаме хиляди и милиони години. Тази лъжлива и нечестива философия няма да ни донесе мечтаното щастие, нито ще създаде нашия бъдещ живот. Тя няма да освободи човека от отговорност пред закона на Дълга и правдата.

12. „Гол излязох от майчината си утроба – казва праведният Йов – и гол ще се върна”(Йов 1:21).

5. Източникът на всички обществени злини

1. Най-трудната работа, казват физиолозите, е да се поправи един развален и разстроен мозък. Най-трудната задача, според възпитателите, е да се поправи един покварен характер. Най-опасното нещо, по думите на древните мъдреци, е зле настроеното сърце.

2. Най-голямата трудност при разстроения мозък е в поправянето на развалените му „части” и центрове, които са изгубили своето физиологическо равновесие. Никой освен самата природа не може да възстанови това равновесие.

3. Най-голямата мъчнотия при изправянето на покварения характер идва от разстройването на самата душа, и по-точно от влиянието, на което тя е подложена поради връзката си с отрицателните духовни сили, с оня мощен център на негативна дейност, за който споменахме по-рано.^{cxl} Само добродетелта е в сила да изправи и промени подобен характер.

4. Голямата опасност при зле настроеното сърце лежи в динамичната му сила, която може да избухне като вулкан винаги, щом злото се докосне до него. Такова сърце не може да бъде укротено от нищо друго освен от Любовта.

5. „Сърцето е измамливо повече от всичко и твърде покварено. Кой може да го познае?”(Йер. 17:9). Така говори еврейският пророк Йеремиа, откривайки източника на всички обществени злини. Тези злини са следствие и резултат на разюзданите човешки сърца, на необузданите човешки страсти, които не се подчиняват на никакъв разумен контрол, а постоянно се променят, постоянно избухват и угасват подобно на вулкан.

6. За да се премахне злото, Истината трябва да се внушава във всеки ум, да се представя във всичките ѝ видове, форми и степени пред всеки човек. И не само това, но тя трябва да се прокарява, посажда и въплътява в душевния му живот, за да стане двигател на цялата му дейност и духовно просвещение.

6. Повдигане на човешката душа

1. Повдигането на човечеството и на човешката душа се извършва по един много сложен начин. Ние не забелязваме този процес, но чуваме гласа на вярата и надеждата да шепне вътре в нас, в нашата душа и да ни призовава да влезем в светлото бъдеще. Там, където ни очакват красивите и благи обещания, където условията се различават коренно от сегашните и положението е подобро, където животът е тих, добър и благороден, където царуват радост, мир и блаженство.

2. Нашите умове обаче постоянно се смущават и колебаят поради нови впечатления, подобно умовете на младенци. Всевъзможни течения и промени постоянно ни увличат и ни тласкат ту в една, ту в друга посока. Няма спокойствие! „Борба непрестанна е този наш живот” – казва поетът.

3. Природата не престава да действа върху човешкия мозък със своите енергии, като ни принуждава да се стремим към онова, което е непостижимо, да прозрем това, което е невидимо, и да изучим онова, което е непознаваемо.

4. И ние се стремим към него, защото се надяваме, че там именно е скрито онова, за което копнеем и което се мъчим да осъществим с толкова усилия. Времето носи всичко подред, а нуждата прилага всяко нещо наред.

5. „Ние виждаме нещата неясно, като през огледало” – казва апостол Павел (1 Кор. 13:12). Още повече че това, което виждаме, е само отражение на миналото, на онова, което е било преди нас. Значи само миналото е действителната истина, която е оставила и в нас, и в света отпечатъка на своето присъствие.

6. Що се отнася до бъдещето, което ще дойде, то е само идеал без никаква същност, който ще се осъществи на своето време в една или друга форма. Този идеал е като величественият план на една къща, която трябва да се построи.

7. Има голяма разлика между плана и самата къща. Колкото и да е красив планът, той е само начертан на хартия, а именно къщата е самата реалност, същността, в която пребъдва нашият живот.

8. Съмнението е характерна черта на човешкия ум, който се колебае между вярата и безверието. Обзет от съмнение, човек често размишлява:

– Дали се е родил за нещо, или раждането му е било безцелно?

– Дали светът действително има някакъв смисъл, или човек само така си мечтае и въобразява?

– Дали светът се управлява от някого, или в него царува случайността?

– Как е създаден самият свят, кой го е сътворил и устроил – дали някое велико същество, което наричаме Бог, или някоя велика сила, наречена Природа?

9. По всички тия неясни въпроси човешкият ум иска да има светлина. Защото такова е естеството на човешката душа, че тя не може да напредва и да се развива без тази вътрешна умствена светлина.

10. Тя не може да се движи сляпо, без определена посока. Тя се нуждае от идеал, който да я въодушевява, да я кара да се стреми към нещо велико и възвишено, ала не отвлечено и мъртво, а нещо живо, което да има сродство с нея и да ѝ вдъхва любов.

7. Дилемата на триъгълника

1. Естественикът и материалистът твърдят, че Материята и Природата са създали и устроили света, че той се управлява от техните закони и че без тях нищо не би съществувало.

2. Идеалистът и спиритуалистът казват, че Умът и Духът са сътворили и устроили света. Всичко, което виждаме и усещаме във външния свят, това са само образи и представи на ума, който създава всички форми. Вселената е негов продукт. Без ума нищо не би съществувало.

3. Богословът и теологът от своя страна казват: Бог е създал и устроил света, Той го управлява и Той е всичко. Без Него нищо не може да съществува.

4. Пред нас стои една дилема, на която който и край да хванем, все ще ни убоде, която страна и да вземем, все ще срещнем противници.

5. С цялото си познание за материята и природата материалистът започва да ни убеждава, че учението на теолозите не почива на никаква здрава основа.

6. „Теолозите твърдят – казват материалистите, – че имало някакъв Бог, който е създал и устроил вселената, но всъщност това не е никакъв Бог, а материя, която ние виждаме да работи и действа навсякъде. Тя е единствената реалност, която можем да опитаме, да пипнем и да проверим в действителност. Затова във от тази реалност всичко е плод на нашето въображение. Що се отнася пък до нашия душевен мир, той не е нищо друго освен резултат от известни атомни и молекулярни движения в мозъка, които нямат никаква предметна стойност във от него.”

7. Така както материалистът ни представя работите, на пръв поглед те наистина изглеждат твърде прости и убедителни. Умовете ни са почти убедени да приемат учението му за чиста истина. Безспорно материята е една реалност и няма защо да се съмняваме в нейното съществуване.

8. Но в този момент пред нас се изпречва много ученият идеалист със своите обширни познания за ума. Той започва да ни доказва и да ни убеждава, че учението на материалиста не почива на здрава основа.

9. „Онова, което виждаме, пипаме, опитваме, не е материя, а само образи, форми, впечатления и усещания, създадени от творческата сила на ума. Умът е, който действа във от нас и вътре в нас. Неговите прояви и резултати материалистът взема за неща, реални сами по себе си и независими от ума, и ги назовава материален свят, природа и т. н. Онова обаче, което пипа, което усеща, което мисли и сравнява, е умът. Извадете творческата сила на ума от онова, което се нарича материален свят, и той тутакси ще се разпадне на първоначалните си елементи. В такъв случай вселената завинаги ще изгуби своята материална същина. Затова във от ума никаква реалност не съществува” – заключава идеалистът.

10. Тогава се явява въпросът: Къде е истината? Дали в учението на материалиста, или в учението на идеалиста?

11. Ако приемем учението на материалиста за вярно, трябва да отхвърлим реалността на ума, т. е. да приемем, че човек не е нищо друго освен един куп от атоми. В такъв случай обаче ние ще влезем в стълкновение с естеството на своя разум, т.е. ще трябва да отхвърлим присъствието на мислите в душата си. Очевидно това е едно противоречие.

12. Ако пък приемем учението на идеалиста за вярно и допуснем само съществуването на ума, а отхвърлим реалността на материята, ще влезем в стълкновение със своя организъм и със своя мозък – центъра на цялата ни настояща дейност. Всеки знае, че не всичко у нас е само ум.

13. Значи нито в едното, нито в другото учение се съдържа цялата истина.

14. Ние сме изправени пред „дилемата на триъгълника“, където всеки ъгъл претендира да е целият триъгълник и твърди, че без него съществуването на фигурата би било невъзможно. Това е един омагьосан кръг, в който се въртят теологът, материалистът и идеалистът.

15. Ако триъгълникът не може да съществува без един от ъглите си, то също така и ъгълът не може да съществува без някоя от страните си. А и която и да е страна не може да съществува без наличността на една от точките, които образуват правата линия.

16. От всичко това можем да извадим заключението, че точките са в основата на всичко. Посредством тях се образуват правите линии и ъглите. Но подобен род разсъждения не могат да ни доведат до никакви положителни заключения, защото ние не търсим абсолютната, а относителната реалност.

17. И ако между нашите трима приятели отново възникне спор и всеки започне да твърди, че той е точката, въпросът престава да е геометрически проблем. Тогава ние преминаваме в областта на математиката, където точката се превръща в една абсолютна единица, която не може да бъде нито теолог, нито материалист, нито идеалист, понеже нито се дели, нито се умножава, нито се сравнява с нещо друго.

18. Следователно там, където няма сравнение, няма и знание, а където няма умножение и деление, там не може да съществува и разсъждение. От това следва, че нашето знание е относително, а не абсолютно.

19. В основата на относителното знание стоят три неща – умножение, деление и сравнение. Извън тяхната област ние не знаем нищо сигурно за това, което съществува. А вътре в тяхната сфера знаем много неща и можем да предполагаме всичко, което ни дойде на ум.

20. Ето че отново се срещаме лице в лице със заплетената „дилема на триъгълника“, която едва ли някога ще бъде решена. Тогава нека предадем този спорен въпрос на третейски съд^{cxli} пред огнището на науката, да видим и чуем как

тя ще се произнесе. „Истината – казва тя – трябва да се гледа в лицето, а не в гърба”^{cxlii}.

21. Нека оставим сега всички тия философски спорове и да намерим едно съвсем просто разрешение. Народната мъдрост казва: „С един камък къща не става.” За да построим къща, са необходими три неща: основа, стени и покрив.

22. Смешно е да се поддържа твърдението, че само основата или само стените, или пък само покривът съставят къщата. Очевидно е, че тези три части заедно образуват едно цяло, наречено къща. Отделно взети, те не са вече къща, а части.

23. Ако основата каже, че тя е цялата къща, какво би правила тази къща без стените и покрива? Или пък ако стените кажат, че те са цялата къща, какво би правила тази къща без основата и покрива? Или ако покривът каже, че той е самата къща, какво би представлявала тази къща без основата и стените? Затова богословът, идеалистът и материалистът трябва да заемат определеното на всеки от тях място.

24. Къщата е построена от Някого, Който не е нито в основата, нито в стените, нито в покрива. Той е навсякъде и никъде едновременно.^{cxliii}

25. Ако става дума за частите на къщата, нашите трима приятели имат право да правят известна разлика. Но ако смесват понятието за къщата с идеята за Онзи, който я е построил, то те се заблуждават, понеже не знаят каква е разликата между една пасивна реалност и една действаща същност.

26. Ако тримата говорят за проявлението на Неговата сила в цялата къща, тогава те са едно и могат да се назоват с едно общо име: богослово-идеало-материалист.

8. Материя, сила, ум

1. Тялото е създадено от вещество посредством силата на живота, която го е обусловила и свързала с душата и ума. Затова материя, сила и ум не са три отделни, независещи едно от друго неща, а свойства, качества и форми на едно и също битие, на едно същество, което е вътре и вън от тях.

2. Това същество действа в три главни форми, проявява три главни качества, показва три главни свойства:

– Материята се определя от постоянните центрове, наречени атоми или монади.

– Силата – от движението и количеството на тия центрове.

– Умът – от групирането и разпределението на атомите и силите в правилни отношения, които се управляват от постоянни закони.

3. Тези закони работят с математическа точност и последователност за постигането на оная велика цел в природата, която Духът на битието си е поставил. Тази истина не подлежи на никакво съмнение. Науката ни е предоставила

многобройни факти от всички области на живота и тези факти говорят много ясно и убедително от който и да е философ.

4. И така:

- свойствата представляват материята;
- качествата – силата;
- формите – умът.

5. Всеки атом във вселената съдържа свойствата, качествата и формите, отпечатани в него от Първото Начало.

6. Това Начало е:

– Духът на живота – вечната животворяща енергия, която изпълва цялата вселена;

– Първичната и Единствена Същност, от Която произтичат всички разумни действия и стремежи;

– Върховният закон вътре в душата, който я подтиква да се стреми към съвършенство;

– Върховната сила на самосъзнанието вътре в духа на човека, която постоянно го подбужда да се подвизава в доброто, да търси благородното и възвишеното, да обича Истината.

7. Всичко това ни води към Великия върховен разум – да знаем какво правим, да разбираме и проумяваме към какво се стремим, т.е. да живеем.

8. За да се постигне всичко, към което се стреми душата на всяко разумно същество, са се изисквали преди всичко време, място и условия, където да се посади първото семе на живота.

9. Природата е трябвало да работи и да приготвя всевъзможни бъдещи условия, така богати и разнообразни, за това толкова деликатно чедо на вечността. Тя е работила и за онези славни епохи, които ни очакват във вечността на живота и които въобще не са преминавали още през сърцата ни, нито са влизали в умовете ни.^{cxliv}

10. Пред умствения поглед на човека се очертават велики бъднини, които се губят някъде във вечността. Душата със своята Божествена интуиция предчувства тия бъднини. И ако началото е толкова велико, какъв ще бъде зенитът на съвършенството, когато влезем в безсмъртието?! Какво ще бъде състоянието ни, когато у нас дойде пълнотата на живота, когато времето изчезне, за да настане вечността?!

11. Унесен от видението на тия далечни бъднини, поетът-мъдрец казва:

„Събуди се, събуди се, ти, който спиш!

Стани, стани, ти, който си паднал,

и простри ръцете си към надеждата, която си изгубил!

Ръката, която те крепи, не е отслабнала

и любовта на живота към тебе не е угаснала.”

9. В начало бе Любовта

1. Да се върнем отново към произхода на живота.^{cxlv} Изхождайки от фактите, които научните изследвания ни представят, колкото и оскъдни да са те, можем да допуснем, че материалният свят не е имал този вид, който има днес. Частиците, от които той се състои, са били разпръснати в пространството на такова огромно разстояние, че едва ли можем да си съставим някакво понятие за това.

2. Дори и не можем да си представим границите на онзи безбрежен океан в бездната, състоящ се от безкрайно малки частици, наречени атоми. Тези частици не са извършвали никакво определено движение освен едно непрекъснато колебание и трептене. Привличането и отблъскването са действали с еднаква сила. Следователно материята, т.е. атомите са били в равновесие. Немислимо е да е имало някакво физическо триене или действие.

3. И тогава дошло началото – онова начало, за което Мойсей споменава в първа глава на Битието, а Йоан – в първа глава на своето Евангелие. В оня миг от вечността Всемирният закон на сродството, сиреч на Любовта, започнал да действа както между атомите, така и между силите.

4. Ще се опитаме да нарисуваме една картина на творческия процес, който започнал в материалния свят. Да си представим елементите на веществото, които се намирили в покой и които дотогава били независими и индиферентни един към друг, сякаш са нямали никаква връзка помежду си.

5. С влизането и пробуждането на тази вътрешна сила, наречена Любов, нещо особено започнало да става – редица революции и еволюции се извършвали в материалния свят. В тия малки същества, наречени атоми или монади, се пробудила особена страст и у тях започнал да се проявява един интензивен живот. Те започнали да стават неспокойни, сякаш били наелектризирани и намагнетизирани от някаква непозната дотогава сила.

6. И ето, всред това безбройно множество два първоначални атома X и Y – да допуснем, че това са кислород и водород – се спускат един срещу друг с невъобразима сила и здраво се сграбчат, както често правят хората, когато помежду им избухне някакъв спор или кавга. На пръв поглед това действие изглежда необяснимо, то е сякаш безпричинно. По никакъв начин не можем да си обясним този сблъсък.

7. Най-после идваме до заключението, че всичко това нищо не значи. За да прикрием своето честолубиво невежество, казваме: „Нищо особено, празна работа!“ Но онова, което мислим за празно, то всъщност е пълно, то е истинско чудо! Бихме ли могли да си представим, че например в една капка вода има хиляди и милиони частици?!

8. Мислим си, че случката е маловажна, но работата става сериозна. Ето че и съседните атоми, индиферентни дотогава, биват обхванати от същото безпокойство и стават опасни. В един миг безброй много атоми, захванати по два, започват да се

трупат около първите два – там, където е средоточието на схватката, т. е. около първия център на тежестта. Това е вече едно праволинейно движение, от което по-късно са се образували всички други форми на движението.

9. Тогава се започва едно блъскане, тласкане, дърпане – цяло „вавилонско стълпотворение“!^{cxlvi} Чува се шум, врява, крясък – истински бунт! Вестта с неопикуема бързина се разпространява навсякъде във вселената. Силите влизат в стълкновение. Горе на небето има война. Страшна работа! Чува се дрънкане на саби и щикове, гърмежи на пушки и топове. Цели огнени ядра започват да се изхвърлят в пространството в различни направления. Всичко пламва от поднебесния огън. Вселената гори, викаме ние, в голяма опасност сме! Светът се свършва, катастрофата е близо, ние сме в ужас!

10. Наблюдавайки тази страховита картина, на нас ни се струва, че всичко ще изчезне в пламъците на този всеобщ пожар. Но веществото не се губи, силата не изчезва, умът работи, Господ създава.

11. Минават милиони и милиарди години и пространството отново се населява, но вече не с първите дребни материални частици, а с планети, слънца и слънчеви системи. Огромни галактики, извори на безбройни светове, развиват своите спирали. Грeят величествени слънца, източници на първоначалната светлина. Появяват се планети, красиви земи, покрити със зеленина. Те стават жилища на живи същества, надарени с ум, разум и душа.

12. Всички тия множества пристигат със Синовете божии, създадени в началото на самото небе. Те идат, за да се поклонят и да благодарят за почестите и благата, приети от Вечния, Всемирен закон на Любовта.

10. Бог е Дух

1. Пред ума ни се представя една величествена картина на целия свят – обширна по размери, великолепа по естество, чудна по устройство. Ръката, която е работила над нея, силата, която е действала при създаването ѝ, умът, който я е проектирал и извършил постройката, остават тайна.

2. Творецът на великата вселена е скрит във вечността. Където и да Го търсим, на която и страна да гледаме за стъпките Му, ние не можем да намерим никаква следа, която да ни загатне нещо за Неговото местопребивание. Къде е Той, Великият? Дали е заминал напред, или назад е останал? Дали е слязъл надолу, или нагоре е възлязъл?

3. Той присъства навсякъде и накъдето и да погледнем – надясно, наляво, нагоре, надолу, виждаме произведенията на Неговата творческа сила. Но пътя към Своето свято жилище, мястото на Своето пребивание Той винаги е скрил от погледите на всички смъртни.

4. Усещаме, че Той присъства в един и същи момент навсякъде и в едно и също време действа и вътре, и вън от нещата, но не можем да кажем, че е тук или там.^{cxlvii} Можем само да кажем, че „Бог е Дух“!

5. Пред умствения ни поглед се разкрива чудната гледка на необятната вселена. Тя изглежда като един великолепен дом, чиито стълбове и сводове се издигат сякаш някъде изпод нозете ни, крепейки цялото здание в пространството. Не се вижда обаче на какво се опират основите на този дом.

6. Светът прилича на подвижната скиния^{cxlviii} на Израил, която се носи из вселената от силите на Йехова, придружена от безбройното небесно войнство на Елохим, което победоносно се завръща и се устремява към пределите на вечното царство на мира – царството на Господ Бог Саваот.^{cxlix}

ОБЯСНИТЕЛНИ БЕЛЕЖКИ

Надписът „Част I” съществува в оригиналния текст от 1896 г. От спомените на д-р Методи Константинов (ученик на Учителя) става ясно, че е замислена и втора част, където акцентът трябвало да падне върху възпитанието (вж. „Изгревът...”, т. 4, с. 404). Този проект не е осъществен от Учителя. По този въпрос е работил един от най-близките му ученици – Боян Боев, който през 1943 г. издава „Учителят за образованието”.

ⁱⁱ Прозаябне (арх.) – поникне.

ⁱⁱⁱ Вж. дял първи – II.2.1:2.

^{iv} Вж. дял втори – II.1:1.

^v Аристотел е положил като основа принципа на наблюдението. Така истината се поддържа от трите кита: наблюдение, анализ, синтез. Оттогава насам от сферата на научния интерес отпадат: съзерцание, интуиция, прозрение. А точно те позволяват да се осъзнае скритото, същностното. За повече подробности вж. Едуард Шуре, „От сфинкса до Христа”, С., 2004, с.257.

^{vi} Принципи или с др. думи – първопричини.

^{vii} Раболепие – безлично самоунижение за угода на някой силен или богат; угодничество, сервилност.

^{viii} „Необходимостта” е другото име на VI Херметичен принцип („Причина и следствие”). В западния свят е познат като Закон за наследствеността, а на Изток – Закон на Кармата. В християнството е познат като Закон на Божествената справедливост.

^{ix} Нарича се също „прах на проекцията”. Това е Magnum Opus на алхимиците, субстанцията, притежаваща силата да превръща по-малко благородните метали в чисто злато. От мистична гледна точка философският камък символизира трансмутацията (превръщането) на низшата, животинска природа на човека във висша, божествена.

^x Изразът е свързан с обещанието, дадено на Авраам, че неговите потомци ще бъдат народ на Бога и ще живеят на плодородна земя (Ханаан) – Бит. 12 гл. и др.

^{xi} Вж. дял първи – I.9:12 и сл.

^{xii} Става въпрос за епохата на Водолея, чието начало Учителят тържествено отбелязва на 22.03.1914 г. Слънцето преминава през едно съзвездие от Зодиака за 2160 земни години, колкото трае и всяка от 12-те епохи-месеци на Великата (Платонова) космична година (25 920 г.).

I. Епоха на Рака (8000 – 6000 г. пр. Хр.). С тази епоха е свързана първата, най-стара култура на нашата раса – древноиндийската.

II. Епоха на Близнаци (6000 – 4000 г. пр. Хр.). Втората култура на Бялата раса е древноперсийската, която се характеризира с едно по-дълбоко навлизане в материалния свят.

III. Епоха на Телеца (4000 – 2000 г. пр. Хр.). Тази култура потъва още повече в материалното. Докато индусите смятат света на материята за илюзия, а персите признават материята за реалност, макар и неприятелска, то египтяните не възприемат материалното като враждебно на духовното. Нещо повече, те го смятат за израз на духовното, помиряват се с него и се стремят да намерят физически израз на дълбоката мъдрост на Божественото.

IV. Епоха на Овена (2000 г. пр. Хр. до идването на Христос). Тази четвърта култура в лицето на древните гърци и римляни отива още по-нататък в овладяването на физическия свят. Едно сравнение на живота на тази култура с живота на по-старите култури ни показва, че гръко-римската цивилизация е далеч по-материалистична.

V. Епоха на Рибите (от идването на Христа до 1914 г.). Риби е воден знак, който символизира закона на саможертвата. Също така е емблема на християнството. След гръко-римската култура идва днешната, чийто център първоначално е в Западна Европа, откъдето впоследствие тя се разпространява по целия свят.

VI. Епоха на Водолея (1914 – ок. 4000). Ключови думи: хуманизъм, прогрес, свобода, братство, живот за Цялото. Още през първия декан етическата християнска максима от Новия Завет (т. нар. „златно правило” на поведението, дадено от Христос – „Постъпвай с другите така, както искаш да постъпват с теб!”) ще бъде заменена от най-новия Завет, донесен от Учителя Беинса Дуно. Този Завет ще бъде законът на Новата епоха: „Злато ще стане слуга на Доброто.” Чрез Словото си Учителят пося семената на Новата епоха. Човечеството се намира пред прага на Шестата култура на сегашната V-та основна раса, която от една страна ще бъде култура за ликвидиране на кармата, а от друга е определена да послужи като духовен кълн, от който ще се развие новата VI-та основна раса – расата на Синовете Божии. Тази Шеста култура на Бялата раса ще се развие главно чрез славянските народи. При изграждането ѝ славянството ще използва всички духовни и културни ценности на

големите европейски народи, както и на Америка. Тези народи ще създадат външните условия, външните форми, чрез които тя ще се разгърне. Главна задача на Бялата раса е да събуди човешкото самосъзнание и затова в известна фаза от своето развитие тя трябваше да навлезе по-дълбоко, да инволуира до дъното на материята.

^{xiii} Вж. дял втори – II.4. и III, също и дял трети – 5.

^{xiv} Под понятието „образование“ да се разбира цялостното оформяне на човека, т.е. изработване на пълния му и свършен душевен образ. В този смисъл образованието включва в себе си обучението и възпитанието. Обучението има връзка повече с развитието на ума и обогатяването му със знания. Възпитанието има връзка повече с облагородяването на чувствата и волята.

^{xv} Херeditарен (лат.) – наследствен; вж. бел. № 8.

^{xvi} „Рече им Исус: Истина, истина ви казвам: преди да бъде Авраам, аз съм.” (Йоан 8:58). В Кабала на иврит Адам означава „червена земя”, което е почти идентично с Athamas или Thomas, което на гръцки е преведено Дидумос (двойният). Адам Кадмон (ивр.) е Първоначалният човек, Небесният човек, който не е паднал в греха. В Кабала Адам Кадмон е проявеният Логос.

Учителят за Адам: „Първият човек, който бил по образ и подобие Божие, е духовният човек, а след него бил направен физическият човек, наречен втори Адам. Вторият е бил направен от пръст, а на първия Бог даде власт на Небето и Земята. Христос е великият Брат на човечеството, първият образ на човека, Първородният в света – начало на човешкия род, начало на човешката еволюция. Новият Адам ще бъде създаден отново по образ и подобие на Бога. Щом Земята се пречисти, Господ ще създаде нов рай и ще постави в него третия Адам и третата Ева.”

^{xvii} съзнателно прилагане на неправилни доводи в спора или в доказателствата, използване на т. нар. софизми, т.е. всевъзможни уловки, замаскирани с външна, формална правилност

^{xviii} Жан Жак Русо (28.IV.1712 – 2.VII.1778) – френски философ, педагог, писател, представител на френското Просвещение. Роден в Женева, син на беден часовникар. По-известни произведения: „За обществения договор или принципите на политическото право” (1762), „Изповеди” и „Емил или за възпитанието” (1762). В последната е разработена педагогическата му система. Още в първите редове на трактата прозира основният принцип във философията на Русо: „Всичко излиза добро от ръцете на Твореца, всичко се изражда в ръцете на човека.” Основният принцип, върху който се изгражда педагогическата му система, е принципът на природосъобразността. В младите си години Л. Н. Толстой силно е повлиян от Русо.

Тук вероятно се има предвид, че Русо пръв напълно отрича съществуващата феодална педагогическа система и я посочва като главна причина за съществуващото зло и по-точно – нейната неадекватност и несъобразеност с природните закони.

^{xix} Вж. дял втори – I.1. и III.6.; за повече информация – „Живот за Цялото”, под редакцията на Георги Радев.

^{xx} II принцип на Херметизма или принцип на съответствието: „Каквото има горе, има го и долу; каквото има долу, има го и горе. Това, което е долу, е аналогично (подобно) на това, което е горе, и обратно – това, което се намира горе, е подобно на това, което се намира долу, за изпълнение на чудното единство.”

^{xxi} Вж. дял трети – 5:5.

^{xxii} На друго място Учителят споменава изброените три: 1. власт и слава; 2. жени; 3. пари, като всеобщи проблеми, с които трябва да се справя всеки човек, тръгнал по духовния път.

^{xxiii} Днес ролята на ”златния телец” според Учителя се изпълнява от парите.

^{xxiv} Йезуитски орден (лат. Societas Jesu – Общество на Исус) – католически монашески орден, основан през 1534 г. от Игнаций Лойола. Създаден по време на сериозната заплаха за католицизма от Реформацията и протестантизма, той имал за цел да се бори за пълно признаване на непоклатимостта на католическата вяра. Характерни за него били изключително строгата дисциплина и подчинението към висшестоящите. За постигане на целите си йезуитите използвали всички средства, включително и убийството. Структурата на фашистката организация “СС” е изградена до голяма степен по модела на Йезуитския орден.

^{xxv} Наполеон I, Наполеон Бонапарт (15.08.1769 – 5.05.1821) – бележит френски пълководец и държавен деец, император (1804-1815). Роден в Аячо (Корсика). Завършил военно училище в Париж (1785). За проявени военни дарби бил произведен в чин бригаден генерал (1793). През август 1802 г. той е провъзгласен за пожизнен консул, а през март 1804 г. с указ на сената е обявен за император на Франция. В резултат на завоевателните войни, които водил, във френската империя влезли почти цяла Западна и Централна Европа. Поражението на френските войски в Русия (1812) нанесло непоправим удар върху империята. Тази война била повратна точка в живота на Наполеон I. Пълният му разгром бил на 18.06.1815 г. при Ватерло. До края на живота си той бил заточен на остров Св. Елена.

Учителят за Наполеон: „Втори като Наполеон няма да се роди. Може само от актьори да се играе. Като му изучавали черепа, се установило, че имал най-големи размери на обективните си способности. Дължината на челото му била близо 35 см. Силно били развити математическите и творческите му способности. Наполеон Велики имал една идея, искал да съгради една грамадна империя, но нещо му липсвало. Защо го изпратили на остров Св. Елена? Един от необикновените хора, един от силните земни царе, беше заточен на този остров, където и си умря. Изпратиха го, защото не си удържа на обещанието.” (Обещанието му е било да обедини Европа.)

^{xxvi} Учителят: „Христос казва: Жените ще спасят света. Наполеон казва: Франция се нуждае от майки. Аз разбирам „майка” в широк смисъл. Новата култура изисква жени не в обикновения смисъл на думата, но жени на новото – решителни, светещи жени: жени със светли умове, с широки сърца, с диамантена воля.”

^{xxvii} Етерът (гр. – небе), подобно на етерното тяло, е невидима субстанция, извънредно разредена и еластична, която представлява същността на материята, тя я проектира. Тази субстанция пронизва цялото космическо пространство и функционира като посредник при предаването на вълните на вибриращата енергия – на светлината, топлината, електричеството и др. Според херметичната наука се разграничават четири състояния на материята: твърда материя, в която работят силите на жизнения етер; течна, където работят силите на химическия етер; въздухообразна, където са силите на светлинния етер; огнена, където са силите на топлинния етер. Съвременната физика отхвърля твърдението за съществуването на етера като универсална механична среда и въвежда представата, че в пространството съществуват различни физически полета като форми на материята.

Учителят за етера: „Етер означава това, от което нещата се раждат и отглеждат. Частицата „ет” е първичното начало, от което нещата се раждат. „Тер” е това, което отглежда нещата на земята. Съвременната окултна наука приема, че съществуват четири категории етер в пространството или четири състояния. Той прониква въздуха и се счита за най-рядката въздухообразна материя. Отличава се с голяма лекост и ефирност. Нещата едно друго се проникват. Това, което прониква, то владее. По-малкото живее в по-голямото, по-голямото го обгръща. Мислят, че етерът е еднороден навсякъде, а то не е така. Слънцата са центрове на етерни енергии. Налягането на етера образува слънцата. Където има слънца, налягането на етера е най-голямо. Когато етерът създава налягане в безкрайното пространство, се образуват слънчевите системи. Т.е. това налягане не е еднакво навсякъде. След като се преминат четирите категории етер, над тях се намира друг свят със съвсем друго естество. Той се нарича Духовен свят.”

^{xxviii} Вж. дял втори – III.1.

^{xxix} Чарлз Дарвин (12.02.1809 – 19.04.1882) – английски естествоизпитател, създател на научната биология. Роден в Шрюсбъри в семейството на лекар. Дарвин прекъсва следването си по медицина и постъпва по настояване на баща си в Богословския факултет на Кеймбриджския университет. Основа за бъдещото му развитие е участието му като естествоизпитател в околосветската експедиция, извършена с кораба „Бигъл” (1831-1836). Издава множество научни трудове: „Пътешествието на един натуралист...”, „Зоология”, „Изменения на животните и растенията при одомашняване”, „Произход на човека и половият отбор”. Капиталният му труд „Произход на видовете” (1859) предизвиква революция в биологията.

^{xxx} Тази теория обяснява механизма на биологичната еволюция, като предполага, че различните видове възникват чрез естествен подбор. Според нея формите на живот, които са най-лесно приспособими към околната среда, оцеляват и се възпроизвеждат в най-големи количества. При появата на нови свойства във вид на слаби, неуправляеми изменения, често в резултат на генетични мутации, ще оцеляват родове от организми, чиито специфични свойства ги правят най-приспособими към заобикалящата среда.

Учителят за теорията на Дарвин: „Според еволюционната теория Дарвин се опита да обясни произхода на видовете, но не можа напълно. Например, според тази теория как може да се обясни произходът на заека? По какво стечение на обстоятелствата той е станал толкова страхлив? Как ще си обясните положението на жабата, която също е много страхлива? Някой път това се обяснява с крайно бедните условия на живота или може да се обясни и със закона на еволюцията. Това може да е правдоподобно, но съвременната наука не е засегнала същинските причини, които са задържали жабите в тяхното положение. Положението на жабите е една преходна форма. Положението на заека е също така една преходна форма.

Сегашната наука твърди, че хората едно време са били животни. Аз казвам: нито един от вас не е бил животно. Вашето тяло е било животинско, но туй, което сега имате, то никога не е било животно, то е дошло отгоре. Някои казват, че според теорията на Дарвин има еволюция на тялото, че човекът е произлязъл от нисшите животни. Желязото е излязло от земята и от него направиха автомобила, но аз, който влизам в автомобила, не съм направен от земята. Автомобилът е направен от земята. Той мина през тази фабрика, но тези, които направиха автомобила, не направиха мене.”

^{xxxi} Вж. дял втори – II.1.

^{xxxii} Според „Кабала” на Папюс Божиите имена при евреите са десет: 1. Ехие(х); 2. Йа(х); 3. Йехова(х); 4. Ел; 5. Елох; 6. Ело(х); 7. Тетраграматон (Четиризначният) Саваот; 8. Ело(х)им Саваот; 9. Шадай; 10. Адонай.

Девет са имената на Бога според Учителя: 1. Елохим; 2. Йехова; 3. Адонай; 4. Ел-Елион; 5. Ел-Шадай; 6. Ел-Олам; 7. Яхве или Йехова, или Елохим; 8. Адонай Яхве; 9. Яхве Саваот. „Елохим” (Ела, Ел) – Елохим е множествено число от думите Ела и Ел и изразява тройнственост; „Йехова Елохим” – Господ Исус Христос; „Адонай” – Светият Дух (човекът Бог).

„JHWH” („Йот-Хей-Вав-Хей” или т.нар. „свещена тетраграма” на Божието име). Поради отсъствието на гласни това е „неизречимото име” на Бога. Юдеите смятат това име за особено свято, за да бъде произнасяно. То е едно от най-тайнствените имена в еврейската теология и изразява един от най-удивителните закони на природата, които някога човек може да познае. Ако се вярва на Кабала, то съществува една свещена дума, която дава на смъртния, открил нейното истинско произношение, ключа към цялото Божествено и човешко познание. Тази дума, произнасяна никога от обикновените израилтяни, а от първосвещениците – само един път в годината, е точно това, което се намира на върха на всички посвещения. За това при публично

четене се използва като заместител Адонай („Господи мой“).

Учителят за Йехова: „Аз не говоря за човешките богове, които хората са измислили. За мене думата „Бог“ е малко обезсоляла. Тя и на български, и на английски, и в другите езици е неразбрана. Затуй най-хубавото име, което евреите са имали в еврейския език – Йехова, – никога не са го произнасяли. Те са казвали „Йот-Хей-Вав-Хей“. Когато евреите са се намидали в големи мъчности, целият народ започвал да пости, обръщал се към Господа и тогава този Йехова им помагал. Необходимо е да произнасяме името на Господа Исуса Христа за нас и за другите, защото това име предизвиква онези принципи във вселената, които творят, които принципи са Божествени и носят милост и благодат. При произнасяне „Йот-Хей-Вав-Хей“ на еврейски тези велики принципи и природни сили носят благословения на света в трите свои разклонения, ако правилно се зачитат и разбират.

Ева е кръстена на името на Бога – Йехова. Сега аз искам да ви дам едно обяснение. Ева, това е онзи свещен идеал, който има всеки човек в душата си. Два идеала има в света. Единият е Ева, Йехова, който е, който съдържа всичко в себе си. Другият е Адам, който е създал Ева. Адам представлява физическият свят. Той е носител на духа, т.е. това, което създава нещата. Значи, Адам подразбира разумната душа. Казвам: Духът у вас, това е Адам. Душата, това е Ева.“

^{xxxiii} Фарисеи (арам. „обособени“). Делото на пророк Ездра, който се стреми да усвои текста и учението на Закона, е продължено от хората, станали известни като книжници. По-широкият кръг техни поддръжници са познати като хасидити, „верните на Бога“. Фарисеите са онази малка група сред хасидитите, която се разграничава от политическите и религиозни становища на мнозинството. Те наблягат на индивидуалното изпълняване на Закона (за разлика от садукееите, които слагат ударение на храмовото богослужение) и възкресението. За тях Законът е приспособим към променящите се условия, но е задължителен за всички.

^{xxxiv} Садукееи – произходът им е спорен: политическа партия, религиозна секта, провинциална организация или група от държавни чиновници. Те са толкова груби към своите, колкото и към чуждите. Смятат за добродетел споровете със своите учители. Няма последователи сред обикновените хора. Много от садукееите са свещеници и изглежда почти всички свещеници са садукееи. Религията им е консервативна – приемат като постоянно валидни само писаните в Петокнижието закони. Отхвърлят възкресението, ангелите и демоните.

^{xxxv} Авраам (евр.) – баща (господар) на множество (народи)). На Израил се гледа като на „Авраамово потомство“, а на много места в Библията Бог е наречен „Бог на Авраам“. Авраам е праотец на Исус.

^{xxxvi} Той е предвестник (предтеча) на Христос. Става известен като проповедник, призоваващ към всеобщо покаяние на народа. Хората се тълпят да го чуят и много от слушателите му се кръщават в река Йордан, изповядвайки греховете си. Той очаква идването на Този, Който ще кръщава със Светия Дух и с огън. Бива обезглавен от Ирод Антипа по настояване на жената на последния – Иродиада.

^{xxxvii} Вж. дял първи – II.2.4.

^{xxxviii} „Доброта, Истина, Красота, това е Любовта“ – формула от Учителя, дадена в Младежкия окултен клас – IV-та г., 22.02.1925 г.

^{xxxix} Учителят за тези вътрешни процеси, които се извършват в човека: „Умът и сърцето са два велики центъра, чрез които душата реализира своите идеи. Без ум и сърце душата не може да се прояви. Душата от своя страна е реализатор на идеите на Духа, но тъй като тя е полуматериална и полудуховна, не е в състояние да изпълни повелите на Духа в сферата на физическия свят. За тази цел са ѝ необходими помощници в лицето на ума, сърцето и волята. Тялото (волята) се подчинява на ума, а умът се подчинява на сърцето. На земята сърцето е по-силно от ума, то е по-старо. Най-първо човек е чувствал и после се е появила мисълта. Но при сегашния стадий на развитие, в който се намираме, по-добре е да ни направлява умът, отколкото сърцето. Единственото нещо, което не боледува в човека, е неговият дух. Затова казваме, че душата страда, умът се обръква, сърцето излиза от релсите на своя живот, волята се парализира, но духът никога не отпада.“

^{xl} В частта „Науката“ обстойно са разгледани същността, параметрите и областта на науката. Няма обаче обособена отделна част за възпитанието. За него се споменава и по-нататък, но накратко, например в дял втори – III.3. Този дисбаланс засилва предположението, че е замислена втора част на книгата, където акцентът да падне именно върху възпитанието. Вж. бел. № 1.

^{xli} Съвременната наука оперира главно с т. нар. обективен, конкретен ум в човека. За този ум Учителят казва, че „работи с фактите и схваща нещата материалистически. Готов е да се нагласи така, че да може да се върти навсякъде, накъдето го насочат. Той се стреми да угоди на всичко и на всички. Посредством обективния си ум човек изучава силите и законите на материалния свят и на материята изобщо, от която той придобива материали за изграждане на своето физическо тяло. Субективният, абстрактният, вътрешният ум или както мнозина го наричат – Истинският Човек – не е нищо друго освен Божественото начало в човека. Той работи с принципите и законите. Общо може да се каже, че субективният ум е родител на обективния човешки ум. Ако се използва алегория, то последният съставлява корените на умственото плодно дърво, а субективният образува дънера, клоните, листата и плодовете.“

^{xlii} В науката съществува понятието биопсихизъм“, според което психиката е присъща на цялата жива материя. Представители на това схващане са Т. Хобс, Е. Хекел и В. Вунт. Р. Декарт е застъпник на антропсихизма, според който психиката е характерна само за човека. На тази теория се противопоставя панпсихизмът на Г. Фехнер, според когото целият свят е одушевен.

Вероятно Учителят разглежда това понятие в по-широк аспект. Според окултната наука съществува едно съответствие (сходство) между устройството на човешкия организъм и социалния организъм. В този ред на мисли законите, които регулират социалния организъм, схващан като биопсихична цялост, са аналогични на тези, на които се подчинява човешкият организъм, без да бъдат напълно тъждествени. Става въпрос за термина „Синархически ред“, въведен от изтъкнатия френски окултист Сент Ив д'Алвейдър (XIX в.). Повече за умствено-душевния живот – вж. дял първи – I.10:2,3 и бел. № 39.

^{xliii} Учителят подробно разглежда вътрешния характер на науката в лекциите и беседите си, които той неслучайно нарича „окултни“.

^{xliv} Уилям Хамилтън (1788-1856) – английски философ и логик. Според него проявеният Бог е познаваем само чрез свръхсетивно откровение. Въвежда в логиката учението за количественото определение (квантификация) на предиката (понятието за признака), като с това прави опит да сведе съждението до уравнение, а логиката – до смятане. Той е един от предшествениците на съвременната математическа логика. Основно произведение – „Лекции по метафизика и логика“ (4 т., 1859-1860).

^{xlv} Френологията (гр. френо – ум и логос – наука) е наука за ума, основана върху физиологията на мозъка. Тя застъпва становището, че мозъкът е орган на ума, тъй както окото се смята за орган на зрението, стомахът – на храносмилането, сърцето – на кръвообращението и т.н. Според френологията по формата на черепните кости може да се съди за проявата на сложни психически качества. Възниква в началото на XIX-ти в. За нейни родоначалници се смятат учените Гал и Шпурцхайм, които твърдят, че: а) интелектуалните и емоционалните качества са локализирани в строго очертани мозъчни центрове; б) проявата на тези психически качества зависи от големината на съответните мозъчни дялове; в) костите на черепа се допират до мозъка и от неравностите на черепа може да се направят изводи за интелекта и характера на човека.

^{xlvi} Тук прозира принципът за аналогията между микрокосмоса и макрокосмоса, тъй като е установено от науката, че частиците в атома с център ядрото му наподобяват модела на Слънчевата система. (вж. глава „Гравитация“). Факт е, че микро- и макрокосмосът са еднакво познати (съответно непознати) на човека и той напредва с почти еднаква бързина в усвояването им. Това има отношение към степените на съзнание на човечеството.

^{xlvii} Броят на атомите може да бъде определен и по следния начин. Ако приемем, че главичката на карфицата има сферична форма и е направена от желязо, тогава можем да определим масата ѝ. След това използваме следното съотношение: масата на главичката към моларната маса на желязото се отнася тъй както броят на частиците в нея към броя на частиците в един мол вещество (число на Авогадро). Така изчислен, броят на атомите в главичката на карфица е от порядъка на 10^{20} .

^{xlviii} Вж. бел. № 5.

^{xlix} За предходните епохи вж. бел. № 12.

ⁱ II Херметичен принцип, който олицетворява истината, че винаги съществува съответствие между законите и явленията от различните нива на Бититето и Живота. Вж. бел. № 20.

ⁱⁱ Александър Порфириевич Бородин (31.10.1833 – 15.02.1887) – руски композитор и учен-химик, доктор по медицина, професор, академик на Медико-хирургическата академия и ръководител на химическата ѝ лаборатория. Музикалните му творби носят печата на самобитен майстор, еднакво силен в симфонията, операта, камерната музика и соловата песен. По-известни произведения: симфонията „Богатирска“ и операта „Княз Игор“, завършена от Н. Римски-Корсаков и А. Глазунов.

ⁱⁱⁱ Вж. същото твърдение в Кузански, Н., „За ученото незнание“, С., 1993 г., стр. 34.

ⁱⁱⁱⁱ Вероятно става дума за Уилям Александър Хамънд (William Alexander Hammond, 28.08.1828–5.01.1900), американски невролог и санитарен генерал. Завършва медицина през 1848 г. в Ню Йорк. 11 години служи в армията като хирург. През 1860 г. напуска армията и поема председателството на университета в Мериленд. Когато започва гражданската война (1860), се завръща в армията. През 1862 г., въпреки своята младост бива назначен от президента Линкълн (1809-1965) за министър на здравеопазването в армията с ранг бригаден генерал. От 1864 г. започва частна медицинска практика. През 1874 г. става професор по психиатрия и нервни заболявания в университета в Ню Йорк. Сър Хамънд е прочут за времето си драматург, романист и лектор, изтъкнат лидер и талантлив организатор. „Гласът му е толкова мощен – пишат съвременниците му, – че се извисява над шума на урагана. В него живее част от духа на Парацелз.“ По-известни произведения: „За съня и неговите нарушения“ („On sleep and its derangements“), „Физика и физиология на спиритуализма“ („The physics and psychology of spiritualism“), „Спиритуализъм и съпътстващи причини и условия за нервно разстройство“ („Spiritualism and allied causes and conditions of nervous derangement“).

^{lv} Вж. същото твърдение в Кузански, Н., „За ученото незнание“, С., 1993 г., стр. 74.

^{lv} Гравитация (лат.) – взаимно притегляне на телата. Въз основа на законите за движението на планетите около Слънцето, открити от Й. Кеплер, и въз основа на законите на динамиката сър Исак Нютон открива, че всяка частица във вселената привлича всяка друга частица със сила, право пропорционална на произведението от масите на частиците и обратно пропорционална на квадрата на разстоянията между тях. Въз основа на Общата теория на относителността Айнщайн дава ново тълкование на гравитацията, от което като частен случай следва Законът на Нютон. Във философията на Учителя този закон води своя произход от един от трите Битийни принципа – „Истина“.

^{lvi} В терминологията на Учителя този закон е произведен на Битийния принцип „Мъдрост“.

- ^{lvii} Биос (гр.) – живот. В терминологията на Учителя този закон води произхода си от Битийния принцип „Любов”.
- ^{lviii} В окултната наука съществува следното деление: 1. Есенциален (лат. – същност) свят или свят на принципи. 2. Субстанциален (лат. – под-стоене) свят или свят на закони. 3. Материален свят или свят на факти. Светът може да се раздели и на три големи класа явления, известни като трите Велики нива: 1. Велико Физическо ниво. 2. Велико Ментално ниво. 3. Велико Духовно ниво. Това деление е условно и има за цел да улесни търсещия познание. Истината е, че трите нива представляват възходящи степени на великата скала на живота, чиято най-долна точка е твърдата материя, а най-горната – Духът. Различните нива преливат едно в друго, така че не би могло да се направи строго и ясно разграничение между тях. Това е смисълът на II-ри Херметичен принцип (вж. бел. № 50).
- ^{lix} Парсек (*pc*) – астрономическа единица за дължина, която съответства на паралакса на дъга от 1 секунда и е равна на 3,26 светлинни години или на $3,084 \cdot 10^{16}$ метра.
- ^{lx} Млечен път – от гр. galactos (мляко)
- ^{lxi} Вж. бел № 69.
- ^{lxii} Учителят нарича този център „Алфиола”. Той е средоточният дом на Небесното царство, където всички просби и молитви от този свят постъпват пред Лицето Божие. Този център се намира в сърцето на нашата галактика, който съвременната астрономия още не е открила. „Алфиола” е термин, назован единствено от Учителя. На гръцки означава „Начало на началата” или на езика на символите – „Слънце на слънцата”. Според М. Константинов („Световна астросоциология”, С., 1992) космическият център „Алфиола” ръководи новите духовни и културни потенциални възможности на народите, на окултните общества и на човечеството като цяло. Той управлява всичко, което става върху планетите и слънцата. Той е центърът на Живота за Цялото и създава планове за раждането и развитието на ерите и епохите.
- ^{lxiii} Асаф Хол (Asaph Hall, 15.10.1829–22.11.1907) – американски астроном, член на Националната академия на науките във Вашингтон (1858). През 1857-1862 г. е асистент в обсерваторията в Харвард, а през 1896-1901 г. – преподавател в Харвардския университет. Той е известен с наблюденията си на планети и техните спътници, също и на двойни звезди. Открива двата спътника на Марс. Занимава се с разработки върху теорията за движението на планетите и техните спътници. През 1892 г. доказва, че двата компонента на звездата „61 Лебед” представляват физически двойна система. Определя паралаксите на звездите и положенията на слабите звезди в купа Плеяди.
- ^{lxiv} Piscium (лат.) – съзвездие Риби.
- ^{lxv} Йохан Хенрих Медлер (29.05.1794–14.03.1874), немски астроном. През 1840-1865 г. работи в Русия и е професор в Деритския (Тартуския) университет. Той е и директор на тамошната обсерватория, където работата му върху наблюдението на двойните звезди е продължена от В. Я. Струве. Медлер многократно провежда наблюдения на 3222 звезди от каталога на Дж. Брайли и изучава тяхното собствено движение. Създадената от него т.нар. „Теория за централното слънце” е първият опит за изучаване строежа на галактиката върху основата на движението на звездите, но неговото предположение за това, че центърът на галактиката се намира в Плеядите, се оказва несъстоятелно. Написва редица популярни книги по астрономия и изготвя подробна карта на Луната.
- ^{lxvi} Плеядите е звезден куп в съзвездието Телец, а Персей е съзвездие в близост до Телец.
- ^{lxvii} Джон Елард Гор (1.06.1845-18.07.1910) – ирландски популяризатор на науката и астроном, който подобно на Ричард Проктър (1838-1888) в края на 19-ти век защитава универсалността на планетните системи въз основа на убеждението си, че звезди без планети нямат никакъв смисъл. Башата на Гор, почитаемият Джон Ридтон Гор, е архидякон на Етънри (Ирландия). Дж. Е. Гор завършва колежа „Св. Троица” в Дъблин през 1865 г. като първенец на випуска и получава диплома за инженер. Работи по специалността си 11 години в Индия, след което е пенсиониран като индийски чиновник. На 34 г. се завръща в Дъблин, където прекарва остатъка от живота си. Той остава ерген и е описван като сериозен, спокоен човек, с малко приятели, които много са го харесвали. Неговите систематични изследвания на небето започват от Индия, като уникалното при Гор е, че той е заел видно място в астрономията, без да е разполагал с телескоп дори от среден клас. Повечето му изследвания са направени с бинокъл. Гор написва няколко книги, в които размишлява върху структурата на вселената. В своето „Проучване на планетите и звездите” (1888) той прокарва идеята, че едно евентуално изтъняване на етера в космоса в краищата на нашата вселена може да произведе като резултат скриване на светлината от предполагаеми други вселени. В своя „Декор на небето” (1890) Гор разглежда произхода на галактиката. Най-важната му книга е „Видимата вселена” (1893), където той прави преглед на цялото поле на космологията. В „Световите в космоса” (1894) Гор допуска възможността за обитаеми планети извън Слънчевата система. Тази идея е била много популярна за времето си и така тя е получила широк отзвук.
- ^{lxviii} α Центавър е най-ярката звезда от съзвездието Центавър (Кентавър, Центариус) и се намира приблизително на 4 светлинни години от земята. В текста се разглежда като най-близката звезда до Слънцето, но съвременните астрономи са изчислили, че това е звездата Проксима от същото съзвездие.
- ^{lxix} Да проследим изчисленията, които прави Елард Гор: „Да приемем че разстоянието до най-отдалечената звезда, видима с най-мощните телескопи, е 2300 пъти разстоянието до α Центавър (съответстващо на разстоянието до една звезда от около седемнадесета величина). Тогава диаметърът (D) на видимата вселена е 4600 пъти разстоянието до най-близката звезда (a). Разстоянието (a) от Слънцето до α Центавър е около 4500

пъти диаметъра (d) на Нептуновата орбита.

Ако предположим, че разстоянието (X) до най-близката до нас външна вселена се отнася към диаметъра (D) на видимата вселена така, както разстоянието от слънцето до α Центавър се отнася към диаметъра на Слънчевата система, тогава се получава следната пропорция:

Разстоянието между вселените (X) към диаметъра на видимата вселена (D) се отнася тъй както разстоянието до α Центавър (a) към диаметъра (d) на Слънчевата система (фиг.1 и фиг.2). Или: $X : D = a : d$.”

Оттук се получава:

$$X = (D.a) : d$$

По-нататък заместваме с данните, които привежда Гор:

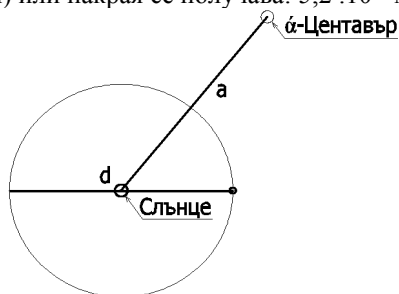
$$D = 4600.a = 4600.4500.d$$

$$a = 4500.d$$

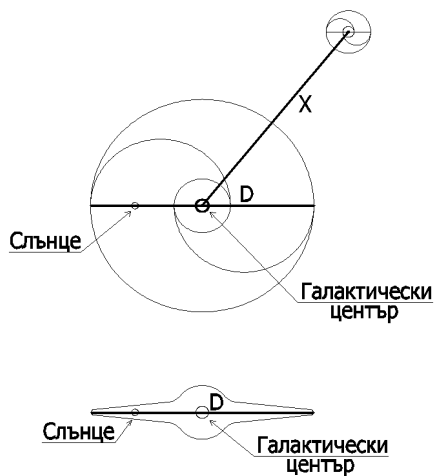
Така получаваме:

$$X = (D.a) : d = (4600.a.a) : d = (4600.4500.d.4500.d) : d = 9,3.10^{10}.d$$

Разстоянието (X) до най-близката вселена е $9,3.10^{10}$ пъти диаметъра (d) на Слънчевата система ($d = 5,6.10^9$ мили) или накрая се получава: $5,2.10^{20}$ мили.

фиг.1 Строеж на Слънчевата система

фиг.2 Строеж и напречен разрез на Галактиката

Това е т.нар. междузвездна среда с различна плътност (милиарди пъти по-ниска и от най-добрия вакуум от земните лаборатории). Тази междузвездна среда поглъща част от светлината, достигаща до нас от звездите.

^{lxxi} Учителят за Земята: „Преди 250 млрд. години Земята е заемала едно грамодно въздухообразно пространство и е имала само една ядка като голям орех.”

^{lxxii} Василий Яковлевич Струве (4.04.1793–11.11.1864) – руски астроном и геодезист. Основател и пръв директор на Пулковската обсерватория (главна обсерватория на АН на Русия). Работи в областта на звездната астрономия. Извършва обстоятелни изследвания на двойни звезди. Открива концентрацията на звездите в главната плоскост на Млечния път. Доказва, че светлината се поглъща от междузвездната среда.

^{lxxiii} Норман Робърт Погсън (23.03.1829–23.06.1891) – английски астроном. През 1851 г. става асистент в обсерваторията „Радклиф” в Оксфорд. От 1858 г. е директор на обсерваторията „Хартуел–Хол” в Бъкингам. През 1861 г. става директор на обсерваторията в Мадрас, Индия. Погсън е открил 9 астероида, както и 21 променливи звезди. Изработил е обширен звезден каталог. Той е стандартизирал скалата за яркост на звездите, като е поставил в логаритмично съотношение въведената още от Хипарх система за звездните величини. Според тази система една звезда от нулева звездна величина е 100 пъти по-ярка от една звезда от шеста величина, която е различима с невъоръжено око при благоприятни атмосферни условия. Законът на Погсън е

проявление на психофизическия закон на Вебер-Фехнер.

^{lxxiv} Този прочут афоризъм, в който Бог е определен като „сфера, чийто център е навсякъде, а периферията никъде” (sphaera cuius centrum ubique, circumferentia nullibi), е приписван на Паскал (1623-1662, вж. Паскал, Б., „Мисли”, С., 2001 г., стр. 25). В действителност тази сентенция се появява за първи път в „Книга за двадесет и четирите философа” – кратко произведение, създадено под формата на диалози в края на XII-ти в. и дълго време приписвано на самия Хермес. През XIII-ти в. Гийом от Оверн изказва същия афоризъм, а през XV-ти в. Николай Кузански (1401-1464) вече го подема и популяризира в своята космология (вж. Кузански, Н., „За ученото незнание”, С., 1993 г., стр. 72).

^{lxxv} Действително в по-късно изградените Неевклидови геометрии тези истини изглеждат по друг начин, но приложени към условията на нашия свят, придобиват формата на известните ни аксиоми. По аналогичен начин Теорията на Относителността на Айнщайн при определени условия се свежда до Нютоновата механика за движението на телата.

^{lxxvi} Вж. дял втори – I. 7:14.

^{lxxvii} Това е т. нар. „свободна воля”.

^{lxxviii} Вж. бел. № 41.

^{lxxix} Томас Хенри Хъксли (4.05.1825–29.06.1895) – английски лекар, природоизследовател и философ, съратник на Дарвин и популяризатор на неговото учение. Той има сериозен принос в областта на антропологията, биологията, сравнителната анатомия, палеонтологията. В областта на философията се смята за привърженик на Дейвид Хюм (1711-1776) и базирайки се на неговата теория, се опитвал да докаже, че никога не може да се знае истинската причина на нашите усещания. Така Хъксли въвежда понятието „агностицизъм” (гр. а-не, gnosis-познание), с което се отхвърля възможността по обективен път (външно) да се постигне познание за света.

^{lxxx} Йохан Волфганг Гьоте (28.08.1749–22.03.1832) – немски поет, философ и мислител. През 1756-1768 г. следва право в Лайпциг. Продължава следването си в Страсбург (1770-1771), където се сближава с видния немски просветител Хердер. Вторият период в живота и творчеството на Гьоте е свързан с неговата многогранна дейност във Ваймар при херцог Карл Август (от 1775 г. до смъртта му). Той е министър и член на тайния съвет на Ваймарското княжество, грижи се за финансите, за разработването на мини, създава национален театър, занимава се с литература, естетика, анатомия, минералогия, физика и др. През 1794 г. започва дружбата му с Шилер, извънредно плодотворна и за двамата. В областта на естествените науки Гьоте споделя идеята за единство и развитие на органичната и неорганичната природа. През 1784 г. открива междучелюстната кост на човека. Известно е от историята, че Гьоте сериозно се е занимавал с окултни науки.

^{lxxxi} Вж. дял първи – I.10:6.

^{lxxxii} Вж. дял първи – I.6. и бел. №19.

^{lxxxiii} Учителят за разума: „Понеже човек е свързан с ангелите, които са създали мисълта, затова го наричат същество на мисълта – „манас”. Разумът е дар на човека от ангелите. И това, което го отличава от животните, което го е изправило на два крака – то е неговият разум. Но аз ви казвам, че човек е нещо повече от това, което мисли. Великото в света не може да се определи напълно. Под „ум” ние подразбираме всички способности, чувства, интелект и сили. Умът съдържа всички способности у себе си. Интелектът, това е част от ума. Интелектът подразбира низшия ум на човека, а разумът е висшият манас. Умът включва и висшия, и низшия манас, заедно ги съдържа в себе си. Има някои със силно развит разум и слаб интелект, а някои – със силен интелект и слаб разум. И двамата правят погрешки.” Вж. също бел. №41.

^{lxxxiv} Вж. бел. №8.

^{lxxxv} VI Херметичен принцип. Вж. бел. №8.

^{lxxxvi} Вж. дял първи – II.2.1:2.

^{lxxxvii} Вж. дял първи – II.2.5.

^{lxxxviii} Вж. дял първи – I.7.

^{lxxxix} Вж. дял втори – I.2:7.

^{xc} Вж. дял втори – I.1:8,9.

^{xci} Вж. дял първи – I.3:5, също и Битие (първа книга на Мойсей).

^{xcii} Преживяване на най-приспособените; (биол.) естествен подбор (на видовете).

^{xciii} Вж. дял първи – I.8:2, също и бел. №29 и №30.

^{xciv} Вж. дял втори – II.6.

^{xcv} Вж. Битие 2 гл.

^{xcvi} Вж. бел. № 27.

^{xcvii} Вж. дял първи – II.2.5.

^{xcviii} Вж. дял втори – III.3.

^{xcix} Вж. дял втори – III.7:7.

^c III Херметичен принцип – на трептенето, който гласи: „Всичко е в движение; всичко трепти; нищо не е в покой.”

^{ci} Вж. дял първи – II.2.4.

^{cii} Тук вероятно се намеква за взаимодействието между Закона на Биос и Закона на Гравитацията.

^{ciii} Хърбърт Спенсър (27.04.1820–8.12.1903) – английски философ, психолог, социолог, един от родоначалниците на позитивизма. В теорията на познанието е агностик (вж. бел. № 79). Той твърди, че всяко научно понятие е противоречиво, а затова и непостижимо. Доказателство за неспособността на науката да проникне в същността на нещата е фактът, че тя се базира само върху ограничени опит на индивида, т.е. върху фалшива основа. Според него за човешкото познание са достъпни само явленията, зад които се крие Непознаваемото – обектът на вярата. Спенсър е идеолог на английския либерализъм от Викторианската епоха и е противник на социализма.

^{civ} Инстинкт (лат. подбуждане, импулс) – способност у животните и човека да извършват несъзнателно целесъобразни действия и движения, които са от жизнено значение за тях: самосъхранение, продължаване на рода, хранене и т.н. Инстинктите са съставени от безусловни рефлексни вериги, които в целостта си осигуряват извършването по определен ред и начин на сложни актове на поведение. Изработват се в историческото развитие на вида като най-добри приспособителни реакции при многократно повтарящи се въздействия на факторите на външната и вътрешната среда върху нервната система. Според характера на приспособителния процес инстинктите се делят на няколко групи: хранителни, полови, защитни, нападателни, родителски, стадни, социални и т. н.

Инстинктите представляват най-сложните безусловни рефлексни, които определят вроденото поведение на индивида спрямо постоянните условия на средата. Самият рефлекс (лат. прегъване) е реакция на организма, която настъпва в отговор на дразненето на крайните части на сетивните проводници от външен дразнител при участието на централната нервна система. Условните рефлексни, за разлика от безусловните, се придобиват през индивидуалния живот под влияние на конкретно съществуващи условия и на базата на безусловните рефлексни като тяхно допълнение и усъвършенстване, тъй като последните не са достатъчни да осигурят най-точно приспособяване на организма към непрекъснато изменящите се условия на външната и вътрешната жизнена среда.

^{cv} Това са същите инстинкти, за които стана дума в бел. № 104.

^{cvi} Homo sapiens (лат.) – разумно, мислещо същество.

^{cvii} Т.е. като първообраз.

^{cviii} Става дума за първия закон на Самосъхранението. Вж. дял втори – II.7:5.

^{cix} Вж. дял първи – II.2.4:2

^{cx} Вж. бел. № 38.

^{cxii} За вътрешното възпитание се загатна в дял втори – I.6:16. Вж. също дял втори – III.3.

^{cxiii} Липсващото звено е между човекоподобните маймуни и човека.

^{cxiii} Джон Милтън (9.12.1608–8.11.1674) – английски поет и публицист, автор на сонети, лирични стихотворения и епични поеми. Пише публицистични книги и памфлети в защита на английския народ и републиката на Кромвел. През 1652 г. ослепява. След възстановяване на монархията (1660) Милтън преживява най-тежките дни от своя живот, изолиран е от обществото и живее в нищета. През това време създава най-силните си поетични произведения – поемите „Изгубеният рай“ (1667) и „Възврънатият рай“ (1671).

Учителят за Милтън: „Питам: Милтън беше ли, когато се изгуби райът? Възможно е да е бил син на Адам, тъй щото да си спомня. За да опише изгубения рай, той трябваше временно да ослепее, да се тури преграда пред очите му, да може да се съсредоточи, да се вгълби в съзнанието си. Само така той можеше да проникне в духовния свят, но не е успял да изнесе хубаво идеята. Разправя, че като се разбунтували ангелите в небето, не искали да служат на Господа. Това е описание на небето от човешко гледище. Днес райът не е такъв, какъвто Милтън го е виждал. Той не живя дълго време там, а ходи само като екскурзиант и не обходи всички места. Това, което е описал, е вярно, но то се отнася само за някои области.”

^{cxiv} Вж. дял първи – II.1.2:2.

^{cxv} По това време (1896) на Земята е имало ок. 2 млрд. души, т.е. в мозъка би трябвало да има ок. $6 \cdot 10^{12}$ клетки.

^{cxvi} Тук очевидно се прави аналогия между функцията на мозъка и тази на Народното събрание. В езотеричното християнство народното събрание, парламентаризмът и законодателството въобще съответстват на гръдния кош, т.е. на т. нар. ритмична система, включваща сърдечносъдовата и дихателната система.

^{cxvii} В съвременната наука този процес се характеризира с нарастване на ентропията (гр.) или хаоса в една изолирана термодинамична система.

^{cxviii} Това са актуални данни от края на XIX в. На съвременната наука са известни два класа елементарни частици: лептони и адрони. Лептоните, които включват неутрино, муон и тау-частица, а също и електрона, нямат вътрешна структура и следователно наистина са елементарни. Другият клас – адроните – включват протони, неутрони, пиони и др., имат вътрешна структура и следователно не са действително елементарни. Смята се, че адроните се състоят от кварки – схващане, въведено във физиката през 60-те години на XX век от Мъри Гел-Ман.

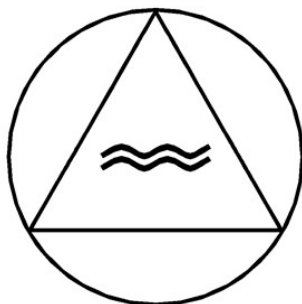
^{cxix} Вж. дял първи – II.1.3:2.

^{cxx} Партията на социалдемократите е създадена през 1891 г. от Димитър Благоев. През 90-те години на XIX век в България много хора се запознават с учението на Маркс и са привлечени от идеята за социално равенство. По това време е имало силно недоволство срещу режима на Стамболов, което е предизвиквало много крайни настроения у населението. Една част (по-реакционната) от социалдемократите тогава са се възползвали от създадалата се обстановка, за да прокарат идеите си за революция.

- ^{cxxi} Тук се наемква за методите на социалистите, с които те искат да променят държавния ред – чрез революция, т.е. насилствено. Методът на природата е диаметрално противоположен – еволюция.
- ^{cxiii} Тази добронамерена забележка от страна на Учителя не е подмината от тогавашните социалдемократи. През 1898 г. Георги Бакалов, изгънат партиен деец от Варна, прави негативен коментар върху книгата и идеите на Учителя. Този факт говори, че „Науката и възпитанието” е предизвикала обществен интерес, намерил свой израз и в периодичния печат.
- ^{cxiii} Тук вероятно става въпрос за надписа върху Народното събрание: „Съединението прави силата.” На друго място Учителят казва, че пълният надпис трябва да гласи: „Съединението в Любовта, Мъдростта и Истината прави силата.”
- ^{cxiii} Тези инстинкти са следствие от действието на Закона за Самосъхранението. Вж. дял втори – II.1., също и бел № 104 и бел. № 105.
- ^{cxv} Първороден грях (грехопадение) – в 3 глава от Битие се описва как прародителите на човешкия род Адам и Ева, изкусени от змията, нарушават Божията заповед и вкусват от плода на дървото за познаване на доброто и злото. Така грехът се откроява като човешки бунт против Бога, предизвикан от свободната воля, която е дадена на хората. Резултатът от този акт е, че хората от опит познават доброто и злото. В Рим. 1:18 и сл. ап. Павел предава много образно психологическите и нравствени последици от грехопадението.
- Учителят за грехопадението: „Разказът за грехопадението на първия човек крие в себе си една от великите тайни на живота. Тази тайна е изнесена в Библията в скрита форма. Може би ще остане неразкрита за човечеството за хиляди години, тъй като хората не са готови още да я разберат. Засега не е позволено да се обясняват дълбоките причини за грехопадението. Истинската, дълбока причина се крие в сърцата на първите човеци. Човешката карма като змия обвива човека и го заставя да греши. Кармата е неразумният човек, който мисли, че е свободен да прави каквото иска, без да носи никаква отговорност. Иначе външните причини за грехопадението са три: непослушание; користолобие; желание на Адам и Ева да изпъкнат над другите. За да се освободи от грешния живот, човек трябва да се роди отново, но не от майка и баща, а от вода и Дух. Докато се раждат от плът, хората всякога ще грешат, ще остаряват, ще умират, костите им ще се разхвърлят по лицето на Земята.”
- ^{cxvi} Както в тези три препоръки, така и по-надолу в тази глава става въпрос за френологията. Вж. бел № 45.
- ^{cxvii} Става дума за VI Херметичен принцип – причина и следствие.
- ^{cxviii} Вж. дял първи – I.6.
- ^{cxix} Утилитаризъм (лат. полза) – нравствеността на индивида се определя от ползата, която той получава.
- ^{cxix} Вероятно става въпрос за петте статии по френология, публикувани в сп. „Родина” през 1901 г.
- ^{cxix} Вж. края на бел № 125.
- ^{cxix} Вж. дял втори – I.1:1.
- ^{cxix} Вж. дял втори – I.2:7.
- ^{cxix} Вж. дял първи – II.2.2.
- ^{cxix} „Вавилонско стълпотворение” – ивр. бъркотия, неразбория. Изразът произхожда от Бит. 11:1-9, където след потопа синовете на Ной и техните племена се събрали на едно място и решили да издигнат във Вавилон кула (стълп) до небето. Бог се разгневил на това начинание и разбъркал езиците им, за да не могат да се разбират помежду си. Така те се пръснали по света, без да могат да продължат строежа на кулата.
- ^{cxix} Закон на Нютон за гравитацията – всяка частица във вселената привлича всяка друга частица със сила, право пропорционална на произведението от масите на частиците и обратно пропорционална на квадрата от разстоянието между тях. Например силата на привличане (F) между две материални точки с маси M1 и M2 на разстояние S една от друга се изразява с $F=G.M1.M2/S^2$, където G е гравитационна константа.
- ^{cxix} Този закон в Херметичната философия е познат като VII принцип или принцип на Рода. Той гласи: „Родът е във всичко; всяко нещо притежава свой мъжки и женски принцип и тази двойственост се проявява във всички области на Битието.” Учителят го нарича още Всемирен закон на Любовта. Вж. дял трети – 9:3.
- ^{cxix} „Изход” – втора книга от Петокнижието на Мойсей, описваща двата възлови момента в историята на Израил като народ: бягството от Египет и даването на Закона. Като конкретно събитие „Изход” означава раждането на израилтяните като народ, след като в продължение на 430 г. живеят в Египет, а при две от династиите дори са били роби.
- ^{cxix} Тук вероятно се има предвид, че фараонът и Египет символизират материалното робство.
- ^{cxli} Вж. дял втори – III.5.
- ^{cxli} Неофициален съд, избран от спорещи страни по взаимно съгласие. Всяка страна избира по равен брой арбитри, а те си избират председател.
- ^{cxlii} Вж. дял първи – I.5:13.
- ^{cxliii} Вж. дял първи – II.2.2:21. и бел. №74.
- ^{cxliiv} „Око не е видяло и ухо не е чуло, и на човек в сърцето не е дохождало това, което е приготвил Бог на тези, които Го любя” (I Кор. 2:9).
- ^{cxliiv} Вж. дял трети – 1.
- ^{cxliiv} Вж. дял трети – 2:3.
- ^{cxliiv} Вж. дял първи – II.2.2:21 и бел. №74.

^{cxlviii} Скиния (гр. палатка, шатра) – преносимо светилище, което символизира Божието присъствие, т.е. мястото, обитавано от Бога на земята. Тя е първообраз и поставя началото на поредицата Божии „обители”, които минават през храма, тялото на Христос и Божията Църква в Небесния Йерусалим.

^{cxlix} Вж. бел. № 32.

Науката е резултат от мисловната дейност на ума, който наблюдава явленията в природата, изследва ги и се стреми да открие законите, които ги управляват.

Възпитанието е резултат от познаването и прилагането на духовните естествени закони, които управляват вътрешния живот на човека. Истинското възпитание дава правилна насока на умствената дейност и насочва към разумно

прилагане на придобитото знание, което трябва да спомага за съграждането на живота, а не за негово разрушаване.

Образованието в най-широк смисъл на думата не е нищо друго освен процес на въплътяване на благородни мисли и добри желания в живота на човека.